

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Adam Just

Věcná legitimace v hromadných řízeních

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslav Sedláček, Ph.D., LL.M.

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 28. 3. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 179 599 znaků včetně mezer.

Adam Just

V Praze dne 28. 3. 2024

Poděkování

Tímto bych rád srdečně poděkoval svému vedoucímu práce, JUDr. Miroslavu Sedláčkovi, LL.M., Ph.D., za jeho odborné vedení a cenné rady při tvorbě této diplomové práce. Současně bych chtěl poděkovat paní JUDr. Simoně Úlehlové za její konzultace, které mně pomohly při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretické vymezení.....	3
1.1 Subjekty řízení	3
1.2 Účastníci řízení	3
1.3 Řízení s pluralitou subjektů	5
1.4 Vztahy sporného řízení	5
1.5 Dílčí shrnutí	7
2 Hromadné řízení	8
2.1 Historie.....	8
2.2 Význam.....	8
2.3 Kolektivní vymáhání obecně	10
2.3.1 Žaloba ve veřejném zájmu	10
2.3.2 Klasifikace hromadných řízení	11
2.3.3 Terminologie	13
2.4 Insolvence jako první hromadné řízení.....	14
2.5 Základní modely hromadných řízení (opt-in opt-out model)	15
2.5.1 Model opt-in	15
2.5.2 Model opt-out	16
2.5.3 Výhody a nevýhody modelů opt in a opt out.....	18
2.6 Úprava v českém právním řádu	19
2.6.1 Dosavadní úprava reprezentativní ochrany.....	20
2.7 Věcná působnost navrhovaného zákona	21
2.7.1 Příslušnost.....	23
2.8 Dílčí shrnutí	24
3 Věcná legitimace obecně.....	25
3.1 Aktivní	28

3.2	Pasivní.....	29
3.3	Náprava nedostatku věcné legitimace.....	29
3.4	Dílčí shrnutí	32
4	Specifika věcné legitimace v hromadných řízeních	34
4.1	Aktivní	34
4.1.1	Oprávněné osoby v hromadných řízeních	35
4.1.2	Advokátní přímus	38
4.1.3	Zúčastněný člen skupiny.....	41
4.1.4	Zúčastněný člen skupiny jako svědek.....	44
4.1.5	K přechodu a převodu práv a možnosti využití navazujících institutu.....	46
4.1.6	Soudní smír	46
4.1.7	Možnost využití alternativního způsobu řešení sporů	48
4.1.8	Pasivní.....	49
4.2	Dílčí shrnutí	49
5	Srovnání se zahraniční právní úpravou hromadných řízeních	51
5.1	Portugalská právní úprava	51
5.2	Slovenské právní úprava	54
5.3	Nizozemská právní úprava.....	57
5.4	Právní úprava Spojeného království	59
5.5	Německá právní úprava	61
5.6	Dílčí shrnutí	64
	Závěr	66
	Seznam použitých zkratk	69
	Seznam použitých zdrojů.....	70
	Abstrakt.....	77
	Abstract.....	78

Úvod

Jedním z fenoménů legislativy Evropské unie je vysoká ochrana spotřebitele, projevující se v propracované regulaci povinností podnikatele při jednání se spotřebitelem. Nedostatkem evropské právní úpravy je však absence efektivního nástroje k uplatňování přeshraničních spotřebitelských práv. Rozvoj globalizace trhu a volného obchodu, a z toho vznikající nadnárodní obchodní společnosti poskytující velké množství produktů a služeb ročně zapříčinily potřebu systému, který by byl schopný pohotově reagovat na závažná pochybení nadnárodních společností. Nabízející se obrana vůči protiprávně jednajícím podnikatelům prostřednictvím individuálních žalob, zejména v případě bagatelních nároků je neefektivní, a to zejména z důvodu časové náročnosti a vysokých finančních nákladů ze strany spotřebitele.

V roce 2020 z důvodu poskytnutí přístupnější ochrany subjektivních práv spotřebitele, byla přijata směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES, která má za cíl zakotvit hromadná řízení do národní legislativy členských států. Je pravděpodobné, že bez zavedení těchto hromadných řízení, nastanou takové situace, kdy podnikatelé, porušující zákonné nebo smluvní povinnosti, se budou vyhýbat náhradě značné části způsobené újmy spotřebitelům, kdy naopak poškození zůstanou bez náhrady. Hromadná řízení jsou v celosvětovém měřítku známým institutem, rozšířeným zejména ze systémů *common law*, kdy za průkopníky jsou považovány hlavně Spojené státy, Spojené království a v kontinentálním systému pak Portugalsko. Historické zkušenosti se systémy kolektivního vypořádání spotřebitelských nároků má i Nizozemsko. Českému právnímu řádu se doposud nedostalo přijetí zákona, který by zavedl takový to způsob kolektivního uplatňování práv, přestože k převzetí jednotné úpravy hromadných řízení je Česká republika zavázaná na základě unijních předpisů. Evropská unie totiž uložila povinnost členským státům implementovat tuto směrnici do jejich právních řádů, avšak Česká republika již transpoziční lhůtu promeškala o více než jeden rok.

Cílem této diplomové práce je analyzovat postavení věcně legitimovaných osob a zúčastněných členů skupiny v hromadných řízeních a srovnat tuzemskou navrhovanou právní úpravu s již existujícími zahraničními právními předpisy na základě komparace, a to s vyvozením závěru, zda je návrh zákona o hromadném řízení schopný těchto cílů dosáhnout.

Pro tuto práci byla zvolena metodologie analýzy legislativy, odborné literatury a rozhodovací národní i zahraniční praxe soudů, přičemž dalšími použitými metodami jsou metody klasifikace, komparativní a metody dedukce, indukce a abstrakce. V průběhu celé práce

u jednotlivých rozebíraných institutů jsou uváděny návrhy *de lege ferenda* k současnému připravovanému znění zákona o hromadných řízeních. Jelikož je v práci analyzován návrh zákona, který při zpracování práce prochází legislativním procesem a ke kterému jsou postupně uplatňovány pozměňovací návrhy, tak pro úplnost uvádím, že návrhem zákona o hromadných řízeních se v této práci rozumí návrh zákona o hromadných řízeních ve znění předloženým Vládou České republiky Poslanecké sněmovně dne 25. 8. 2023 bez pozměňovacích návrhů.

1 Teoretické vymezení

1.1 Subjekty řízení

Základními subjekty civilního sporného řízení jsou účastníci a soud. Mezi těmito subjekty vzniká komplexní (tj. trojstranný) vztah, popřípadě trojice konkrétních (tj. dvoustranných) vztahů, jež pomyslně vytváří trojúhelník se soudem, který stojí na horním vrcholu tohoto pomyslného trojúhelníku, a účastníky na každé straně.¹ Dále se ve sporném řízení objevují tzv. zvláštní subjekty řízení, další zvláštní subjekty řízení a další zúčastněné osoby.

Za zvláštní subjekty řízení jsou považovány osoby vystupující jen v některých řízeních. Jsou jimi Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových nebo státní zastupitelství (popřípadě státní zástupce nebo nejvyšší státní zástupce). Mezi další zvláštní subjekty řízení jsou řazeny osoby, které v určitých situacích vystupují v roli soudu. Jedná se zejména o vyšší soudní úředníky, asistenty soudců a justiční čekatele. V civilním procesu je okruh takových subjektů širší, neboť do této skupiny spadají i exekutoři, notáři a někdy i insolvenční správci.²

Poslední významnou skupinou mající vliv na řízení jsou osoby zúčastněné na řízení. Jedná se o osoby vystupující buď jen v určitém okamžiku sporného řízení nebo od počátku sporného řízení až do samotného pravomocného rozhodnutí.³ Zejména se jedná o znalce, tlumočníky, svědky, zmocněnce účastníků apod. Jejich postavení vykazuje zvláštnost tím, že ovlivňuje řízení nikoliv právními úkony, ale faktickými. Přestože ovlivňují řízení na základě faktického jednání, tak mají i svá zvláštní práva a povinnosti. Například povinnost tlumočnicka dostavit se na řízení a zároveň právo požadovat odměnu za výkon tlumočnické činnosti, tzv. tlumočné.⁴

1.2 Účastníci řízení

Každé řízení musí mít účastníky, bez nich by nebylo možné vést řízení, neboť by scházel jeden z jeho esenciálních prvků. Například procesualisté jako John B. Oakley nebo Ilona Schelleová definují civilní sporné řízení zejména prostřednictvím činnosti a postavení účastníků. Zásadním pravidlem v civilním procesu je možnost rozhodovat o právech

¹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 3. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 116.

² Tamtéž, s. 73–74.

³ V případě zmocněnců účastníků řízení, kterými budou nejčastěji advokáti, bude účast těchto osob fakticky začínat dříve (sepsáním žaloby) a končit až vyčerpáním všech mimořádných opravných prostředků (v případě dovolacího řízení).

⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 3. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 73–74..

a povinnostech pouze účastníků řízení. Nelze stanovit povinnost subjektu, který nebyl účastníkem řízení.⁵ Účastníky sporného řízení vymezuje ustanovení § 90 OSŘ, které říká, že účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný. Účastníci jsou podmnožinou subjektů. V historii se rovněž pro vymezení osob, které jsou účastníky ve sporném řízení podle ustanovení § 90 OSŘ používal pojem první zákonná definice účastenství.⁶ Vymezení účastníků a stanovení jejich okruhu bylo také přiblíženo v mnoha rozhodnutích vrcholných soudů. Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 22 Cdo 3265/2020 z 25. května 2021 uvádí, že: „vymezení účastníků řízení se v tomto případě zakládá procesním způsobem. Žalobcem je ten, kdo podal u soudu žalobu (návrh na zahájení řízení), a žalovaným je ten, koho žalobce v žalobě za tohoto účastníka řízení označil.“ Tedy účastenství nevyplývá z hmotného práva, ale do jisté míry z faktického úkonu mající právní účinky spočívajícího v označení osoby jako žalovaného a následným podáním žaloby na soud.

Se vznikem účastenství pojí civilní proces vznik procesních práv a povinností subjektů v řízení, proto je vhodné vymezit okamžik, ve kterém se jednotlivé subjekty stávají účastníky. Za den vzniku účastenství žalobce se považuje den podání žaloby.⁷ Z tohoto úkonu vzniká žalobci právo a soudu naopak povinnost rozhodnout o podané žalobě.⁸ V případě fyzického podání, vzniká účastenství dnem doručení na příslušný soud. Pokud je žaloba podávána datovou zprávou, vzniká účastenství žalobce v okamžiku doručení do sféry příslušného soudu.⁹ Ve stejný okamžik vzniká také procesní vztah mezi žalobcem na jedné straně a soudem na druhé straně. U žalovaného jsou tyto dvě fáze rozděleny, jelikož účastníkem se žalovaný stává sice rovněž podáním žaloby, a to z důvodu formální koncepce účastenství, avšak procesní vztahy vznikají až doručením žaloby žalovanému.¹⁰ Stavínohová k základním účastníkům řízení přidružuje i kategorii tzv. *účastníků pro určitý úsek řízení*, jimiž jsou zejména svědci při rozhodování o nároku na náhradu cestovního a svědečného, popř. znalci se znalečným.¹¹

Aby se subjekt mohl stát účastníkem řízení, musí mít tzv. způsobilost být účastníkem. Způsobilost být účastníkem vymezuje § 19 OSŘ, kdy je za způsobilého účastníka považován

⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 84–85.

⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 237. a OAKLEY, John B. a Vikram D. AMAR. *American civil procedure: a guide to civil adjudication in US courts*. Alphen Aan Den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 132-138.

⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 47–48..

⁸ STAVINOHOVÁ, Jaruška a Petr LAVICKÝ. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 14.

⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 47–48.

¹⁰ Tamtéž, s. 47–48.

¹¹ STAVINOHOVÁ, Jaruška a Petr LAVICKÝ. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 50–51.

každý, kdo má právní osobnost, jinak pouze ten, komu to zákon přiznává. Nejvyšším soudem bylo výše řečené přiblíženo tak, že účastníkem mohou být fyzické osoby, právnické osoby a stát.¹²

1.3 Řízení s pluralitou subjektů

Specifickým prvkem civilního řízení je pluralita subjektů na některé ze stran řízení. Ve sporném řízení je upraven postup pro takovou situaci zejména ustanovením § 92 OSŘ. Teorie dělí pluralitu subjektů (společenství) do různých skupin. První z nich je subjektivní kumulace, která představuje stav, kdy je na straně žalobce (aktivní) nebo na straně žalovaného (pasivní) je více subjektů. Tento stav vzniká v případě nuceného společenství z důvodu nedostatku věcné legitimace. Bez přistoupení dalšího účastníka (pluralita subjektů) by podaná žaloba vedla k neúspěchu v soudním sporu z důvodu nedostatečné věcné legitimace. Dobrovolné společenství naopak nastává z vůle účastníků nebo soudu s účelem snížení nákladů a času ve věci, nikoliv úspěchu ve věci.¹³

Druhým způsobem rozlišení společenství je na společenství nerozlučné, kdy se v řízení úkony jednoho ze subjektů považují za úkony ostatních a rozsudek je závazný pro všechny účastníky stojící na straně žalobce nebo žalovaného. A naproti tomu stojící společenství samostatné,¹⁴ které Alena Winterová označuje také za formální nebo obyčejné.¹⁵ Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 23 Cdo 1995/2021 ze dne 29. června 2022, potvrdil, že každý společník ve společenství samostatném má své vlastní právo nebo povinnost nezávislé na jiném společníku, tedy i zájem má každý individuální a úkony jednoho nemohou přinést prospěch či neprospěch dalšímu subjektu ve společenství. Vydané rozhodnutí váže každý subjekt odděleně a nikoliv společně jako u nerozlučného společenství. Z výše uvedeného vyplývá, že je tolik právních poměrů, kolik je společníků.

1.4 Vztahy sporného řízení

Mezi subjekty řízení vymezenými v podkapitole 1.1 vznikají procesněprávní vztahy. Přestože za zakladatele nauky o právním vztahu se považuje Von Savigny, tak s procesněprávním vztahem jakožto samostatným vztahem od vztahu hmotně právního přichází v druhé polovině 19. století Büllowa. Ten navazuje na teorii procesního vztahu od Bethmanna-Hollwegy. Von Savigny vnímal procesní právo jako část práva připadajícího

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2003, sp. zn. 21 Cdo 270/2003.

¹³ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 145-148.

¹⁴ srov. § 91 OSŘ.

¹⁵ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 148.

k právu hmotnému.¹⁶ Podle Marka Štěvčeka se procesněprávní vztahy dělí na subjekty, předmět (ochrana narušeného nebo porušeného subjektivního práva, případně vytváření subjektivních práv v nesporném řízení) a obsah (ten je tvořen dílčími právy a povinnostmi subjektů řízení).¹⁷

Hmotněprávní vymezení účastníků je postavené na skutečnosti, že účastníkem mohou být jen osoby, které mají mezi sebou práva a povinnosti. Proti tomu stojí procesněprávní vztahy založené na formálním pojetí. Účastníkem sporného řízení je tedy ten, kdo sebe v žalobě za žalobce označí, a druhým účastníkem ten, koho označí jako žalovaného. Hmotněprávní vztah nemá na vznik procesněprávních vztahů vliv.¹⁸

Procesněprávní vztahy nejsou podmíněny existencí hmotněprávních vztahů. Pokud by tomu tak bylo, nebylo by možné určovat, zda hmotněprávní vztah je, či nikoliv. Oproti tomu procesněprávní úkony mají faktický vliv na vztahy hmotněprávní. Například podáním žaloby dojde k zastavení doby potřebné k dosažení prekluze. Karel Svoboda zastává názor, že samotná žaloba ani jiné procesní instituty nijak podstatně nemění hmotněprávní realitu práva.¹⁹ Žaloba má vliv na hmotněprávní vztahy zásadně až s vydáním meritorního rozhodnutí. Prostřednictvím právní fikce se takto může změnit realita na skutečnosti prokázané v řízení, přestože objektivní realita byla odlišná.²⁰

Procesněprávní vztahy nemají závislost na postavení subjektů v hmotněprávní rovině. Tyto vztahy se liší subjekty, vznikem i zánikem a samotným obsahem vztahu.²¹ Hmotněprávní vztahy vznikají z různých právních skutečností, jimiž budou jednotlivé či složené závazky a delikty. Oproti tomu z procesněprávního vztahu se nepodává, kterému subjektu náleží jaká povinnost či právo v hmotné. Procesněprávním vztahem vznikají povinnosti, které mají vést ke zjištění hmotněprávních vztahů.²² Z uvedeného vyplývá, že zásadním rozdílem mezi hmotněprávní a procesněprávními vztahy je účel a okamžik vzniku těchto vztahů. Hmotněprávní vztahy existují i bez procesněprávních vztahů, které primárně slouží ke zjištění nebo určení hmotněprávních vztahů. Hmotněprávní vztahy v soukromém právu častěji vznikají bez účasti orgánu veřejné moci (nejčastěji soudu), kdežto v procesněprávním vztahu bude figurovat

¹⁶ COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 21.

¹⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 84–85.

¹⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 3. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 116–117.

¹⁹ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 3.

²⁰ Tamtéž, s. 4–5.

²¹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 84–86.

²² WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 89–91.

zásadně soud. Výše popsané potvrdil i Nejvyšší soud i v usnesení sp. zn. 29 ICdo 23/2020 ze dne 25. února 2021.

Radka Zahradníková uvádí, že v právu jsou i procesněprávní vztahy bez hmotněprávního základu vedoucí k úspěchu ve věci. Takovým příkladem jsou poddlužnické žaloby a jiné procesní žaloby. V poddlužnické žalobě není mezi věřitelem a dlužníkem povinné osoby žádný hmotněprávní nárok, a i přesto je oprávněný oprávněn na základě § 315 OSŘ podat vůči poddlužníkovi vlastním jménem návrh na výkon rozhodnutí, pokud není vyplacena oprávněnému pohledávka.²³

Vladimír Plecítý a Josef Vrabec vnímají procesní vztahy úzce, a sice jako vzájemný poměr účastníků řízení a soudu. Za procesní vztahy považují trojstranný poměr žalobce, žalovaného a soudu, jenž je nadto doplněn o dvoustranný vztah mezi účastníky (žalobcem a žalovaným). Sporné civilní řízení je nastaveno tak, že aktivita stran představuje nezbytnou hnací sílu pro řízení, bez které proces neplní řádně svůj účel.²⁴

1.5 Dílčí shrnutí

Účastníci jsou základními subjekty sporného řízení, bez kterých řízení nemůže probíhat. Kde není žalobce, tam není ani soudce. V řízení se vyskytují i další subjekty mající různou intenzitou vlivu na průběh a konečné rozhodnutí v řízení. Procesní vztahy v civilním procesu mohou vznikat pouze mezi subjekty řízení. Soud však může rozhodovat meritorně pouze o právech a povinnostech účastníků řízení. Procesněprávní vztahy nejsou podmíněny existencí hmotněprávních vztahů. Pokud by tomu tak bylo, nebylo by možné určovat, zda hmotněprávní vztah je, či nikoliv. Oproti tomu procesněprávní úkony mají faktický vliv na vztahy hmotněprávní. Pro sporné řízení není nová situace, kdy na jedné straně dochází k pluralitě subjektů, ty však buď vystupují jako jeden účastník nebo každý hájí své zájmy, přestože stojí na jedné straně sporu, a tedy se nejedná o hromadné řízení.

²³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 85.

²⁴ PLECITÝ, Vladimír a Josef VRABEC. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 11–12.

2 Hromadné řízení

2.1 Historie

Počátky hromadných řízení jsou datovány až do pozdního středověku, kdy v anglosaských a severských zemích, byl vybraný žalobce oprávněn na základě zvykového práva podat žalobu v zájmu skupiny osob, které měly obdobný skutkový stav. Jejich hlavním účelem byla vyšší hospodárnost soudů, jelikož postačovalo vést jedno řízení namísto několika totožných.²⁵ Tyto hromadné žaloby byly důležitým nástrojem zejména pro územní samosprávné celky k uplatňování svých práv vůči vládnoucímu panovníkovi. Ve Spojených státech byly hromadné žaloby oficiálně implementovány do právního systému již v roce 1820, kdy rozhodnutím Nejvyšším soudem Spojených států (angl. *Supreme Court of the United States*) ve věci *West v. Randall*,²⁶ bylo uznáno právo na podání žaloby v zájmu větší skupiny osob jedním žalobcem. Tato rozhodnutí otevřela cestu pro další rozvoj a rozšíření hromadných žalob jakož to způsobu kolektivního prosazování práv známého v zemích common law a rozšiřujícího se postupně i do evropských zemí.²⁷ Dalším navazujícím přelomovým rozhodnutím pro formování bezpečnostních pojistek v hromadných řízení bylo rozhodnutí *Hansberry v. Lee* z roku 1940, které sice nebylo hromadným řízením, ale bylo Nejvyšším soudem Spojených států rozhodnuto, že *res iudicata* se nemůže vztahovat na osoby, které nebyly v hromadné žalobě řádně zastoupeny. Tento závěr je následně aplikován i v hromadných řízení, zejména pak v opt-out modelu, pročež je možné prolomit *res iudicata* rozhodnutí a zajistit poškozeným řádnou ochranu jejich subjektivních a právo na spravedlivý proces, které bylo nedostatečným či zneužitím zastoupení porušeno.²⁸

2.2 Význam

Cílem hromadných řízení je nejen usnadnit a zefektivnit vymáhání práv poškozených osob vůči protiprávně jednajícímu, ale také odlehčit justičnímu systému od možných stovek či tisíců jednotlivých případů, ve kterých by náklady řízení šplhaly do extrémních výšek. Hromadné řízení lze vymezit, jako zvláštní typ civilního sporného řízení. Sporné řízení je charakterizováno dvěma předpoklady, a to kontradiktorním postavením stran a formálním

²⁵ STADLER, Astrid. Are Class Actions Finally (Re)Conquering Europe? Some Remarks on Directive 2020/1828. *Juridica International*. 2021, No. 30, pp. 14–22. DOI: 10.12697/JI.2021.30.03. Dostupné také z: https://juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2021_30_14.pdf

²⁶ Případ se týkal majetku generála z americké války za nezávislost Williama Westa.

²⁷ SEDLÁČEK, Miroslav a Simona ÚLEHLOVÁ. The Right of Action in Collective Proceedings Within The Czech Concept. *The Lawyer Quarterly*. 2023, Vol. 13, No. 4, 367–380.

²⁸ CHARLESTON SCHOOL OF LAW. Class Actions. In: *Charlestonlaw.libguides.com* [online]. 5. 6. 2023 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://charlestonlaw.libguides.com/c.php?g=1255231&p=9277567>

pojetím účastníků. Bez těchto prvků není možné podle Petra Lavického řízení označit jako sporné.²⁹ V hromadném řízení proti sobě stojí žalobce a žalovaný s odlišnými zájmy. Formální pojetí účastníků i v hromadných řízeních je zachováno, jelikož vznik účastenství závisí na podání žaloby a nikoliv na rozhodnutí soudu. To znamená, že může nastat případ, ve kterém se žalobcem stane spotřebitel, avšak již při certifikačním řízení bude řízení odmítnuto a i postavení spotřebitele jako žalobce ukončeno.

Hromadné žaloby se v právních řádech evropských států objevují až v druhé polovině 20. století, avšak největší početní zastoupení zůstává dodnes ve Spojených státech amerických. S přijetím směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES byla zavedena povinnost pro členské státy přijmout právní úpravu hromadných řízení pro oblast spotřebitelských sporů. Přestože se na tento institut dívají někteří právníci negativně, tak při úvahách o jeho zavedení je nutné vzít v potaz rostoucí počet spotřebitelských smluv uzavíraných s jediným podnikatelem, a z toho vyšší počet možných a rozsáhlejších systémových pochybeních, na které platné právo v oblasti uplatňování náhrady škody spotřebitelem dosud dostatečně efektivně nereaguje, které lze pružně odstranit právě institutem hromadných řízení. Prozatímní úprava se v českém právním řádu nachází zejména v zákoně o ochraně spotřebitele, ustanovení § 2988 OZ upravující ochranu proti nekalé soutěži a procesních ustanovení § 83 a § 159a OSŘ, které umožňuje dalším subjektům připojení do řízení v pozici vedlejšího účastníka. Bez ohledu na to, zda další osoby vstoupí do řízení, tak vydaný rozsudek v tomto prvotním řízení je brán za konečný, vytvářející překážku *res iudicata*, přičemž je závazný i pro osoby formálně nepřipojené do řízení.³⁰

Hromadná řízení nepřinášejí pouze pozitiva do prostředí litigací. Scott Dodson spatřuje ve všech typech hromadných řízení potenciál možného zneužití formou nátlaku či vydírání, které může pouze poškozovat podnikatele a spotřebitelům nepřinést žádné podstatné zlepšení při uplatňování jejich subjektivních práv. Kromě toho vnímá jako problematické také zástupce poškozených osob, kteří mohou tlačit na mimosoudní urovnání, přičemž obětují oprávněné zájmy zastoupených poškozených, s vidinou rychlé odměny. Tyto problémy, jak bude dále uvedeno, sice nejsou dle aktuálního znění návrhu zákona a české kontinentální právní kultury

²⁹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. [online]. Wolters Kluwer, 2015 [cit. 2024-01-12]., s. 2

³⁰ Tamtéž s. 213.

tak významné jako například ve Spojených státech, ale i přesto je nutné vzít tyto aspekty při vytváření legislativy v potaz.³¹

2.3 Kolektivní vymáhání obecně

2.3.1 Žaloba ve veřejném zájmu

Kolektivní řízení je nadřazený pojem hromadným řízením i žalobám ve veřejném zájmu. Žaloby ve veřejném zájmu mají odlišnou povahu od hromadných žalob, neboť nevyžadují žalobu v zájmu vymezené homogenní skupiny. Přestože v obou řízeních budou vystupovat nejčastěji dva účastníci, jedná se o kolektivní žalobu, jelikož jejich účelem je nadindividuální zájem, přičemž u žalob ve veřejném zájmu je tento zájem celospolečenský. Žaloby ve veřejném zájmu považuje část právní teorie a praxe za téměř překonaný institut. Přesto je stále možné najít úryvky tohoto institutu známého již z římského práva ve vyspělých právních řádech, příkladem může být německý.³² Podstatou žalob ve veřejném zájmu je ochrana nadindividuálního zájmu. Zájmem není primárně subjektivní soukromý zájem, nýbrž zájem širší a obecnější, jehož narušení či porušení pocítí širší společnost, např. na dodržování práva nebo ochrana všech spotřebitelů. Příkladem z německého práva je patentové právo, podle kterého je každý oprávněn podat návrh (žalobu) na nicotnost platného patentu, a to bez jakéhokoliv osobního zájmu. V praxi však takový institut představuje primárně právní institut pro osoby zainteresované v neplatnosti patentu, nikoliv pro obyčejné občany. Reálně tento institut pouze zjednodušuje zahájení řízení a přístupnost soudu, neboť pro žalobce není nutné prokazovat právní zájem na věci. Žaloba ve veřejném zájmu je někdy uváděna jako žaloba, ve které absentuje jakýkoliv osobní zájem. Axel Halfmeier však podotýká, že se jedná o mylné označení, neboť každou osobu vede nějaká pohnutka, a i když je zájem v daném případě například na dodržování patentových předpisů, se kterými nemá žalobce nic společného, jedná se ve své podstatě o osobní vztah.³³

V žalobách ve veřejném zájmu je mnohem více akcentován zájem na dodržování platného práva, kdežto v hromadných řízeních se zpřístupňuje možnost domáhat se práv subjektivních a individuálních. Žaloby ve veřejném zájmu jsou institutem, který ulehčuje státu, když rozšiřuje okruh osob dohlížející nad objektivním právem tím, že „zmocňuje“ určité subjekty k podání návrhu či žaloby za účelem dosažení stavu v souladu s právem. Opora pro

³¹ DODSON, Scott. An Opt-In Option for Class Actions. *Michigan Law Review* [online]. 2016, 115(2), 171–214 [cit. 2023-08-01]. ISSN 0026-2234. Dostupné z: <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol115/iss2/1>

³² TICHÝ, Luboš. *Žaloby ve veřejném zájmu v českém, německém, rakouském a portugalském právu = Popular action in Czech, German, Austrian and Portuguese law*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2022, s. 18-22

³³ HALFMEIER, Axel. *Popularklagen im Privatrecht: zugleich ein Beitrag zur Theorie der Verbandsklage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 199–201.

žaloby ve veřejném zájmu není věcí čistě národní legislativy, ale vychází i z práva Evropské unie. V oblasti hospodářské soutěže je takovým příkladem zdržení se určitého jednání, případně z oblasti práva životního lze jmenovat tzv. spolkové žaloby.³⁴

Výše zmíněné příklady se vyznačují tím, že žalobci (navrhující) osoby nejsou v jisté míře dotčeny, samotný zásah totiž není přímo do jejich subjektivních práv, nýbrž zasahován je primárně zájem na obecném dodržování práva objektivního. V tom spočívá hlavní rozdíl mezi hromadnou žalobou a žalobou ve veřejném zájmu, jelikož hromadné žaloby směřují k ochraně subjektivních práv a nikoliv zajištění práva objektivního.

2.3.2 Klasifikace hromadných řízení

Kolektivní řízení jsou nejširší pojem zastřešující řízení s vysokým počtem zastoupených osob, ve kterých žalobce nejedná primárně s vlastním zájmem, ale se zájmem nadindividuálním. Do skupiny kolektivních řízení jsou řazena hromadná řízení i žaloby ve veřejném zájmu.³⁵ Hromadná řízení jsou primárně určena k ochraně subjektivních práv skupiny. Hromadná řízení jsou napříč právní doktrínou dělena a řazena odlišně, proto jsou na úvod práce uvedena různá dělení z pohledu žalobce s vymezením terminologie používané v této práci.

Alena Winterová dělí hromadné žaloby na skupinové (osoba podávající žalobu je sama věcně legitimovanou osobou), společenské či spolkové (také reprezentativní). Třetí typ hromadné žaloby pak označuje jako hromadné žaloby veřejné (žalobce představuje státní zástupce nebo např. ombudsman).³⁶

Jiné rozdělení hromadných řízení používá Klára Hamuláková. Za reprezentativní žalobu (angl. *representative action*) považuje takové hromadné žaloby, ve kterých jsou osoby s hmotněprávním nárokem zastupovány osobou odlišnou. Tyto zastupující osoby mají zákonem přiznanou aktivní procesní legitimaci. Někdy se pro tento typ žalob užívá označení *zástupná žaloba*. V těchto typech žalob nejsou hmotněprávně oprávněné osoby považovány za účastníky řízení a nemají obvyklá procesní práva. Oproti tomu za skupinové žaloby (angl. *group action*) se považují takové žaloby, ve kterých osoby s hmotněprávními nároky jsou přímo žalobci, a nevyskytují se zde věcně nelegitimované osoby.³⁷

³⁴ Tamtéž, s. 44–45.

³⁵ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 19.

³⁶ LAVICKÝ, Petr. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 245–246.

³⁷ HAMULÁKOVÁ, Klára. Opt-out systems in collective redress EU perspectives and present situation in the Czech Republic. *Hungarian Journal of Legal Studies* [online]. 2018, 59(1), 95–117 [cit. 2024-02-26]. ISSN 2498-5473. Dostupné z: <https://doi.org/10.1556/2052.2018.59.1.6>.

Jan Balarin reprezentativní žaloby (ve smyslu Hamul'ákové) dále dělí na tradiční a kolektivní žaloby. Za tradiční žaloby považuje všechny reprezentativní žaloby, ve kterých původně poškozené osoby postoupí své pohledávky třetí osobě, která jako žalobce vymáhá soudně nárok, přičemž po úspěšném domožení se nároku převádí obdržené plnění zpět na původní poškozené. Kolektivní žaloby vymezuje jako žaloby, ve kterých oprávněných žalobce nevymáhá individuální nároky, ale domáhá se negatorních nároků nebo kolektivní náhrady újmy.³⁸

Obdobné dělení používá i Christopher Hodges. Ten rozděluje žaloby pouze na model *class action* (skupinové) a *representative action* (reprezentativní žaloba). *Class action* stojí na postavení hmotněprávního účastníka jako žalobce, což je v souladu s tradičním konceptem účastenství v civilním řízení. Druhý model *representative action* (evropský model) je založen na žalobě podané osobou odlišnou od hmotněprávně oprávněných. Nejčastěji se jedná o spotřebitelské organizace. Pro oba modely současně pak jako zastřešující pojem používá *collective action*, případně *collective redress*.³⁹

Někteří autoři vnímají reprezentativní model hromadných řízení jako pokročilejší a efektivnější. Odůvodňují to zjednodušením samotného procesu hromadné žaloby. Nejsou zde aktivní další osoby na straně žalobce, kteří mohou zpomalovat či narušovat řízení a je možné lépe dodržet procesní strategii připravenou pro řízení. Nadto specializované organizace, které podávají hromadné žaloby opakovaně jsou většinou již specializované subjekty s dostatečným zájmem a zkušenostmi pro úspěšné vedení hromadné žaloby. Někdy jsou nejproblematictějšími osobami poškození s nepatrnými nároky, u kterých zapojení do procesu hromadného řízení se zachováním stejných procesních práv, jako má účastník, může být naopak kontraproduktivní a proporcionalně se jeví jako vhodné jejich práva omezit.⁴⁰

Tchajwanská profesorka práva Jing-Huey Shao dělí hromadná řízení na *model USA* a druhý model *kontinentální*, který je dále dělen na subkategorii *typ A* a *typ B*. Model USA je považován za vzorový mechanismus uplatňování práv prostřednictvím kolektivní ochrany jednotlivců v prostředí angloamerické právní kultury. Základní mechanismus je opt-out. Žaloba pro přípustnost musí být nejprve schválena v certifikačním řízení a až následně je rozhodováno

³⁸ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 17.

³⁹ HODGES, Christopher. *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems: A New Framework for Collective Redress in Europe*. London: Hart Publishing, 2008. ISBN 978-1847314659.

⁴⁰ ANTUNES, Henrique Sousa. *Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation (Portuguese Report)* [online]. Sanford: Stanford University, 2021, s. 14–32 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://law.stanford.edu/wpcontent/uploads/sites/default/files/event/261321/media/slspublic/Portugal_National_Report.pdf

o meritu věci. Dalším znakem jsou tzv. *punitive damages* (náhrada škody s trestním prvkem) a vysoké *success fee* (provizní část odměny v případě úspěchu žaloby) pro advokáty zahajující jménem poškozených tato hromadná řízení.⁴¹

V případě kontinentálního modelu hromadných žalob převažuje mechanismus opt-in. Jing-Huey Shao konstatuje, že evropští procesualisté jsou k opt-out více skeptičtí, a to z důvodu narušení typického civilního procesu, ve kterém není možné rozhodnout o právech nebo povinnostech osoby, která nejsou účastníkem řízení. Další rozdílným znakem ve srovnání s common law jsou nižší náhrady škody přiznané úspěšným žalobcům v řízení. Kontinentální právní systémy jsou zdrženlivé vůči přiznání *punitive damages* poškozeným.⁴² Primární cíl kontinentálního občanského práva totiž není trestat, ale reparovat poškozeného.

Kontinentální typ má další dvě subkategorie dělené podle osoby žalobce. Prvním typem (řízení typu A) je hromadné řízení, ve kterém je oprávněna žalobu podat jakákoliv z hmotného práva oprávněná osoba (např. jeden ze skupiny poškozených). Další osoby se připojí na základě veřejné vyhlášky nebo jiného uveřejnění informace o probíhající hromadném řízení.⁴³ Tento typ řízení je ve své podstatě rozšířením klasického řízení, přičemž prvkově v české právní úpravě se již nachází například i v přihlašování pohledávek v insolvenčním řízení, kdy po návrhu na prohlášení úpadku přichází uveřejnění rozhodnutí ve veřejném rejstříku společně s výzvou pro věřitele, aby ve stanovené lhůtě přihlásili své pohledávky vůči dlužníkovi.

Typ B kontinentálních řízení Jing-Huey Shao definuje jako systém, ve kterém je k hromadné žalobě oprávněna osoba odlišná od osoby poškozené. Příkladem takto procesně legitimovaných osob jsou uváděny neziskové organizace nebo odbory, které odvozují svoji procesní legitimaci od zvláštního zákonného zmocnění. Častým jevem je v případě těchto organizací usnadnění přístupu k soudu prostřednictvím osvobození od soudního poplatku či osvobození od placení zálohy na škody způsobené hromadnou žalobou.⁴⁴

2.3.3 Terminologie

Jak je z výše uvedeného patrné, názvosloví a dělení žalob kolektivního typu je více než pestré, a proto je nutné rovněž upřesnit hlavní pojmy a dělení, které budou v práci používány. Za skupinové žaloby budou pro účely této práce považovány žaloby, kde osobu žalobce představuje přímo jedna či více osob z poškozené skupiny. Reprezentativní žalobou se dále

⁴¹ SHAO, Jing-Huey. "Class Action Mechanisms in the Comparative Contexts: A Law and Economics Perspective." *Fordham International Law Journal* [online]. 2020, 43(4), 1161–1186 [cit. 2024-02-24]. ISSN 0747-9395. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/frdint43&i=1177>

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

rozumí typ hromadné žaloby, ve které jako žalobce (osoba oprávněná) vystupuje odlišný subjekt od hmotněprávně oprávněných osob. Hromadné žaloby jsou nadřazeným pojmem skupinovým a reprezentativním žalobám. Jako hromadná řízení jsou v prezentované práci označována taková řízení, kdy se jedná o řízení s vyšším počtem subjektů na jedné straně, nebo osobou oprávněnou (zastupující nepřímo vyšší počet subjektů) uplatňující nároky prostřednictvím zvláštního institutu kolektivního uplatňování individuálních práv vůči druhé straně (žalované). Zároveň pojmy hromadné řízení a hromadná žaloba budou v příslušných kapitolách věnujících se právě českému návrhu zákona o hromadných řízeních, představovat řízení a žalobu ve smyslu zmiňovaného zákona. Pojmem individuální žaloby jsou v této práci označovány žaloby v běžném slova smyslu, tedy individuální žaloby v širokém pojetí, ve kterých vystupuje alespoň jeden účastník zastupující své individuální zájmy na každé straně. Také je lze vymezit jako všechny žaloby, které nejsou hromadné. Slovní spojení běžná civilní nebo klasická sporná řízení představují sporná řízení ve smyslu OSŘ, typicky se jedná o žalobu na náhradu škody, či jiné soukromoprávní plnění.

2.4 Insolvence jako první hromadné řízení

Některé vybrané prvky hromadného řízení nebudou pro české právní prostředí zcela nové, jelikož je lze nalézt v insolvenčním řízení. Insolvenční řízení představuje zvláštní druh civilního procesu, který v sobě má prvky z ostatních základních druhů civilního řízení, a to řízení sporného nalézacího a vykonávacího.⁴⁵ Společným prvkem je již samotný předpoklad pro zahájení řízení, kdy v obou typech řízení je nezbytný vyšší počet osob nárokujících plnění (věřitelé své pohledávky), a to vůči totožnému povinnému subjektu. Další podobností je rozhodování o zahájení insolvenčního a hromadného řízení. Obě řízení jsou rozdělena na více základních částí, přičemž v první části je rozhodováno o přípustnosti návrhu na zahájení řízení a až následně je rozhodováno ve věci samé. V insolvenčním řízení se v první fázi rozhoduje o úpadku a až ve druhé fázi jsou vypořádávány pohledávky věřitelů. Obdobná úprava má být přijata i v hromadných řízeních, kdy soud bude rozhodovat o připuštění hromadné žaloby v tzv. certifikační řízení, které stojí na splnění formálních podmínek a až pak nastane samotné meritorní projednání žaloby. Věřitelé v insolvenčním řízení přihlašují své pohledávky po uveřejnění v insolvenčním rejstříku, a to v přesně vymezeném časovém úseku, přičemž o ostatních pohledávkách se řízení nevede a nelze o nich za řízení rozhodovat. To je formou podobné mechanismu opt-in v hromadných řízeních. Rovněž v insolvenčním řízení není

⁴⁵ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 41-42.

dodržena věcná legitimace v pravém slova smyslu, neboť v případě popírání vykonatelných pohledávek je žalovaným věřitel a jako žalobce insolvenční správce, přestože on sám není hmotněprávní povinnou ani oprávněnou osobou. V neposlední řadě bude rejstřík hromadných žalob svojí funkcí podle navrhovaného zákona vykazovat jistou míru podobnosti s rejstříkem insolvenčním. Přestože je účel obou řízení odlišný, tak lze shledat, že některé instituty v řízení nejsou zcela nové, a soudům i právním zástupcům tudíž nejsou neznámé.⁴⁶

2.5 Základní modely hromadných řízení (opt-in opt-out model)

Mechanismy účasti poškozených osob, jejichž práva a nároky jsou v řízení uplatňována, se dělení na dva základní, a to model opt-in a opt-out. V návrhu zákona o hromadných řízeních je zamýšleno využít model opt-in pro hromadné řízení obecně a opt-out pro řízení o nepatrných nárocích. Cílem této podkapitoly je oba dva základní modely analyzovat a uvést jejich výhody a nevýhody.

2.5.1 Model opt-in

Opt-in model je první model upravující způsob přihlašování nároků poškozených osob do hromadného řízení, který je postaven na principu, že po podané žalobě je stanoven určitý časový úsek během něhož se musí poškozená osoba do řízení přihlásit, pokud tak neučiní, nevztahují se na ni vydané rozhodnutí v hromadné žalobě. To znamená, že vše bude pro nepřihlášenou osobu stejné, jako kdyby hromadné řízení vůbec neproběhlo. Tento model navíc zachovává víc zásady českého civilního práva. První je zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, česky „právo patří bdělým, necht' každý střeží svá práva“, která vyžaduje po věcně legitimovaných osobách, aby učinily alespoň minimální právní jednání k uplatnění v opačném případě se právo může oslabit, popř. zaniknout. Tato zásada se projevuje v hmotném právu například v institutech promlčení, prekluze či vydržení a u procesního práva zejména u lhůt pro učinění nejrůznějších úkonů. Další je zásada dispoziční, typická pro civilní sporné řízení, jejímž jedním z projevů je, že ponechává na hmotněprávní oprávněné osobě, zda zahájí řízení, v jaké výši, rozsahu a jaké plnění bude po žalovaném požadovat. Metoda opt-in (tzv. přihlašovací forma řízení) nechává na všech hmotněprávně oprávněných osobách, aby se rozhodly, zda chtějí svůj nárok vymáhat soudně a uplatnit jej v hromadné žaloby, nebo zda svoje soukromá práva chtějí chránit jiným způsobem, popřípadě zda vůbec se chtějí něčeho domáhat. Balarin k opt-

⁴⁶ Ohledně odlišného účelu a něho navazujících zásad provázející řízení se vyjádřil i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 29. dubna 2010, sp. zn. KSPH 37 INS 4935/2008, 29 NSČR 30/2009-A-64.

in uvádí, že se jedná o takový typ řízení, ve kterém je „zastupovaná“ skupina definována individuálně. V zásadě je k dispozici seznam členů skupiny vytvořený na základě jejich údajů.⁴⁷

Spojené státy americké však poukazují také na stinnou stránku modelu opt-in. Praxe tamějších advokátních kanceláří dokládá, že tyto v zájmu přilákání co největšího množství klientů sice vynakládají značné množství finančních i personálních prostředků na reklamu svých připravovaných nebo probíhajících hromadných žalob, ale jejich cílem rozhodně není hájení práv klientů jako takových, ale maximální navýšení zisku i za cenu nižšího odškodnění klienta. Takovýto postup a tradici hromadných žalob věrně zachycuje i americká beletrie, jmenovitě například kniha *Král advokátů* od spisovatele a zároveň i vystudovaného právníka Johna Grishama věrně popisující fungování reklamy a nabírání klientů v hromadných žalobách.

Lze odhadovat, že český návrh zákona o hromadných řízeních bude v praxi fungovat odlišně oproti Spojeným státům, ve kterých se jedná o prostředek obrovských výdělků pro advokátní kanceláře, které při opt-in vynakládají ohromné množství finančních prostředků na reklamu a propagaci hromadné žaloby, aby tak získaly co nejvíce klientů a následné *success fees*.⁴⁸ Této situaci by též mělo být zabráněno prostřednictvím již zmiňovaných oprávněných osob, které mají být neziskové a průběžně kontrolované Ministerstvem průmyslu a obchodu.

2.5.2 Model opt-out

Druhým modelem hromadných řízení je opt-out. Model je postaven na principu, že každá poškozená osoba je automaticky přihlášena do řízení, ledaže se odhlásí. Jan Balarin jako opt-out model definuje takový mechanismus, ve kterém je neurčitá skupina vymezena konkrétními znaky, avšak počet a konkrétní označení účastníků schází, resp. není podstatné.⁴⁹ Opt-out neboli také metoda „odhlašovací“ prolamuje zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* i zásadu dispoziční. Principem modelu opt-out je, že všechny předmětné nároky poškozených osob jsou považovány za uplatněné, a v případě, že poškozená osoba chce svá práva uplatnit jinak, či je nechce uplatnit vůbec, tak se musí odhlásit z probíhajícího řízení.⁵⁰ Pokud se

⁴⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 54–55.

⁴⁸ FINLEGAL. Opt In v Opt Out claims - what's the difference? In: *Finlegal.io* [online]. 3. 1. 2022 [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://finlegal.io/news-blog/opt-in-opt-out>

⁴⁹ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 54–55. ISBN 978-80-87488-03-4.

⁵⁰ ÚLEHLOVÁ, Simona. Hromadné řízení: Opt in, nebo opt out? In: *Centrum lidské práva.cz* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/hromadne-řízení-opt-nebo-opt-out>

v průběhu řízení některý z poškozených odhlásí z hromadné žaloby, ztrácí tím nárok na přiznané plnění z rozhodnutí či mimosoudního narovnání.⁵¹

Pro poškozeného je výhodné, pokud svého práva odhlásit se (opt-out) využije v situacích, kdy má podstatně vyšší nárok (utrpel podstatně vyšší újmu) než průměrný poškozený v hromadném řízení. Jako příklad lze vzpomenout stav, kdy v důsledku vadného spotřebiče vyhořel poškozenému dům, zatímco v hromadném řízení je nárokem náklady na opravu vadného přístroje bez dalších nároku, zatímco takový to poškozený s vyhořelým domem bude požadovat i náhradu za snížení hodnoty domu, respektive náklady na opravu domu.⁵²

Naopak setrvat v hromadné žalobě je výhodné, pokud člověk nemá žádné další nároky než ty na opravu vadného spotřebiče. I v případech vyšší škody než má průměrná aktivně legitimovaná osoba může být vhodné v řízení zůstat, jelikož není nutné vydávat finanční prostředky a čas na soudní poplatky a právní zastoupení, případně znalecké posudky a jiné důkazy.⁵³

Naopak negativním hlediskem systému opt-out je jeho snazší zneužití pro šikanózní žaloby. Jako obranné mechanismy, které mohou zabránit zneužití se uvádí například certifikační fáze⁵⁴ nebo portugalský systém umožňující odmítnout žalobu bez jednání, pokud soudce dojde k závěru, že se jedná o zjevně neopodstatněnou žalobu. Za vhodnou pojistkou se rovněž považuje zachování principu kontinentálního civilního řízení v oblasti náhrady nákladů, a to tzv. *english rule* nebo *loser pays*. Další možnost, kterou zákonodárce v návrhu nezvolil, ale lze usuzovat, že představuje funkční mechanismus, je oprávnění soudu uložit pokutu za šikanózní návrh, což ostatně česká legislativa již obsahuje v insolvenčním řízení. Mezi známé případy založené na modelu opt-out patří například případ Merricks proti MasterCard, který se odehrál ve Spojeném království.

Pozměňovací návrh č. 25169, jehož předkladatelem je poslanec Patrik Nacher, pracuje s opt-out systémem hromadného řízení pro tzv. nepatrné nároky zakotvené systematicky podle zmiňovaného pozměňovacího návrhu v části 3 připravovaného zákona. V první hlavě této části se stanoví, že zúčastněným členem skupiny je každý člen s výjimkou cizinců a osob, které se z řízení odhlásily. Pro cizince, osoby s obvyklým pobytem mimo Českou republiku, by měl být

⁵¹ CLASSACTION.ORG. STARTING, JOINING & OPTING OUT: Opting Out of a Class Action. In: *Classaction.org* [online]. 10. 9. 2014 [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.classaction.org/learn/class-action-opt-out>

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ HAMULÁKOVÁ, Klára. Opt-out systems in collective redress EU perspectives and present situation in the Czech Republic. *Hungarian Journal of Legal Studies* [online]. 2018, 59(1), 109 [cit. 2024-02-26]. ISSN 2498-5473. Dostupné z: <https://doi.org/10.1556/2052.2018.59.1.6>

podle návrhu č. 25169 zaveden systém opt-in. Dualita systému pro cizince a tuzemské osoby je známá z nizozemské právní úpravy, ve které se tento režim aplikuje na všechna hromadná řízení, nikoliv jen pro řízení o nepatrných nárocích.

2.5.3 Výhody a nevýhody modelů opt in a opt out

Výběr systému má enormní vliv na počet členů ve skupině a může i ovlivnit frekvenci podávání samotných hromadných žalob. V lidské psychologii funguje efekt označovaný jako tzv. racionální apatie, kdy v případech nároku nižšího rozsahu mají lidé potřebu tyto nároky přejít, ať už po racionální úvaze, analýze nákladů a přínosů (angl. *Cost Benefit Analysis*) nebo z mnohem malichernějších důvodů. Se stejným problémem se setkává i systém opt-in, ve kterém poškození i přes minimální potřebnou snahu a aktivitu, kterou musí pro uplatnění svých nároků vyložit, se stejně do řízení nepřihlásí, čímž přichází o možnou náhradu újmy a tím se zároveň počet zúčastněných osob snižuje než v případě opt-out. Paradoxní ovšem je, že právě tomuto efektu mají hromadné žaloby zabránit.⁵⁵ Tedy opt-out by se obecně jevil jako lepší volba, avšak systém opt-in zachovává základní zásady a koncepty českého občanského práva. K naplnění determinujícího účinku a zajištění obohacení získaného v důsledku protiprávního činu, Klára Hamuláková ve své práci doporučuje v modelu opt-in použít další alternativní instituty, které odeberou získané protiprávní plnění z majetkové sféry protiprávně jednajícího podnikatele. Tím může být například oddělené správní řízení.⁵⁶

Ochrana subjektivních práv ve sporném řízení není nařízena, nýbrž je pouze nabídnuta. To však není zcela zachováno v případě opt-out modelu hromadných žalob a představuje další důkaz o tom, že kontinentální právní systém není otevřen hromadným řízením na systému opt-out a pro českou právní kulturu se proto jeví jako komfortnější zachovat model opt-in. Ostatně tak činí i zákonodárce v návrhu zákona o hromadném řízení.

Gary S. Becker dochází k závěru, že vhodnějším modelem je opt-out, jelikož více trestá protiprávně jednajícího podnikatele tím, že mu odebere značnou část zisku z jeho majetkové sféry, a to nastane i v případě pasivity většiny poškozených, kteří by se do opt-in nepřihlásili a jejich nárok by nadále zůstal v majetkové sféře podnikatele. Pro zajištění maximální efektivity institutu je k modelu opt-out doporučeno zavést i tzv. *punitive damages*, které však v Evropě nejsou obecně uznávány. V opačném případě podotýká, že dochází k „nedostatečnému trestu“

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

škůdce, který může opakovat své protiprávní jednání. Za nejhorší nastavení z hlediska determinace považuje systém opt-in bez *punitive damages*.⁵⁷

Lze souhlasit s názorem některých autorů, že systém opt-out dokáže lépe odradit škůdce a lépe je i potrestat, jelikož tento systém výrazně snižuje výhodnost protiprávního jednání pro podnikatele, když neutralizuje efekt racionální apatie na straně poškozeného. Nedostatečný trest nebo výše náhrady škody může vést k motivaci podnikatele takové protiprávní jednání opakovat, a to v případě, kdy dojde k závěru, že jeho protiprávní jednání je i přes část náhrady škody ziskové. Tento nežádoucí stav se opakuje, a dle mého názoru ani nepřestane úplně opakovat s přijetím zákona o hromadných řízeních, v oblasti bankovníctví a pojišťovnictví. Přes zmíněné výhody opt-out a nevýhody opt-in, zastávám názor, že systém opt-in je vhodnější formou pro české právní prostředí, neboť zachovává autonomii poškozeným, aby se rozhodli, jak a zda vůbec chtějí spor řešit.

Domnívám se, že vzhledem k efektu racionální apatie i kontinentální právní kultuře je navrhovaná legislativa v podobě obecného opt-in, ve které se efekt racionální apatie tolik neprojeví a naopak systém opt-out v případě nepatrných nároků jako ideální nastavení. Zda tomu tak bude i v praxi bude záviset nejen na správném systému, ale také na faktickém provádění hromadných žalob. S názory Gary S. Beckera v obecné rovině souhlasím, avšak mám za to, že to nejsou momentálně převoditelné závěry do českého právního řádu, který je založen na jiných principech než na kterých stojí americký právní řád. Pokud by se proměnila podoba českého deliktního práva a bylo by možné přiznávat *punitive damages*, tak bych podpořil jejich zavedení i do hromadných řízení, jinak nikoliv.

2.6 Úprava v českém právním řádu

Povinnost národních zákonodárných sborů přijmout právní úpravu týkající se hromadných řízení pro spotřebitelské spory vychází ze Směrnice o zástupných žalobách,⁵⁸ kterou už většina evropských států transponovala. Účelem směrnice bylo přijetí institutu hromadných řízení i v členských státech, aby došlo k harmonizaci úprav a tím mimo jiné i ke zvýšení přeshraniční ochrany spotřebitele.⁵⁹ V článku 1 směrnice o zástupných žalobách se

⁵⁷ SHAO, Jing-Huey. "Class Action Mechanisms in the Comparative Contexts: A Law and Economics Perspective." *Fordham International Law Journal* [online]. 2020, 43(4), 1161–1186 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/frdint43&i=1177>

⁵⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES (Text s významem pro EHP). Také dostupná z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/ALL/?uri=CELEX:32020L1828>

⁵⁹ ŠVERĚPOVÁ, Kateřina. Hromadné žaloby v České republice optikou právní úpravy v EU. *Jurisprudence: vynutitelnost práva a právní praxe*. 2023, č. 4, s. 2-8.

uvádí, že účelem směrnice je i stanovit záruky proti zneužívání hromadných žalob. Odstavec druhý představuje zásadní ustanovení pro státy mající již hromadné žaloby ve svém právním řádu přijaté, jelikož směrnice nevyklučuje jiný systém hromadných řízení, ale pouze požaduje jeden systém splňující požadavky směrnice. To v praxi znamená, že je možnost mít například dva zákony o hromadných řízeních, podle kterých si budou moct oprávněné osoby vybrat výhodnější režim. V preambuli a článku 4 směrnice vychází z premisy, že k podání hromadné žaloby budou oprávněny zejména spotřebitelské organizace. Článek 9 směrnice o zástupných žalobách výslovně stanovuje pravidlo opt-in pro spotřebitele s obvyklým pobytem mimo příslušný soud či správní orgán. Z možných přístupů transponování směrnice došla Česká republika k tzv. minimalistické úpravě. Byla převzata a legislativně zakotvena pouze nezbytná ustanovení a rozsah, tj. ochrana spotřebitelů. Směrnice o zástupných žalobách stanovuje, že by transponovaná úprava měla umožnit a usnadnit spotřebitelům vymáhání nároků, a to jak v národních, tak i v přeshraničních v národních tak přeshraničních sporech, což návrh zákona transponuje možností opt-in pro všechny poškozené spotřebitele.⁶⁰

2.6.1 Dosavadní úprava reprezentativní ochrany

Ochrana spotřebitele prostřednictvím spotřebitelských organizací je již v českém právním řádu upravena, a to v zákoně o ochraně spotřebitele, ve spojení s občanským zákoníkem a občanským soudním řádem. Tato právní úprava opravňuje zmíněné organizace k podávání žalob v zájmu všech spotřebitelů. Tato úprava však obsahuje velké úskalí, a to v prostředcích ochrany.⁶¹ Navíc se jedná o žalobu ve veřejném zájmu (viz výklad výše) a nikoliv o hromadnou žalobu ve smyslu připravovaného zákona.

Právnícké osoby, resp. spotřebitelské organizace nezastupují v dosavadní právní úpravě konkrétní spotřebitele, ale namísto toho hájí zájmy všech spotřebitelů před dalším protiprávním jednáním ze strany podnikatelů, které by mohlo poškozovat nebo stále poškozují zákazníky (spotřebitele). Právní možnosti pro osoby, které jsou oprávněny hájit zájmy spotřebitelů v případě nekalé soutěže, jsou stanoveny v § 2989 odst. 1 OZ. Spotřebitelské organizace mají právo požadovat, aby rušitelé přestali s nekalými praktikami nebo aby odstranili závadné jednání, popřípadě jeho následky. Tím se přispívá k ochraně spotřebitelů před klamavými, podvodnými nebo jinak nekalými obchodními praktikami.

⁶⁰ DUFFEK, Lukáš, Petr ZÁBRANSKÝ a Marek Čmiel. Směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů aneb „evropské hromadné žaloby“. In: *Epravo.cz* [online]. 24. 5. 2022 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/smernice-o-zastupnych-zalobach-na-ochranu-kolektivnich-zajmu-spotrebitelu-aneb-evropske-hromadne-zaloby-114747.html>

⁶¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

Instrumenty v dosavadním zákoně o ochraně spotřebitele řeší pouze pro futuro zákaz pokračování v protiprávním jednání vůči spotřebitelům. Následné rozhodnutí v tomto řízení může mít za následek zlepšení postavení v případě individuálního vymáhání utrpěné škody či jiného peněžitého plnění spotřebitelem. Navíc zasažení spotřebitelé se nijak nemohou podílet na řízení vedeném zájmovou organizací, respektive jim nejsou dána žádná procesní práva.

Dalším problémem pro organizace hájící práva spotřebitelů podle zákona o ochraně spotřebitele je obtížnost formulace žalobního petitu, jelikož může docházet ke změně chování ze strany žalovaného, čímž nebude možné žalobě vyhovět, případně nastane potřeba podávat žalobu novou. Problematická je i délka samotného řízení, která účinky negatorní žaloby snižuje.⁶² Také otázka financování sporů může mít za následek nižší využívání tohoto institutu, jelikož náhrada nákladu se řídí obecnými pravidly občanského soudního řádu, tedy zásadně úspěchem ve věci.⁶³

Uvedené lze shrnout tak, že ochranu spotřebitelů prostřednictvím spotřebitelských organizací je již v českém právním řádu zakotvena, ale skýtá dva zásadní problémy. Prvním je úzká paleta neefektivních nástrojů, které mají spotřebitelské organizace k dispozici a druhým je nemožnost spotřebitelů, jakožto osob primárně poškozených, domáhat se svých nároků prostřednictvím těchto řízení. Proto je nezbytné přijmout úpravu hromadných řízení, která tyto nedostatky odstraňuje.

2.7 Věcná působnost navrhovaného zákona

Právní řády států nejen napříč kontinenty, ale i na úrovni evropské upravují věcný rozsah zákona o hromadných řízení do různé šířky. V českém návrhu zákona upravujícího hromadná řízení z roku 2019 byla věcná působnost stanovena jako generální soukromoprávní působnost s výjimkou oblastí stanovených v § 7 odst. 2 původního návrhu (to znamenalo, že by bylo možné podat hromadnou žalobu například i v oblastech, jako je pracovní právo, z důvodu porušení pravidel předpisů o nekalé soutěži, případně při porušení předpisů o ochraně životního prostředí).⁶⁴ Od tohoto záměru bylo nakonec upuštěno a návrh zákona o hromadném řízení v posledním znění schválený vládou a předložený Poslanecké sněmovně ke schválení zakotvuje

⁶² Průměrná délka řízení před okresním soudem činí 424,25 dnů a v případě krajských soudů v prvním stupni 703,25 dnů. Dle PASEKOVÁ, Eva. Hromadná řízení soudy extrémně administrativně zatíží, varují zástupci justice. Ministerstvo navýšení prostředků neplánuje. In: *Ceska-justice.cz* [online]. 16. 3. 2023 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/03/hromadna-řízení-soudy-extremne-administrativne-zatizi-varuji-zastupci-justice-ministerstvo-navyseni-prostredku-neplanuje/>

⁶³ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

⁶⁴ POCHE, Kristýna. Zákon o hromadném řízení: hromadné žaloby nově a lépe? In: *Epravo.cz* [online]. 27. 7. 2021 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-hromadnem-řízení-hromadne-zaloby-nove-a-lepe-113320.html>

možnost projednat hromadnou žalobu soudy pouze v případech, pokud se jedná spor mezi fyzickými osobami vystupující mimo rámec svého podnikání nebo povolání (tzn. spotřebiteli)⁶⁵ a fyzickou nebo právnickou osobou, která vystupuje v rámci své obchodní činnosti, podnikání a samostatného výkonu povolání, ať už sama nebo prostřednictvím svého zástupce.⁶⁶ Bude se tedy jednat zejména o porušení povinnosti, ať už povinnost konat nebo něčeho se zdržet, na straně podnikatele, jehož jednáním vznikne vysoké množství nároků nižších částek, které by však jednotliví spotřebitelé nevybíhali. Právě kvůli tomuto vakuu v právní úpravě je přijímán zákon o hromadných řízeních, jehož prostřednictvím bude možné i tyto marginální nároky vymáhat, neboť již nebude nezbytná prvotní investice do soudního sporu. Hromadné řízení se ale nebude týkat pouze marginálních nároků, jedná se totiž o úpravu typu řízení pro jakoukoliv výši vyššího počtu nároků vycházejících z obdobného skutkového základu v oblasti spotřebitelského práva.

Vláda od prvotního záměru široké věcné působnosti upustila, ale nechala se ve svých vyjádřeních slyšet, že do budoucna dojde k rozšíření věcné působnosti pro podání žaloby v hromadných řízeních.⁶⁷ S plánovaným rozšířením věcné působnosti souhlasím. Mám za to, že budoucnost hromadných žalob se neomezí pouze na dosavadním návrhu vymezené spory, ale měla by se projevit také ve sporech spojených se zneužitím umělé inteligence (angl. *Artificial intelligence*), osobních údajů či nejrůznějších environmentálních nároků v rovině nejen spotřebitelské, ale i podnikatelské. V environmentálním právu je možné uvést příklad při znehodnocení okolních pozemků továrnou, která nedodržením bezpečnostních podmínek zapříčiní únik vysoce rizikových chemikálií. Samotná existence hromadných řízení ve více oblastech naplní nadto preventivní funkci proti porušování právních norem, neboť se jedná o mnohem silnější nástroj než individuální žaloby. V takovém případě by musel být zákon však novelizován nejen ve věcné působnosti, ale i ve výčtu oprávněných osob k podání žaloby. Přes můj názor o legitimitě rozšíření věcné působnosti zákona o další oblasti, tak nezastávám názor, že rozhodnutí zákonodárce o prvotní minimalistické formě, díky níž bude možné připravit právní systém na nové instituty a zároveň najít problematické oblasti právní úpravy, popřípadě přijmout opatření proti zneužití, by bylo nesprávné.

Navíc takto vymezenou věcnou působností v návrhu zákona o hromadných řízeních je možné snadněji dosáhnout potřebné většiny Parlamentu České republiky, než by tomu bylo

⁶⁵ § 4 návrhu zákona o hromadných řízeních.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ POCHE, Kristýna. *Hromadné žaloby*. Praha, 2020. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí Frintová, Dita.

v generální věcné působnosti zákona, a to i s ohledem na skutečnost, že transpoziční lhůta uplynula již před víc než jedním rokem (uplynula 25. prosince 2022).

2.7.1 Příslušnost

Pro hromadné řízení je navržena zvláštní příslušnost, a to výlučně Městskému soudu v Praze pro řízení v prvním stupni.⁶⁸ Navíc je tato příslušnost doplněna o explicitní zákaz jiných řízení před orgány veřejné moci, rozhodčích a dalších alternativních řízení. Městský soud bude rozhodovat v hromadných řízení spory, které vznikly z právních poměrů mezi fyzickými osobami vystupující mimo rámec svého podnikání či povolání (nepodnikatel), za které bude vystupovat oprávněná osoba, na jedné straně a na straně druhé osobou vystupující v rámci obchodní činnosti, samostatného výkonu povolání nebo podnikání.⁶⁹

Výlučná příslušnost Městského soudu v Praze je vhodným krokem, a to hned z několika důvodů. Hromadná řízení budou složitá a náročná řízení, na které bude nezbytná specializace. Zároveň je vhodné využít zkušenosti krajských soudů, resp. Městského soudu v Praze s veřejnými rejstříky (jistou formou obdobných insolvenčnímu rejstříku), které budou v hromadném řízení aktivně používány. Jak vyplývá mimo jiné i z důvodové zprávy k navrhovanému zákonu, tak předpoklad počtu podaných hromadných žalob není nijak vysoký, a tedy je vhodnou variantou mít jeden specializovaný soud, který bude vybaven personálně i technicky. Navíc civilní soudy v Praze jsou nejvytíženějšími soudy. Nutno brát v potaz taktéž počet obyvatel a rozložení sídel společností.

Jak je možné seznat z kapitoly č. 5 (*Srovnání se zahraniční právní úpravou hromadných řízení*), příslušnost a specializace soudů je v různých státech nastavena různě. Přestože ve státech s počtem obyvatel podobným České republice, jakými jsou Portugalsko nebo Nizozemsko, je nastavena působnost soudů obecná, tak s navrženou výlučnou příslušností, a to i s odkazem na v podnikatelské sféře častý jev fiktivních sídel, která jsou lokalizována nejčastěji na území hlavního města Prahy, přičemž obecné pravidlo, že žalobce následuje žalovaného, by znamenalo, že většina žaloby bude i tak podána k Městskému soudu v Praze. K zakotvení specializované místní příslušnosti soudů pro hromadné řízení přistoupilo i Slovensko, které má také nižší počet obyvatel než například Spojené království nebo Německo či Nizozemsko.

⁶⁸ DE JONGE, Alain a Leo PEETERS. Class action suits now also available to SMEs. In: *Seeds.law* [online]. 30. 7. 2018 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://seeds.law/en/news-insights/class-action-suits-now-also-available-to-smes>

⁶⁹ srov. § 4 až § 6 návrhu zákona o hromadných řízeních

2.8 Dílčí shrnutí

Hromadná řízení představují nástroj, který má za usnadnit poškozeným uplatnění jejich nároků a rovněž odlehčit justičnímu systému od potencionálního přehlcení vysoký počtem totožných individuálních případů. Hromadná řízení jsou zařazeny do kategorií kolektivních řízení. Od hromadného řízení je nezbytné odlišit žaloby ve veřejném zájmu, jejichž účelem je ochrana celospolečenského zájmu, resp. zájmu na dodržování práva, kdežto v hromadných řízeních je zájem na ochraně homogenní skupiny. S prvky kolektivních řízení se český právní řád neseťkává poprvé. Prvky lze nalézt v insolvenčním řízení i například v poddlužnické žalobě. Český návrh zákona o hromadných řízeních, jenž vychází ze směrnice o zástupných žalobách, upravuje pouze řízení reprezentativního typu, ve kterém bude oprávnění podat úspěšně hromadnou žalobu omezeno na neziskové organizace označované zákonem jako tzv. oprávněné osoby.

Reprezentativní ochrana v kolektivních řízeních je v českém právním řádu již zavedena, a to u negatorních žalob. Nejedná se však o hromadná řízení. Hromadná řízení jsou jedním ze subtypů civilního sporného řízení, na které uplatňují obecná pravidla o účastenství, procesních vztazích a zásadách sporného řízení. Hromadná řízení jsou dělena na reprezentativní a skupinové. V reprezentativních řízeních nejsou poškození oprávnění podávat úspěšně hromadné žaloby a nejsou ani považováni za jiné účastníky řízením. Namísto nich v řízení vystupují oprávněné osoby se zákonem přiznanou aktivní procesní legitimací, přičemž takovými osobami bývají nejčastěji neziskové organizace. Skupinová řízení (angl. *group action*) jsou taková řízení, ve kterých jsou osoby poškozené či jinak hmotněprávně oprávněné přímo žalobci. Tato řízení jsou bližší tradičnímu spornému řízení, neboť více zachovávají jeho základní zásady.

Z provedené analýzy modelů opt-in a opt-out dospívám k závěru, že model opt-in je pro české právní prostředí vhodnější volbou, jelikož lépe vyhovuje českému právnímu prostředí, a to zejména s ohledem na základní zásady občanského práva. Podle návrhu zákona o hromadných řízeních bude věcná působnost stanovena na spotřebitelské spory a příslušný bude pro rozhodování v prvním stupni výlučně Městský soud v Praze. Výlučná působnost je podle mého názoru správným krokem, neboť na vedení takto náročných a komplexních řízení bude důležitá specializace nejen soudců, ale i dalších pracovníků justice.

3 Věcná legitimace obecně

Pojem věcná legitimace nemá zákonnou definici. Jedná se o pojem známý pouze civilnímu spornému řízení, který byl vytvořen právní doktrínou a na ní navazující judikaturou.⁷⁰ Nejvyšší soud dne 22. května 2007 v řízení vedeném pod sp. zn. 32 Odo 1373/2005 uvedl, že: „*věcná legitimace představuje hmotněprávní vztah účastníka ke konkrétní projednávané věci (předmětu řízení). Věcnou legitimaci tak má v řízení o žalobě ten, kdo je účasten právního vztahu nebo práva, o němž v řízení jde, nebo jehož právní sféry se právní vztah nebo právo týká. Týká-li se věcná legitimace žalobce, hovoří se o aktivní věcné legitimaci, a týká-li se žalovaného, označuje se jako pasivní věcná legitimace. Věcná legitimace je předmětem dokazování a její nedostatek není důvodem pro zastavení řízení nebo pro odmítnutí žaloby, ale pro zamítnutí žaloby.*“ Tedy věcná legitimace není podmínkou řízení, která by bránila vydání meritornímu rozhodnutí, nýbrž skutečností, která se v řízení musí dokazovat a na jejímž základě je rozhodováno o úspěchu, popř. neúspěchu žalobce ve věci. Pokud je věcná legitimace v řízení, pak soud musí žalobci vyhovět, v opačném případě má soud povinnost žalobu zamítnout.

Koncept věcné legitimace souvisí s formálním pojetím účastníků v české právní úpravě, neboť za žalobce a žalovaného je považován ten, kdo je tak v žalobě označen, nikoliv osoba oprávněná či povinná.⁷¹ Doktrína se neshoduje na vztahu procesní a věcné legitimace. Někteří autoři jako např. Steiner nebo Fiala podřazují procesní legitimaci obsahem dílčí částí pod věcnou a označují ji za formální věcnou legitimaci, tedy oprávnění domáhat se úspěšně uplatňovaného práva. Hora tento koncept dále rozvinul, když tvrdil, že procesní legitimace je oprávnění nezávislé na hmotněprávním subjektivním právu, určující, kdo je oprávněn k uplatnění práva. Věcná, formální věcná i procesní legitimace vedou ke stejnému účinku, určení okruhu osob, kteří mohou úspěšně uplatnit práva. Procesní legitimace se v českém doktríně liší od německého konceptu procesní legitimace, neboť v českém právním řádu je pojímána jako právo třetí osoby, která není hmotněprávně oprávněná, vést řízení s možností úspěchu ve věci, kdežto německý proces považuje procesní legitimaci, buď jako oprávnění vést spor, nebo jako procesní postavení, ve kterém při nesplnění podmínek dochází k překážce vydání meritorního rozhodnutí. Takový stav je základním principem sporného řízení, bez kterého není zásadně možné uspět ve věci. Koncept procesní legitimace však připouští možnost,

⁷⁰ STAVINOHOVÁ, Jaruška a Petr LAVICKÝ. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 51.

⁷¹ COUFALÍK, Petr. *Procesní legitimace v civilním sporném řízení*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 34–35.

kdy bude osoba odlišná od věcně legitimované v užším smyslu uplatňovat právo a též ve věci uspěje.⁷²

Petr Coufalík konstatuje, že procesní legitimace vychází buď ze zákona, nebo na základě smlouvy. Pro oprávnění podávat žaloby o právech a povinnostech někoho jiného se vyžaduje zákonná opora. Jedná se o jeden ze znaků demokratického právního státu. Ustanovit ze zákona odlišné osobě postavení oprávněného účastníka k domáhání se nároku musí mít legitimní cíl, neboť v opačném případě se jedná o nepřipustný zásah do základních práv jednotlivce. Ohledně smluvené procesní legitimace není doktrína názorově sjednocena. Argumentem pro nepřiznání smluvní procesní legitimace je veřejnoprávní povaha procesních pravidel a na to navazující kogentnost pravidel. Procesní zastoupení na základě plné moci není stejný případ, neboť osoba, o jejíchž právech se jedná, je stále účastníkem a zástupce činí úkony jejím jménem na její účet.⁷³

V české právní úpravě není takových příkladů mnoho. Alena Winterová jmenuje jako příklad poddlužnickou žalobu. Poddlužnická žaloba je dalším příkladem prvotních průlomů tradičního postavení účastníků v řízení. Oprávněný věřitel má nárok vůči povinnému dlužníkovi, na jehož majetek, respektive, z jehož příjmu jsou prováděny srážky osobou třetí (poddlužník). Pokud poddlužník nesplní svou povinnost provádět srážky, má oprávněný věřitel k dispozici poddlužnickou žalobu vůči poddlužníkovi. Třetí osoba nikdy formálně nejednala s oprávněným, avšak je pasivně věcně legitimovanou osobou pro poddlužnickou žalobu.⁷⁴ Steiner v tomto případě hovoří o tzv. formální věcné legitimaci.

Zvláštní zákonné zmocnění je rovněž v insolvenčním řízení, ve kterém insolvenční správce vede spory týkající se popírání pohledávek namísto dlužníka, přestože mu nenáleží věcná legitimace.

Alena Winterová k věcné legitimaci uvádí, že se jedná o skutečnosti vyplývající z hmotněprávních vztahů, které jsou důležité pouze v případě formálního uplatňování práva. Věcnou legitimaci mají takové procesní subjekty, kterým buď hmotné právo přiznává soudně uplatňovaná subjektivní práva anebo subjekty, jimž vznikly z hmotného práva uplatňované subjektivní povinnosti.⁷⁵

Josef Macur zastává názor, že věcná legitimace znamená právní stav založený v hmotném právu, kde žalobci svědčí tvrzená a žalovaná práva. Žalobcem ve sporném řízení uplatňovaná subjektivní práva zrcadlově odpovídají subjektivním povinnostem žalovaného.

⁷² Tamtéž, s. 18-21.

⁷³ COUFALÍK, Petr. *Procesní legitimace v civilním sporném řízení*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 22–23.

⁷⁴ LEVÝ, Jiří. § 292 [Poddlužnická žaloba]. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

⁷⁵ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 137.

Petr Coufalík však má za to, že takové vymezení je pro reálné použití nedostačující, neboť z něho existuje řada výjimek. Jako příklad takové výjimky uvádí určovací žalobu týkající se vlastnického práva k nemovité věci. Argumentem je v daném případě skutečnost, že při určení vlastnického práva nemá žalovaný hmotněprávní povinnost. Na místě žalovaného stojí zásadně osoba zapsaná v katastru nemovitostí. Žalovaný v takovém případě nemusí mít žádné relevantní povinnosti, a i přesto bude žaloba vůči této osobě úspěšná.⁷⁶

Přestože Spojené státy americké nemají koncept věcné legitimace ve smyslu české kontinentální právní úpravy, tak některé prvky pro úspěch žaloby jsou kontinentální úpravě blízké. V roce 1968 zde bylo v případě *Flast v. Cohen* vydáno historicky důležité rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států (angl. *Supreme Court of the United States*), které se týká otázky, za jakých podmínek může být osoba považována za osobu oprávněnou podávat úspěšně žalobu. V předmětném rozhodnutí bylo prvotně konstatováno, že rozhodující skutečností je posouzení otázky subjektivního zájmu na řízení. Tato doktrína byla nadále rozvinuta v rozhodnutí *Flast v. Cohen*, ve kterém byl založen dvoukrokový test, kdy prvním krokem je zodpovězení otázky, zda byla způsobena újma (majetková, nebo nemajetková). Druhým krokem v testu je posouzení protiprávnosti jednání, respektive určení, zda osoba, která tvrdí újmu na svých právech, nebyla povinna takový zásah do svých práv snášet od osoby protiprávně jednající.⁷⁷

John B. Oakley definuje legitimaci jako existenci určitého vztahu žalobce a žalovaného, který je dostatečně konkrétní se silným zájmem stran, za předpoklad pro úspěch žalobce ve věci. Dalším předpokladem americké právní doktríny je existence nároku, který je přiznatelný soudem v civilním řízení. Nezbytnou podmínkou takového vztahu je i způsobilost účastníků mít práva a povinnosti. Újma musí být pro úspěch žalobce způsobena žalovaným, resp. žalovaný za ni musí odpovídat.⁷⁸

Věcnou legitimaci popsal i Nejvyšší soud v usnesení z 12. prosince 2018, sp. zn. 28 Cdo 4112/2018, ve kterém uvedl, že: „*věcnou legitimaci (ať již aktivní či pasivní) se rozumí stav vyplývající z hmotného práva (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2634/2007, ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 25 Cdo 397/2011, nebo rozsudek téhož soudu ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3411/2016) a že nedostatek pasivní věcné legitimace znamená, že podle hmotněprávních ustanovení není žalovaný subjektem tvrzené povinnosti*

⁷⁶ COUFALÍK, Petr. *Procesní legitimace v civilním sporném řízení*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 12–13.

⁷⁷ OAKLEY, John B. a Vikram D. AMAR. *American civil procedure: a guide to civil adjudication in US courts*. Alphen Aan Den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 132-138.

⁷⁸ Tamtéž, s. 132-138.

a že žaloba proti němu nemůže být proto úspěšná, což vede k jejímu zamítnutí (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2588/98, ze dne 21. 11. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1767/2001, a ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 25 Cdo 397/2011, na něž poukázal již odvolací soud).“

Josef Macur s Petrem Coufalíkem naproti tomu nesouhlasí s definicí věcné legitimace jako „stavu vyplývajícího z hmotného práva“ nebo „hmotněprávního vztahu účastníků“. Za jádro věcné legitimace shodně považují porovnávání skutečného hmotněprávního vztahu, které je totožné v žalobě nárokovanému právu či odpovídající povinnosti žalovaného podpořeného skutkovými skutečnostmi, které takový hmotněprávní stav dokládají.⁷⁹ Věcnou legitimaci pak Petr Coufalík definuje jako: „vztah mezi žalobním návrhem opřeným o skutková tvrzení a skutečným vztahem vyplývajícím z hmotného práva“. Pokud jsou obsah a petit žaloby v souladu s hmotněprávním stavem, pak je v řízení věcná legitimace. Není-li tomu tak, pak se jedná o nedostatek věcné legitimace.⁸⁰

3.1 Aktivní

Aktivní věcná legitimace je první složkou věcné legitimace, která v civilním sporném řízení zakládá předpoklad pro úspěch žalobce ve věci. Aktivní věcná legitimace vychází z hmotného práva a představuje nárok žalobce požadovat po další osobě určitý nárok. Ten může spočívat v dání něčeho, strpění, konání anebo nekonání. Alena Winterová k aktivní věcné legitimaci uvádí, že se jedná o skutečnosti vyplývající z hmotněprávních vztahů, které jsou důležité pouze v případě formálního uplatňování práva. Aktivní věcnou legitimaci mají takové procesní subjekty, kterým hmotné právo přiznává soudně uplatňovaná subjektivní práva.⁸¹ Aktivní věcná legitimace je založena nějakou právní skutečností. Například při uzavření kupní smlouvy má prodávající nárok na zaplacení kupní ceny. Pokud však kupující kupní cenu nezaplatí, tak je prodávající aktivně věcně legitimován k podání žaloby vůči kupujícímu na zaplacení kupní ceny. V případě deliktního jednání se jedná typicky o poškození věci v důsledku dopravní nehody zaviněné další osobou. Poškozená osoba je aktivně věcně legitimována k podání žaloby, neboť jí hmotné právo přiznává nárok na reparaci újm.

⁷⁹ COUFALÍK, Petr. *Procesní legitimace v civilním sporném řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty, s. 12–13.

⁸⁰ Tamtéž, s. 12–13.

⁸¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 137.

3.2 Pasivní

Pasivní věcná legitimace je druhou složkou věcné legitimace a představuje způsobilost být úspěšně žalován. Způsobilost nebo právo být žalován zde nemůže být chápáno ve smyslu § 19 a § 20 OSŘ, ale ve smyslu, zda je možné úspěšně uplatňovat nárok vůči žalovanému. Pokud osoba označená v žalobě za žalovaného není osobou hmotněprávní k jednání povinnou (nemá povinnost něco konat nebo se něčeho zdržet), pak žalobě zásadně nemůže být vyhověno, a to z důvodu nedostatečné pasivní legitimace, tedy že osobě chybí žalobcem tvrzená povinnost. „*Pasivně věcně legitimován je žalovaný, pokud má povinnost, která má být v rámci soudního řízení určena, nebo jejíhož splnění se žalobce domáhá.*“⁸²

Nejvyšší soud již dne 17. září 2002 v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 1587/2002 uvedl, že „*kdo byl označen jako odpůrce (žalovaný), není účastníkem hmotněprávního vztahu, o kterém se v posuzované věci jedná, je to důvodem k zamítnutí žaloby, neboť takový účastník, i když byl způsobilý být účastníkem řízení, postrádá tzv. pasivní věcnou legitimaci.*“

Pasivně věcně legitimovaný bude například kupující, který se zavázal zaplatit sjednanou kupní cenu, ale odmítá zaplatit. Dalším příkladem bude vlastník psa, který pokouše jiného psa nebo způsobí škodu na libovolné věci.

3.3 Náprava nedostatku věcné legitimace

Po podání žaloby může být k úspěchu ve věci nezbytné, aby došlo ke změnám v okruhu účastníků, a to z důvodu nedostatku věcné legitimace anebo ztráty způsobilosti účastníka být účastníkem řízení. Ke zhojení věcné legitimace řízení mající v případě neodstranění vliv na úspěch ve věci, proto občanský soudní řád obsahuje několik ustanovení, které mají za úkol takové problémy vznikající v souvislosti s podáním žaloby napravit.

Pro zhojení vad nedostatku věcné legitimace osob označených žalobě, ať už aktivní či pasivní, je ustanovena první dvojice procesních institutů občanského soudního řádu, a to přistoupení účastníka a záměna účastníka.⁸³ Oba tyto instituty jsou určeny pouze pro sporné řízení.⁸⁴ Zmíněné instituty řeší absentující věcnou legitimaci účastníků, která je zjištěna v průběhu řízení (po podání žaloby). Nedostatek věcné legitimace musí být přítomen ještě před podáním žaloby, respektive s jejím podáním.⁸⁵ Zásadně se jedná o následek způsobený

⁸² SOCHŮREK, Adam. Pasivní věcná legitimace hlavního města Prahy a jeho městských částí dle povahy uplatněného nároku. In: *Epravo.cz* [online]. 2. 11. 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pasivni-vecna-legitimace-hlavniho-mesta-prahy-a-jeho-mestskych-casti-dle-povahy-uplatneneho-naroku-117133.html>

⁸³ srov. § 92 OSŘ.

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 159.

⁸⁵ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 146–147.

pochybením žalobce při podávání žaloby.⁸⁶ Tomu bude například při podání žaloby na osobu, která není vůbec odpovědná anebo bude podána žaloba na správnou osobu (pasivně legitimovanou), ale žalobce bude pouze jeden, přestože k aktivní věcné legitimaci musí být podle právních předpisů dva (např. žaloba spoluvlastníků na neplatnost převodu vlastnictví).⁸⁷

Přistoupení účastníka je institut upravený v § 92 odst. 1 OSŘ, který představuje postup ke zhojení stavu řízení, ve kterém samotný žalobce anebo samotný žalovaný není věcně legitimovaný a pro úspěch ve věci je nezbytné, aby minimálně k jedné ze stran sporu přistoupila další (třetí) osoba, popřípadě více osob, se kterou budou osoby stojící na jedné straně společně oprávněny k uplatňování konkrétních práv vůči straně druhé.⁸⁸ Samotné přistoupení se skládá ze 3 kroků, tj. z návrhu žalobce, přivolení soudu a souhlasu třetí osoby, pokud tato osoba vstupuje na stranu žalobce. Soud při posuzování návrhu na přistoupení dalšího účastníka do řízení neřeší otázku jeho věcné legitimace.⁸⁹ Návrh na přistoupení je stejně jako žaloba úkonem, který je možné směřovat proti jakékoliv osobě. Winterová k souhlasu třetí osoby uvádí, že se nikdo nemůže stát žalobcem bez svého souhlasu.⁹⁰ Toto pravidlo není zachováno v případě opt-out modelu hromadných žalob a představuje další důkaz o tom, že kontinentální právní systém není otevřen hromadným řízením na systému opt-out.

Druhým zmiňovaným institutem pro nápravu nedostatku věcné legitimace je záměna účastníka upravená v ustanovení § 92 odst. 2 OSŘ. Institut je zaměřen na situace, ve kterých původní žalobce, popř. žalovaný, není sám věcně legitimovaný, přičemž není možné využít institut přistoupení účastníka, jelikož není věcně legitimován ani s dalšími účastníky. Podstata záměny účastníka je založena na nahrazení původního účastníka novým, který je již věcně legitimován. Tato záměna je připuštěna na obou stranách. Záměna účastníků může nastat pouze na základě návrhu žalobce, souhlasu všech účastníků, souhlas soudu, popřípadě na základě souhlasu třetí osoby, pokud má tato vstoupit na místo žalobce. Avšak v případě, že „nový“ účastník vstupuje na místo žalovaného, není souhlas této osoby vyžadován. Pokud chybí některý z výše zmíněných souhlasů, tak ke zhojení nedostatku věcné legitimace v řízení

⁸⁶ PŘIDAL, Ondřej. § 92 [Přistoupení a záměna účastníků]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023

⁸⁷ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 146–147.

⁸⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastensví v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 159–163.

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2013, sp. zn. ICdo 25/2013.

⁹⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 146–147.

nedojde a soud rozhodne meritorně v neprospěch žalobce, neboť nedostatečná věcná legitimace není procesní podmínkou a překážkou vydání rozhodnutí.⁹¹

Druhou dvojicí procesních institutů je procesní nástupnictví. Procesní nástupnictví se použije za situace, kdy právní skutečnost, v jejímž důsledku došlo k přechodu buď všech, anebo jen některých práv a povinností účastníka řízení majících vliv na věcnou legitimaci, na kterou nelze reagovat institutem přistoupení anebo záměnou účastníka řízení, nastala až po zahájení řízení. V procesním nástupnictví, na rozdíl od záměny a přistoupení účastníka, noví účastníci řízení nastupují do dosavadního řízení beze změn. To znamená, že například v případě ukončeného dokazování, nemají vliv na zjištění skutkového stavu.⁹²

První z nich řeší překážku způsobilosti být účastníkem, nikoliv věcnou legitimaci jako takovou. Jedná se o pravidlo pro pokračování řízení, kdy jeden z účastníků nemá, resp. ztratí (nejčastěji smrtí nebo zánikem právnické osoby) způsobilost být účastníkem řízení, čímž dochází k nedostatku podmínek řízení, který se napravuje právě procesním nástupnictvím podle ustanovení § 107 OSŘ.⁹³ Při ztrátě způsobilosti být účastníkem řízení (dle § 19 OSŘ) po zahájení soudního řízení, má soud povinnost i bez návrhu posoudit, zda neexistuje osoba, se kterou může být jakožto právním nástupcem původní osoby vedeno řízení.⁹⁴

Druhým institutem podle § 107a OSŘ je procesní nástupnictví, které neřeší ztrátu způsobilosti být účastníkem, nýbrž se jedná o situace, při kterých dojde k přechodu nebo převodu práv na základě singulární sukcese po zahájení řízení.⁹⁵ Odlišně od postupu podle § 107 OSŘ je procesní nástupnictví podle § 107a umožněno pouze na návrh účastníka, zejména žalobce.⁹⁶ Oproti procesnímu nástupnictví podle § 107 taktéž nedochází ke ztrátě způsobilosti účastníka řízení být účastníkem.⁹⁷ Návrh v řízení podle § 107a musí být účastníkem vymezen určitě. Je nepřijatelné, aby v návrhu byly označeny dvě osoby jako možní nástupci alternativně, popř. eventuálně.⁹⁸ Procesní nástupnictví soud může připustit, pokud má prokázánu takovou právní skutečnost, se kterou právo pojí převod nebo přechod práva jednoho z účastníků, přičemž tento převod nebo přechod musel nastat až po zahájení řízení.⁹⁹ Procesní nástupnictví

⁹¹ Tamtéž, s. 146–147.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2007, sp. zn. 28 Cdo 337/2007.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2017, sp. zn. 20 Cdo 4698/2016.

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2022, sp. zn. 25 Cdo 726/2021.

⁹⁵ COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 142–143. A Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 1438/2006.

⁹⁶ PŘIDAL, Ondřej. § 107a [Procesní nástupnictví při přechodu práva nebo povinnosti po zahájení řízení]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023.

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2007, sp. zn. 28 Cdo 337/2007.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. 20 Cdo 3529/2021.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2011, sp. zn. 22 Cdo 3085/2009.

je možné využít kdykoliv do vydání rozhodnutí. V obou případech soud rozhoduje ve formě usnesení.

Ústavní soud k aplikaci ustanovení § 107a a §107 OSŘ vyžaduje přezkum oprávněných osob v materiální rovině. Pokud je rozhodování o procesním nástupnictví vedeno pouze ve formální rovině, tak je upřeno právo účastníka na vydání meritorního rozhodnutí, čímž je zasaženo do základního práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 LZPS.¹⁰⁰

Vztah mezi záměnou účastníka a procesním nástupnictvím vymezil Nejvyšší soud např. v usnesení ze dne 16. června 2011, sp. zn. 22 Cdo 3085/2009, ve kterém uvedl, že: *„ten, kdo vstoupí do řízení jako procesní nástupce podle § 107a odst. 1 o. s. ř., musí přijmout stav řízení, jaký tu byl v době jeho nástupu do řízení; na předchozí průběh řízení včetně dokazování tak nemá žádný vliv. Zatímco u procesního nástupnictví se vychází z toho, že nástupce vstupuje nejen do hmotněprávních, ale i do procesních vztahů předchůdce, u záměny účastníka je situace jiná; dojde-li k záměně, je třeba provést dokazování znovu, neboť nový účastník není k předchozímu účastníkovi v žádném vztahu a nelze po něm spravedlivě požadovat, aby např. nesl nepříznivé důsledky jeho procesních pochybení.“*

Nejvyšší soud tedy konstatuje, že zatímco procesní nástupnictví reflektuje údajný přechod hmotného práva, záměna účastníka řeší stav, ve kterém se hmotněprávní vztah účastníků nezměnil, a proto v případě procesního nástupnictví účastník vstupuje do řízení se všemi následky způsobenými původním účastníkem a v záměně účastníků nikoliv.

3.4 Dílčí shrnutí

Věcná legitimace je stav vyplývající z hmotného práva a představuje nezbytný předpoklad pro úspěch žalobce ve věci. Jak potvrzuje Nejvyšší soud například v usnesení ze dne 25. května 2021, sp. zn. 22 Cdo 3265/2020, tak věcná legitimace není podmínkou řízení a její absence nebrání vydání meritornímu rozhodnutí, nýbrž brání úspěchu ve věci.

Skládá se ze dvou složek, aktivní a pasivní věcné legitimace. Aktivní věcná legitimace reflektuje právní nárok žalobce spočívající v oprávnění žádat po osobě žalované nějaké konání, nekonání, zdržení se či strpění se určitého jednání opírající se o hmotné právo. Naproti tomu pasivní věcná legitimace zrcadlově odráží práva v podobě povinnosti této osoby. Aktivní věcná legitimace se dá zjednodušit jako právo žalobce se úspěšně domáhat tvrzeného práva. Pasivní věcná legitimace je pak způsobilost být úspěšně žalován. Aktivní i pasivní věcná legitimace

¹⁰⁰ Nález ústavního soudu ze dne 6. března 2018, sp. zn. IV. ÚS 3359/17.

musí být přítomny ve sporném řízení, neboť pokud jedna z těchto složek chybí, žaloba nemůže být úspěšná a musí být soudem zamítnuta.

V praxi se může stát, že práva anebo povinnosti přejdou na jinou osobu než účastníky řízení. Nedostatek věcné legitimace je pak možné napravit využitím institutu procesního nástupnictví, záměny a přistoupení účastníka. Záměna a přistoupení účastníka řízení představují instituty napravující nedostatky ve věcné legitimaci, které nastaly před začátkem řízení a jsou způsobeny zásadně pochybením nebo nevědomostí žalobce. Oproti tomu procesní nástupnictví se zabývá situací, při níž nastala rozhodná právní skutečnost až po zahájení řízení, v jejímž důsledku došlo k přechodu buď všech, anebo jen některých práv a povinností účastníka řízení. Nově nastupující účastník řízení vstupuje do všech práv, povinností a stavu předchozího účastníka.

4 Specifika věcné legitimace v hromadných řízeních

4.1 Aktivní

Pojem věcná a procesní legitimace byl již nastíněn výše. V českém návrhu zákona byl zvolen model reprezentativních žalob, ve kterém nejsou aktivně legitimované skutečně poškození s hmotněprávním nárokem, ale jsou jimi osoby odlišné, v terminologii navrhovaného zákona označované jako „osoby oprávněné“.

Individuální sporné řízení je postaveno na koncepci, že žalobce uplatňuje přímo své nároky, přičemž každá osoba uplatňuje svá práva za sebe, svým jménem a její postavení není zásadně omezeno, nýbrž se pouze upravuje s ohledem na hospodárnost, rychlost řízení a práva žalovaného.¹⁰¹ Ve sporném řízení platí, že nikdo nemůže uplatňovat jiná práva, než která vlastní a jinak než pod vlastním jménem.¹⁰² Naopak v hromadném řízení se výše popsany stav proměňuje, neboť oprávněná osoba nezastupuje primárně své zájmy. Hlavním účelem oprávněné osoby v hromadném řízení je „reprezentovat“ (hájit) zájmy celé skupiny, tedy všech zúčastněných členů skupiny, kteří zprostředkovaně získávají vykonatelný titul vůči žalovanému, přestože nejsou účastníky sporu. Oprávněná osoba není totožná s pojmem procesního zástupce, ten totiž jedná jménem žalobce a na jeho účet, kdežto oprávněná osoba jedná pod svým jménem, přestože materiálně jedná pro zúčastněné členy skupiny, resp. dle slov důvodové zprávy skupiny jako celku, nikoliv jednotlivých členů skupiny.¹⁰³

Přestože požadavek na prolomení základní koncepce věcné legitimace v hromadných řízeních vychází ze směrnice o zástupných žalobách, tak zákonodárce by se v českém právním prostředí vydal nejspíš stejnou cestou, a to i s ohledem na již existující právní úpravu negatorních žalob v oblasti hospodářské soutěže, ke kterým jsou oprávněny rovněž spotřebitelské organizace. Pro úspěch samotné hromadné žaloby není tedy podstatná věcná legitimace v užším slova smyslu, neboť ta je v reprezentativním modelu vyloučena. Namísto toho se v řízení uplatňuje čistě aktivní procesní legitimace založená na zákonném zmocnění osoby odlišné od osoby hmotněprávně oprávněné. Formální pojetí účastníků nadále zůstává zachováno, takže za žalobce a žalovaného bude v první fázi považován kdokoliv, kdo tak bude označen v podané žalobě. Rozdíl oproti tradičnímu řízení (pokud pomineme certifikační řízení) nastává v předpokladu úspěchu ve věci. Nárok nemůže být, kvůli prolomenému konceptu

¹⁰¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

¹⁰² WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 212-213.

¹⁰³ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

přiznán v rozhodnutí soudu osobě skutečně poškozené, věcně legitimované jako doposud, ale pouze osobě odlišné, která bude splňovat formální podmínky stanovené zákonem o hromadných řízeních potřebné pro získání aktivní procesní legitimace. Tyto podmínky jsou procesního charakteru a odlišují se od podmínek, za kterých vzniká osobám právo na náhradu škody či jiné plnění.

Výše uvedené lze shrnout tak, že soud vyhoví žalobě pouze v případě, že bude žalovat oprávněná osoba (osoba odlišná od poškozené). V případě že se pokusí podat žalobu věcně legitimovaná osoba, bude její žaloba soudem zamítnuta.

4.1.1 Oprávněné osoby v hromadných řízeních

Při tvorbě zákona o hromadných řízeních se legislativci musí rozhodnout, zda omezí oprávnění podávat hromadné žaloby pouze na vybrané subjekty, nebo naopak ponechají „plnou“ aktivní legitimaci, kterou nadto například rozšíří o některé věcně nelegitimované subjekty prostřednictvím procesní nebo formální věcné legitimace. Napříč světem a dokonce ani v Evropě není jednotný názor ohledně šířky a kruhu osob oprávněných k podání hromadné žaloby. Zatímco některé státy světa zachovávají tradiční model účastenství závislý na věcné legitimaci pro úspěšnost v žalobě, jiné ho naopak prolamují.¹⁰⁴

Pokud jsou povoleny pouze určité osoby k podání hromadných žalob, může to potenciálně omezit jejich využívání ve srovnání se situací, kdy má každý člen poškozené skupiny možnost jednat jako tzv. kvalifikovaný žalobce. Tato omezení mohou mít vliv na dosažení požadovaného výsledku, čímž je usnadnění dostupnosti získání reparační újmy pro poškozené. Při posuzování vhodnosti konkrétního systému je třeba brát v úvahu celkové hodnocení různých klíčových prvků, jakým jsou rozsah oprávnění žalobce, požadavky na velikost skupiny poškozených, výše nároků a jejich předmět. Zároveň je nutné zvážit otázku zneužití při podávání šikanózních žalob při konkurenčním boji podnikatelů nebo osobní zášti. Kritéria přispívají k tomu, aby byl navrhovaný systém kolektivního odškodnění vyvážený a spravedlivý pro všechny zúčastněné strany a vedl k účinnému poskytování nápravy.¹⁰⁵

Pro nastavení systému oprávněných osob k podání žaloby v hromadných řízeních existují dva hlavní modely, respektive tři. První, ve kterém je oprávněn přímo poškozený jako tzv. individuální „kvalifikovaný“ žalobce, a druhý model, kdy je oprávněnou osobou schválena

¹⁰⁴ HENSLER, R. Deborah. The Globalization of Class Actions: An Overview. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* [online]. 2009, 622, 7–29 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40375847>.

¹⁰⁵ TZANKOVA, Ianika. Legal standing in collective redress. In: TZANKOVA, Ianika, Emmanuel JEULAND a Vincent SMITH, eds. *Collective and Mass Litigation in Europe*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2020, p. 127. Dostupné také z: <https://doi.org/10.4337/9781789906059>.

nezisková společnost. Nezisková organizace se dále může dělit do tří kategorií, a to na veřejnoprávní subjekty, neziskové organizace v užším slova smyslu (schválené pro futuro autoritou) a subjekty, které jsou ad hoc certifikovány nebo schváleny soudem, jako například nizozemské nadace pro pohledávky, známé také jako „Stichting“. Tento model se vyskytuje především v oblasti občanského práva v právních systémech, jako je Nizozemsko, Francie či Německo a také v české navrhované úpravě.¹⁰⁶ Výše uvedené dva modely jsou někdy spojeny, čímž vzniká smíšený model oprávněných osob, který přináší jak výhody, tak i nevýhody obou systémů.

Český zákonodárce se podle návrhu zákona rozhodl, že se Česká republika vydá pouze cestou reprezentativního typu hromadných řízení a za aktivně procesně legitimované budou v českém právním řádu vystupovat tzv. „oprávněné osoby“. Tedy odlišně od klasického civilního sporného řízení, ve kterém žalobce vystupuje svým jménem ve vlastním zájmu, v hromadném řízení vystupuje žalobce (oprávněná osoba) v zájmu skupiny.¹⁰⁷ Podle návrhu zákona se bude jednat o spotřebitelské organizace a další organizace splňující zákonem stanovené podmínky. Nejvyšší soud konstantně zastává stanovisko, že věcná legitimace jako stav plynoucí z hmotného práva, není podmínkou řízení, avšak její nedostatek je důvodem pro zamítnutí žaloby, tzn. neúspěch ve věci. Věcně legitimován je ten, kdo je podle hmotného práva skutečně nositelem tvrzeného subjektivního práva (aktivní věcná legitimace) nebo tvrzené subjektivní povinnosti (pasivní věcná legitimace), o které v řízení jde.¹⁰⁸ Tímto návrhem dochází v českém civilním sporném řízení k prolomení zásady, že žalobce má být oprávněn z hmotného práva k úspěchu ve věci. Neboť jediný subjekt schopný úspěchu ve věci při podání žaloby bude spotřebitelská organizace, která nebude věcně legitimovaná. Dochází k narušení koncepce civilního procesu a účastenství.¹⁰⁹ Osobou oprávněnou podat hromadnou žalobu budou zmiňované oprávněné osoby, což jsou subjekty, které nemají žádný relevantní hmotněprávní vztah vůči žalovanému. Jedná se o zcela přelomový koncept, který narušuje zásadu, že žalobce pro úspěch ve sporném řízení musí být osobou oprávněnou z hmotného práva. Zcela přelomově pro sporné řízení bude zamítnuta žaloba věcně legitimované osoby, která se pokusí podat hromadnou žalobu, a to s odůvodněním, že není oprávněna. Stejná situace nastane i v případě, kdy by hypoteticky byl věcně legitimovaný

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ srov. § 9 návrhu zákona o hromadných řízeních.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2021 sp. zn. 22 Cdo 3265/2020.

¹⁰⁹ SEDLÁČEK, Miroslav a Simona ÚLEHLOVÁ. The Right of Action in Collective Proceedings Within The Czech Concept. *The Lawyer Quarterly*. 2023, 13(4), 367–380.

spotřebitel-žalobce zmocněný nadto desítkami dalších spotřebitelů pro zastupování ve věci téhož skutkového stavu.

S tímto krokem dojde v hromadných řízeních i ke změně postavení věcně legitimovaných osob, které získají postavení tzv. zúčastněných členů skupiny. Postavení těchto zúčastněných členů skupiny označuje část doktríny někdy jako „*účastenství sui generis*“.¹¹⁰ Přes zavedení oprávněné osoby v pozici žalobce, které nemají věcnou legitimaci, zásadních odlišností v řízení, se aplikuje občanský soudní řád subsidiárně. Není vyloučena možnost, aby vícero oprávněných osob (hromadných žalobců) podalo hromadnou žalobu společně, a to nejen s oprávněnými osobami v tuzemsku, nýbrž i ve spojení s dalšími osobami v Evropské unii splňujícími kritéria oprávněných osob státu, ve kterém mají sídlo.¹¹¹

Návrh nového zákona o hromadném řízení zachovává systematiku označení stran podle občanského soudního řádu pro sporné řízení, avšak jejich definice nejsou totožné. Žalobcem v hromadných řízeních může být podle § 8 odst. 1 návrhu zákon o hromadných řízeních pouze právnická osoba zapsaná do seznamu oprávněných osob podle zákona o ochraně spotřebitele nebo společně více takto zapsaných právnických osob. Naplnění podmínek žalobcem zkoumá soud jako obligatorní podmínku při prvním úkonu v řízení učiněném žalobcem. Alternativně je možné být zapsán na seznamu oprávněných osob kteréhokoli členského státu Evropské unie.¹¹²

Předpokladem procesní legitimace je zápis na seznam oprávněných osob, který vede Evropská komise a Ministerstvo průmyslu a obchodu na národní úrovni. Ostatní státy mají svoji úpravu a příslušný úřad, který zastává roli českého Ministerstva průmyslu a obchodu v tuzemském právním řádu.

Do seznamu oprávněných osob zapíše Ministerstvo průmyslu a obchodu pouze osobu splňující následující podmínky:

- 1) Jedná se o neziskovou organizaci.
- 2) Jedná se o aktivní organizaci alespoň po dobu dvou let.
- 3) Jedná se o nezávislou organizaci, která je:
 - a. transparentní o svém financování a organizačních struktuře;
 - b. solventní;
 - c. má vypořádány finanční závazky vůči České republice;
 - d. o zápis požádá.¹¹³

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ srov. § 25 ZOS.

Směrnice určuje dvojí režim pro podávání žalob. První je režim na evropské úrovni, který umožňuje podávat přeshraniční hromadné žaloby. Směrnice o zástupných žalobách pro tyto subjekty harmonizuje kritéria pro podání žaloby, bez jejichž naplnění nebude schopna oprávněná osoba podat úspěšně žalobu v zájmu poškozené skupiny.¹¹⁴

Uvedená kritéria nejsou pouze vstupní podmínkou, ale také nezbytným požadavkem pro setrvání v seznamu. Ministerstvo průmyslu a obchodu by mělo u zapsaných osob pravidelně kontrolovat jejich plnění. Pro zapsání do seznamu musí být žadatel právnická osoba. Nemůže se jednat o osobu bez právní osobnosti (např. societa dle § 2716), jelikož takového sdružení by vylučovalo možnost podat žalobu a zastupovat řádně práva spotřebitelů. Další podmínkou, která snižuje okruh možných forem právnických osob je povinnost neziskovosti. To ex lege vylučuje např. společnost s ručením omezením anebo akciovou společnost. Neziskovostí se rozumí, že společnost nerozděluje své zdroje (zisk) mezi členy ani jiné orgány, popř. zakladatele. Forma je ponechána na uvážení zakladatelů neziskové osoby. Zda se bude jednat o ústav, spolek, obecně prospěšnou společnost či jiné formy, není pro posouzení žádosti a zapsání je forma rozhodující, pokud osoba splňuje neziskovost. Další náležitostí pro zapsání na seznam oprávněných osob je povinnost být aktivní v činnosti přínosné spotřebitelům. Tato podmínka nechává značný prostor pro autonomii spotřebitelských organizací, jakou formu činnosti zvolí. Zákonodárce tak nechává pro oprávněné osoby relativní svobodu volby, a to nejen v podmínkách volby formy právnické osoby, ale i činnosti, kterou prokáže zájem o spotřebitele.

Pro národní právní úpravu budou rozhodné dva seznamy. První je vedený Evropskou komisí. Druhý povede Ministerstvo průmyslu a obchodu, na něhož se může nechat zapsat pouze osoba založená podle českého práva, se sídlem v České republice. Zápis na tento seznam je konstitutivní. Právo zahájit hromadné řízení získává až se zápisem. Naopak právo podat hromadnou žalobu ztrácí při vyškrtnutí ze seznamu.¹¹⁵

4.1.2 Advokátní přímus

Oblast civilních litigací vyžaduje jistou úroveň znalostí a zkušeností, bez nich může sporné řízení dopadnout pro účastníka neúspěšně, přestože mu svědčilo právo. Tomu mají napomáhat zkušení profesionálové, advokáti, kteří se na zastupování účastníků řízení připravují několik let. Obecně v českém právním řádu není stanovena povinnost být ve sporném řízení zastoupen advokátem (tzv. „advokátní přímus“). Advokátní přímus je zaveden pouze

¹¹⁴ srov. čl. 4 směrnice o zástupných žalobách.

¹¹⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

u dovolání, jakožto mimořádného opravného prostředku, který je nadto rozšířen o možnost zastoupení notářem ve vymezených případech a o možnost sebezastoupení, a to v případě, že strana dosáhla uznávaného právního vzdělání.¹¹⁶

Ustanovení § 14 návrhu zákona o hromadných řízeních proto představuje odchýlení od obecné úpravy, kdy požaduje zastoupení advokátem již v řízení před prvním stupněm, tedy Městským soudem v Praze. Nejedná se však o advokátní přímus v pravém slova smyslu, neboť obligatorní zastoupení advokátem je vyžadováno pouze na straně žalobce (oprávněné osoby) a nikoliv na straně žalovaného. Je tedy otázkou, proč tak zákonodárce neučinil i na straně druhé. Existují argumenty pro obě strany, avšak nejen v souvislosti se snahou o profesionalizaci sporů, ale i ve snaze o stanovení povinnosti advokátního zastoupení i pro žalovaného by se jevilo jako logický krok, který by zachoval větší rovnost stran, která i tak už bude ve sporech s některými subjekty nerovnoměrná, a to v případě využití mediálních prostředků popisovaných blíže dále v práci.

Na advokátní přímus v hromadných řízeních pohlíží autor práce pozitivně, neboť se jedná o řízení, kde rozhodnutí žalobce bude mít dopad na desítky, stovky, či dokonce tisíce potenciálních individuálních případů, a tedy je jistě rozumné zvolit cestu záruky alespoň částečné kvality za vyšší náklady než zastoupení nezkušenou osobou, která by mohla celý zjednodušující proces zničit. Ve světě je povinné zastoupení advokátem běžné. V Německu se tak děje i v případě individuálních sporů. Většina právníků i soudců doporučuje zastoupení advokátem ve všech sporech, a tedy i v případě zastoupení ve sporech zaštiťujících vysoký počet osob, za více než rozumné, což vyplývá i z ostatních právních řádů.

Obligatorní zastoupení advokátem není v evropských zemích sjednoceno. V některých z níže srovnávaných zemí je povinné zastoupení advokátem založeno určitou výší hodnoty sporu (věcné hledisko), případně od určitého článku soudní soustavy. Konkrétně Česká republika, Velká Británie a Slovensko nemají z komparovaných států založenou povinnost advokátního zastoupení na základě výše sporu.

Dne 29. ledna 2024 předložil Patrik Nacher pozměňovací návrh č. 3914, ve kterém navrhuje prolomení obligatorního advokátního zastoupení, a to v případě, kdy je právnícká osoba žalující v hromadném řízení zastoupena podle § 21 OSŘ fyzickou osobou s právníckým vzděláním. S tímto pozměňovacím návrhem nesouhlasím, přestože obdobná úprava, jak již bylo zmíněno, je obsažena v tuzemském právním řádu už v dovolání. Zásadní problém spatřuji v nedostatečné kvalifikovanosti a zkušenosti osob, které by mohly v takovém případě jednat za

¹¹⁶ srov. § 241 OSŘ. § 265d odst. 2 trestního řádu. § 105 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní. § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

tak rozsáhlou skupinu poškozených osob. Jejich jednáním by mohlo dojít ke zmaření úspěšného uplatnění nároků dopadající na všechny zúčastněné členy skupiny, čímž by se fakticky zablokovalo fungování hromadného řízení a účel přijetí tohoto institutu by byl zmařen. Navíc lze očekávat, že taková situace bude reálně nastávat, neboť pokud spotřebitelská organizace nese náklady sama, tak se bude snažit snížit výdaje na minimum a služby advokátů budou využívány méně. To vše na úkor úspěšnosti hromadných žalob v soudních řízeních. Nadto v hromadných řízeních vedených proti nadnárodním korporacím, které budou zastoupeny ne jedním, ale celou skupinou zkušených advokátů, se tento nedostatek může projevit o to silněji. Příkladem může být i skutečnost, že sporné civilní řízení je řízeno zásadou koncentrace (na rozdíl od nesporného civilního řízení správního či trestního řízení), kvůli které mají účastníci povinnost tvrdit všechny skutečnosti před koncem dokazování. V odvolacím řízení už není možné vnést novou skutečnost s určitými výjimkami. Tedy chyba v prvním stupni již nemusí jít v pozdějších fázích napravit. Na to je reagováno i v praxi, kdy koncipienti či juniorní advokáti nejsou ve středních a velkých advokátních kancelářích tolik zapojováni do soudních řízení probíhajících přímo v soudní síni. Úvaha, že osoba, která sice získala právnické vzdělání, ale nikdy nebyla před soudem, by měla vést soudní řízení v zájmu desítky, ne-li dokonce tisícovky subjektů bez možnosti projednat stejnou věc znovu se tak zdá z mého pohledu jako vysoce riziková. Nadto povinnost být zastoupen advokátem v hromadných řízeních je rozšířená i do států Jižní Ameriky, příkladem lze uvést Kolumbii. Ta svoji úpravu hromadných řízení a obligatorního zastoupení formuluje ve své podstatě podobně jako české insolvenční řízení. Pro zastoupení zúčastněných členů skupiny je formován výbor, který následně může měnit právního zástupce z rozhodnutí většiny, a to s podmínkou schválení soudu.¹¹⁷

Ostatně o advokátním přímusu v civilním řízení se uvažovalo již v souvislosti s rekodifikací nového civilního procesního kodexu. Mám za to, že začít s advokátním přímusem v hromadných řízeních se jeví jako vysoce odůvodněné, neboť v těchto řízeních je zájem na ochraně věcně legitimovaných osob násobně vyšší než v individuálním řízení. Alternativně doporučuji převzít ochranný institut z portugalské právní úpravy v podobě možnosti státního zástupce nahradit žalobce, včetně advokáta v hromadném řízení a zastupovat zájmy celé skupiny, pokud dojde k závěru, že nejsou jejich zájmy zastoupeny řádně.

¹¹⁷ GOMEZ, A. Manuel. "Will the Birds Stay South - The Rise of Class Actions and Other Forms of Group Litigation across Latin America." *University of Miami Inter-American Law Review* [online]. 2012, 43(3), 481–522 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/unmialr43&i=504>.

Jako nejvhodnější řešení, které zajistí vysoký standard ochrany, nabízím, již od počátku hromadného řízení, jak je tomu například v Německu před Spolkovým soudem, advokátní přímus, avšak ve zpřísněném režimu, ve kterém by mohl žalobce zastupovat pouze advokát ze zvláštního seznamu, a to za účelem vyhnutí se neprofesionalitě, liknavosti či neodbornosti. Nadto institut zvláštní specializované osoby pro problematiku vysoce náročných komplexních právních případů se již v národní právní úpravě nachází v insolvenčním řízení, a to v případě insolvenčních správců se zvláštním povolením.

4.1.3 Zúčastněný člen skupiny

Zúčastněný člen skupiny je fyzická osoba (spotřebitel), v jejímž zájmu je žaloba podávána. Zúčastněný člen skupiny není účastníkem řízení a nemá obvyklá procesní práva ve stejném rozsahu jako by tomu bylo v obvyklém sporném řízení. Nemá ani možnost zúčastnit se řízení jako vedlejší účastník. Nejedná se ani o zvláštní subjekty řízení ve smyslu uvedeném kapitole 2. 1. této práce. Postavení zúčastněných členů skupiny se některými popisuje jako účastenství *sui generis*, neboť přestože není zúčastněný člen skupiny za účastníky formálně uznán, tak zúčastněný člen skupiny má širokou paletu procesních práv v omezeném rozsahu, které obvykle patří pouze účastníkům řízení.

V § 11 odst. 1 navrhovaného zákona jsou vymezena základní práva zúčastněného člena skupiny, které mají poškozeným spotřebitelům umožnit participaci na řízení alespoň v částečném, byť ve velmi omezeném rozsahu v porovnání s procesními právy účastníka řízení. Z litery zákona vyplývá, že předmětná práva nejsou absolutní, ale relativní a budou podléhat dalším zákonem stanoveným podmínkám a omezením.

a) právo vzít zpět svoji přihlášku

První právo, které je ve výčtu § 11 odst. 1 je právo vzít zpět svoji přihlášku do řízení.¹¹⁸ Jedná se o kompenzaci dispozičního oprávnění účastníka řízení. Na první pohled se odejmutí základních procesních práv jeví jako zásadní zásah, který nelze dostatečně kompenzovat právem vzít svoji přihlášku zpět. V tomto právu je nutné sledovat i právo podat přihlášku do hromadného řízení.

Vzhledem ke zvláštní úpravě hromadného řízení je nezbytné stanovit zvláštní pravidla ve věcech týkajících nutné změny v osobě žalobce, z nichž jedním je případ, kdy dochází k převodu nebo přechodu práv zúčastněného člena skupiny. V individuálním sporném řízení dochází k procesnímu nástupnictví podle ustanovení § 107 a § 107a OSŘ. Pro tyto případy je

¹¹⁸ srov. § 11 odst. 1 písm. a) návrhu zákona o hromadných řízeních.

v návrhu zákona speciální úprava, která vylučuje použití obecné úpravy (srov. podkapitola č. 4.1.5).

Zúčastněný člen skupiny bude oprávněn i přes původní přihlášku z řízení odhlásit. V praxi se bude jednat zejména o případy nevhodného zastupování spotřebitelskou organizací nebo domněním o nedostatečné dohodě o narovnání. Omezení dispozičního práva nelze hodnotit izolovaně, ale komplexně vzhledem k celé navrhované úpravě. Komplexní úprava hromadných řízení je schopná zpřístupnit naopak vyšší míru ochrany na úkor rozsahu procesních práv řízení za účelem zajištění efektivnosti a rychlosti. Pokud by zákonodárce alespoň k nějakému omezení dispozičních práv nepřistoupil, došlo by při aplikaci k zablokování institutu hromadných řízení.

b) právo vyjádřit se k jeho předmětu nebo průběhu

K legislativnímu návrhu důvodová zpráva odkazuje na judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu, která vymezuje podstatu tohoto práva zajišťujícího dílčí část práva na spravedlivý proces, avšak podrobněji samotné právo nepopisuje. Toto právo je nutné zachovat v co nejvyšší možné míře, neboť zúčastněnému členu skupiny jsou zásadně odebrány všechny úkony, kterým by mohl ovlivnit průběh hromadného řízení, a tudíž právo vyjádřit se v řízení, ke krokům oprávněné osoby, uzavírání smíru, či k odvolání je považováno za esenciální.

Zúčastněný člen skupiny má právo vyjádřit se podle § 47 návrhu zákona o hromadných řízeních na jednáních k tomu určených soudem. Aby tak mohl zúčastněný člen skupiny učinit, je nezbytné oznámit vůli vyjádřit se ve lhůtě určené soudem. Pokud tak neučiní, nemá na vyjádření při jednání nárok, ale soud to může i přesto zúčastněnému členovi skupiny umožnit. Povinnost oznámit vůli o zapojení je praktická i z hlediska koordinačního a organizačního, neboť by se mohlo stát, že vysoký počet zájemců o vyjádření zablokoval již samotný vstup do budovy soudu, byla by přeplněná jednací místnost, anebo by se nestihly provést výslechy svědků či jiné důkazy. Přestože se na první pohled zdá toto právo jako velmi rozsáhlé, tak v odstavci 4 se nachází korektiv práv, kdy právo zúčastněného člena skupiny vyjádřit se „nesmí nad míru přiměřenou omezit nebo narušit rychlost a účelnost projednávání věci“. Omezení by se mělo aplikovat do rozsahu, obsahu i časového rámce. Bez limitů a omezení v odstavci 4 by téměř s jistotou docházelo k zablokování institutu hromadných řízení jako celku, a to nejen při zneužití přiznaného práva, ale i při běžném využití. Případné žádosti o vyjádření tisíce zúčastněných členů skupiny by přinesly v daném případě i extrémní průtahy, které by nepřispěly k dosažení nároku a účelu hromadných řízení. Takový stav by se dal shrnout heslem: „spravedlnost odložená je spravedlnost odepřená“ (angl. „justice delayed is justice denied“).

c) právo na informace o jeho průběhu

Hromadné řízení se konají o nárocích osob, které nemají přímý a zásadní vliv na postup a úspěch v řízení. Z praxe a systematiky občanského soudního řádu nejsou osoby mimo účastníky (a jejich právní zástupce) většinou informovány o všech skutečnostech, které se v řízení dějí. Případně pro některé informace o průběhu řízení musí i účastníci nahlížet do soudem vedeného spisu. Stav, ve kterém má zájem na řízení mnoho osob, není v národní úpravě nijak nový. Obdobnou myšlenkou byla vedena i úprava veřejnosti přístupného insolvenčního rejstříku, ve kterém se též zveřejňují nejdůležitější informace a podání s tím, že některé dokumenty zůstávají neveřejné (dostupné pouze pro vymezený okruh osob s právem nahlížet do insolvenčního spisu). Hlavním prostředkem pro získávání informací o řízení bude rejstřík hromadných řízení a internetové stránky žalobce. Informační povinnost má zajistit, aby osoby s hmotněprávním nárokem (zúčastnění členové skupiny) měly přehled o řízení, jeho rozsahu, stavu a úkonech, které se činí. Zároveň i nezúčastněné osoby budou moci využít rejstřík pro informování se o možnostech přihlášení svého nároku do řízení. Také v případě hromadného rejstříku a informační povinnosti může dojít k jejich zneužití. Vzhledem ke zkušenostem z insolvenčního rejstříku, mám ovšem za to, že výhody a naplňování práv zúčastněných členů skupiny převáží možné, ať už úspěšné či neúspěšné, pokusy o zneužití. Velkou novinkou v oblasti litigací je povinnost žalobce zveřejnit informace o hromadné žalobě a jejím průběhu na internetové stránce dotyčné žalující oprávněné osoby. Navíc soud má možnost oprávněné osoby uložit povinnost dále zveřejňovat informace na nejrůznějších místech, jakými jsou například sociální sítě anebo jiné komunikační platformy používané zejména dotčenými spotřebiteli. Osobně však s uveřejňováním na sociálních sítích, prostřednictvím reklam, ke kterým fakticky návrh zákona motivuje a někdy oprávněným osobám nařizuje, nesouhlasím, neboť vytvářet mediální tlak na žalované osoby je z mého pohledu poměrně šikanózní, který povede k nevýhodným mimosoudním dohodám. Navíc náklady na reklamu by měly být žalobci v případě úspěchu proplaceny. Mám za to, že to povede k vyšší motivaci tento institut zneužít k poškození pověsti a bude nadbytečně tlačit žalované subjekty do dohody, přestože by žaloba bez takového jednání byla neúspěšná.

d) právo nahlížet do spisu,

Pokud bude spis veden pouze ve fyzické podobě, a nikoliv elektronicky, tak je soudu v ustanovení § 11 odst. 2 návrhu zákona umožněno omezit právo nahlížet do spisu z důvodu zajištění rychlosti a účelnosti, případně přijmout jiná vhodná opatření, aby v řízení nedocházelo k nadbytečným průtahům a aby byla zachována rychlost řízení. Možnost přijmout vhodná

opatření, to znamená, že je ponechán Městskému soudu v Praze prostor pro nalezení vhodného řešení situace, kdy spis nebude veden elektronicky. Omezení práva nahlížet do spisu je možné pouze přiměřeným způsobem. Je však otázkou, jak toto bude vypadat v praxi.

e) právo podávat námitky proti návrhu smíru, návrhu na změnu hromadné žaloby nebo návrhu na její zpětvzetí.

Návrh na smír, změna žaloby nebo samotné zpětvzetí jsou zásadními dispozičními úkony účastníka řízení, které v běžných individuálních řízeních patří pouze účastníkům řízení. Návrh zákona osobám zúčastněným v hromadném řízení alespoň částečně tato práva kompenzuje využitím institutu námitek. Jedná se o racionální řešení rozporu ve speciálním postavení zúčastněného člena skupiny zachovávající vliv v rozumné míře s ohledem na rychlost, efektivitu a práva skutečného žalobce. Námitky projednává soud u každého zásadního dispozičního úkonu a mají vliv na právo zúčastněného člena skupiny se odhlásit z řízení a uplatňovat svoje práva individuální formou.

f) právo vyjádřit se k odvolání.

Odvolání patří mezi řádné opravné prostředky sporného řízení a představuje hojně využívaný procesní institut, který je v procesních úpravách napříč státy zásadně určen pouze účastníkům řízení. Jinak tomu není ani v hromadných řízeních, kde je též ponecháno pouze účastníkům, avšak s určitou modifikací. Zúčastnění členové skupiny mají možnost podat žádost oprávněné žalující osobě o podání odvolání. To musí učinit do 15 dnů od zveřejnění rozhodnutí v rejstříku hromadných žalob. Tato žádost by měla formou zčásti odpovídat pravému odvolání, neboť má obsahovat důvod odvolání a rozsah. Na tento proces reaguje i lhůta žalobce, která činí 30 dnů namísto klasických 15 dnů. V důvodové zprávě k návrhu zákona o hromadných řízeních se uvádí, že při nepodání odvolání přes žádost zúčastněných členů skupiny může dojít k založení odpovědnosti za újmu.

4.1.4 Zúčastněný člen skupiny jako svědek

Otázkou, kterou je rovněž nutné se zabývat, je úprava poměrů v dokazování. Výpověď svědka je považován za jeden ze stěžejných důkazních prostředků při zjišťování skutkového stavu a ověřování tvrzení účastníků. Nové právní postavení hmotněprávně oprávněných osob vznáší otázník ohledně právního režimu, v jakém má být výpověď této osoby použita jako důkazní prostředek. V úvahu přitom přichází dva režimy, kdy první je výpověď svědka podle § 126 OSŘ a druhý režim je výsledkem účastníka ve smyslu ustanovení § 131 OSŘ. Rozhodnutí,

do kterého režimu bude výpověď zúčastněného člena skupiny spadat, má zásadní vliv na použití důkazního prostředku i do práv a povinností takto vyslychaných osob.

Způsobilost být svědkem má každá fyzická osoba, která vnímala dokazované skutečnosti svými smysly. Navíc musí být splněn i negativní požadavek, a to že svědek nesmí být účastníkem řízení. Na osobu svědka se neuplatňují omezení svéprávnosti nebo nízký věk. Svědek může být i dítě ve věku jednotek let, pokud bude schopné rekapitulovat vnímané události.¹¹⁹

Výslech účastníka není totožný pojem s tvrzením účastníka. Tvrzení účastníků je předmětem následného dokazování, oproti tomu výslech účastníků je jedním z možných důkazních prostředků, z něhož se potvrzuje pravdivost uvedených tvrzení. Výslech účastníků má pouze podpůrnou roli. Soud ho může nařídít pouze v případě, že tvrzenou skutečnost nelze ověřit jinak.¹²⁰ Tomu odpovídá i odlišné poučení, které se omezuje pouze na poučení o povinnosti vypovídat pravdu a nic nezamlčet. Diferenciace poučení nastiňuje i fakt, účastník řízení nemůže naplnit svojí výpovědí skutkovou podstatu trestného činu podle § 346 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.¹²¹

Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 1862/2015 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2022 sp. zn. 29 NSČR 90/2021, mají být osoby i v takovémto postavení, jimiž jsou prokurista nebo zástupce oprávněný na základě procesní plné moci, vyslyhány v postavení svědka.¹²² Vzhledem k účelu odlišení obou institutů, tj. institutu výslechu svědka a institutu výslechů účastníků, i přípustnost jejich použití mám za to, že na výslech zúčastněných členů skupiny by měla být aplikovaná analogicky pravidla o výslechu účastníků řízení, neboť se nacházejí fakticky ve stejném střetu zájmů jako účastník řízení při běžném sporném řízení, jelikož zásadním odůvodněním pro odlišné režimy při vyslychání účastníků řízení a svědků, je zásadní a přímý zájem na výsledku řízení. Analogicky bych aplikoval i pravidla o trestnosti, resp. netrestnosti v případě neúplné výpovědi účastníka řízení (v daném případě zúčastněného člena skupiny).

¹¹⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 509–512.

¹²⁰ Tamtéž, s. 527–528.

¹²¹ HROMADA, Miroslav. § 126 [Výpověď svědka] a § 131 [Výslech účastníků]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1.

¹²² Tamtéž.

4.1.5 K přechodu a převodu práv a možnosti využití navazujících institutů

Občanský soudní řád obsahuje několik institutů, které mají za cíl dosáhnout stavu, v němž budou obě strany věcně legitimovány. Jedná se o nástroje jako je přistoupení, záměna žalobce i žalovaného, případně procesní nástupnictví popsané v kapitole 3.4 této práce.

Vzhledem ke skutečnosti, že aktivně legitimovanou osobou již není osoba, která má hmotněprávní nárok, a účastníkem schopný dosáhnout úspěchu ve věci je v hromadném řízení pouze oprávněná osoba, tak některá ustanovení občanského soudního řádu, která řeší situace při přechodu nebo převodu práva a povinností před i v průběhu řízení, se na zúčastněné členy skupiny neuplatní. Jedná se například o situace, ve kterých zúčastněný člen skupiny postoupí svůj nárok nebo na jinou osobu přejde nárok na základě dědického řízení. Zejména jsou vyloučena z aplikace ustanovení § 92 a § 107 a § 107a OSŘ. Návrh zákona o hromadných řízeních na výše nastíněnou situaci reaguje tak, že soud by měl být o změny v hmotném právu informován, načež bude původní člen zúčastněné skupiny ze seznamu vymazán a může být na jeho místo, v případě zájmu nově nastupujícího hmotněprávně oprávněného spotřebitele, zapsán do seznamu.¹²³ Práva postupitele však dle mého názoru nebude možné vykonávat, pokud jako postupník bude osoba, která bude spadat při uzavírání smlouvy pod podnikatele anebo se nebude jednat o fyzickou osobu. V opačném případě by totiž docházelo k obcházení zákona. V případě oprávněných osob (neziskových organizací) není možnost procesního nástupnictví analogicky vyloučena, přesto se primárně uplatní zvláštní úprava v § 74 a 76 návrhu zákona o hromadných řízeních.

4.1.6 Soudní smír

Otázka uzavírání soudního smíru je ve sporném řízení upravena obecně v § 67-69 a § 99 OSŘ. Podrobnější procesní úprava není v občanském soudním řádu upravena. S možností sjednání smíru při hromadných řízeních počítá i směrnice o zástupných žalobách, a to v článku 11. V návrhu zákona o hromadných řízeních je stanoven zvláštní postup, který zakotvuje pojistky proti uzavírání nevýhodných smírů účastníky sporu, a to zejména z již zmíněného důvodu absence přímého vlivu zúčastněných členů skupiny na znění a podmínkách dohody.

Úprava smíru pro hromadné řízení je upravena v navrhovaném zákoně v § 49 a následujících. Z výslovné úpravy soudního smíru je možné dovodit, že zákonodárce reflektuje zkušenosti ze zahraniční právní úpravy i obecné pravidlo upravené v § 99 odst. 1,

¹²³ srov. § 43 návrhu zákona o hromadných řízeních ve spojení s důvodovou zprávou k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

a sice že soud má vést strany ke smíru. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1085/2010 z 27. listopadu 2011 zdůraznil zmíněnou povinnost soudu vést strany ke smírnému řešení sporu, kdy v opačném případě může být řízení zatíženo vadou. Tato vada však není přípustným dovolacím důvodem, neboť samotná skutečnost, že soud nevedl strany ke smíru nemůže implikovat nesprávné právní posouzení věci.

S ohledem na věcné vymezení hromadných žalob v § 4 navrhovaného zákona lze uzavřít, že podmínka v § 99 odst. 1 bude naplněna vždy, neboť nároky, které mohou entity uplatnit jsou v dispozici stran.

Zakotvená množnost stran podávat návrhy na uzavření dohody, aniž by byl zákon uveřejněn bude hrát při uzavírání dohod velkou roli. Obrana zúčastněných členů skupiny proti návrhům stran na uzavření smíru pomocí námitek představuje pro český civilní proces nový institut.¹²⁴ Námitky musí být podány ve lhůtě 15 dnů od zveřejnění v rejstříku hromadných řízení nebo od oznámení.¹²⁵ Následně soud nařídí jednání, ve kterém bude jednat se stranami o smíru a námitkách podaných zúčastněnými členy skupiny. Schválený smír podle § 52 není nutné uveřejnit v rejstříku. To může přimět strany k jednání typickému pro Spojené státy americké, kde většina soudních (nejen hromadných) řízení končí dohodou stran. Do budoucna lze předpokládat, že možnost nezveřejnit uzavřenou dohodu stran v rejstříku bude představovat významný vyjednávací bod.

Druhou stranou mince takto nastavené legislativy je nepřímý nátlak na žalované osoby uzavřít mimosoudní dohodu nejen pro důvody uvedené výše, ale také pro rychlé umlčení sporu, kdy povědomí o probíhajícím řízení by mohlo mít za následek mnohem větší škody než samotné vyrovnání. Lze si představit, že právě někteří zúčastnění členové skupiny budou zatvrzele trvat na zveřejnění pochybení či dohody v rejstříku, čímž zamezí narovnání. Domnívám se, že tento zájem je oprávněný, byť v některých případech ekonomicky nevýhodný a bude na soudní praxi, zda donutí takovéto účastníky k odhlášení nebo naopak jejich námitce vyhoví a dohodu neschválí.

Jelikož se i v této oblasti projeví skutečnost, že uzavírání dohody má na starost oprávněná osoba, která není poškozenou, a tedy nemá ani takový zájem na výsledku sporu jako samotní poškození, bylo do hromadného řízení zavedeno hned několika pojistek.

Dále je potřeba prezentovat také kritérium podle kterého bude soud schvalovat dohodu, a tím je „*spravedlnost zejména s ohledem na zájem skupiny*“. Soud se totiž při schvalování dohody bude muset vypořádat s neurčitým právním pojmem spravedlnosti, respektive

¹²⁴ srov. § 49 návrhu zákona o hromadných řízeních

¹²⁵ srov. § 50 návrhu zákona o hromadných řízeních

s pojmem spravedlnosti „zejména s ohledem na zájem skupiny“. V úvahu bude potřeba vzít například nejen výši náhrady škody, ale i další ujednání ohledně nejrůznějších benefitů nabízených žalovaným podnikatelem. Tato alternativní plnění budou velkou novinkou, na kterou bude muset soud nově reagovat. Příkladem takového plnění může být známá kauza ze Spojených států amerických, a to ve věci klamavé reklamy společnosti Redbull, která se následně dohodla na možnosti alternativního plnění, kdy namísto finančního odškodného ve výši 10 dolarů mohli poškození požadovat zaslání produktů společnosti Redbull do výše 15 dolarů. Strany hromadného řízení se též mohou dohodnout, že dohodu uzavřenou mezi stranami neuveřejní v rejstříku hromadných řízení. To povede ke zvýšení prostoru pro vyjednávání, neboť je pravděpodobné, že žalovaný podnikatel nebude chtít nadbytečnou pozornost a raději spor zkusí urovnat pokojnou cestou.

Lze očekávat, že otázka soudního smíru nebude v českém právním prostředí natolik častým institutem jako je tomu například v americké právní kultuře, kde je vysoká míra uzavřených dohod, namísto toho, aby bylo vydáno meritorního rozhodnutí, a to nejen s ohledem na vysoké náklady právního zastoupení, které si každá ze stran hradí sama, ale i s ohledem na *punitive damages*.

4.1.7 Možnost využití alternativního způsobu řešení sporů

Z ustanovení § 5 spojení s důvodovou zprávou k navrhovanému zákonu se k možnosti využití alternativního způsobu řešení sporů (z angl. *alternative dispute resolution*) podává, že hromadné žaloby je možné podat pouze u soudů, a tedy a contrario je zakázáno využít ADR. Na řízení před dalšími orgány rozhodujícími o právech a povinnostech spotřebitelů či jiných skupin osob se řízení o hromadných žalobách nepoužije. Zákonodárce vyloučil pravidlo uvedené v ustanovení § 7 odst. 1 OSŘ určující výjimky ze soudní kompetence.

Tímto nastavením vzniká dichotomie v postupu při uplatňování ochrany subjektivních práv. To se projeví zejména v řízeních, ve kterých má rozhodovat finanční arbitr nebo Energetický regulační úřad. Pokud bude oprávněna osoba (nezisková osoba) podávat hromadnou žalobu a postupovat podle zákona o hromadném řízení, tak se neuplatní výlučná působnost finančního arbitra a další orgánů, ale podání žaloby bude rozhodovat rovnou Městský soud v Praze. Tento postup však nevylučuje nepřihlášeným spotřebitelům (hmotněprávně oprávněným osobám) postupovat při individuálním uplatňování práv přes výše zmíněné orgány.¹²⁶

¹²⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných řízeních. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNCUYKFBG1/>

4.1.8 Pasivní

Z kapitoly č. 3 vyplývá, že existuje věcná legitimace, aktivní a pasivní, která je v civilním sporném řízení nezbytná pro úspěch žalobce ve věci. Pasivně věcně legitimován je ten, kdo má povinnost něco vykonat podle hmotného práva. Přestože na straně žalobce dochází k prolomení konceptu aktivní věcné legitimace, na straně žalovaného je koncept pasivní věcné legitimace zachován. Pasivně legitimovány mohou být v hromadných řízeních podle navrhovaného zákona pouze osoby fyzické nebo právnické, které samostatně, nebo prostřednictvím jiného vykonávají obchodní činnost, podnikání nebo výkon samostatného povolání. Pojmosloví soukromého práva obecně nazývá tyto osoby zastřešujícím pojmem podnikatel. Podmínky pasivní legitimace jsou v každém ohledu totožné, přičemž by nemělo při aplikaci a hledání pasivně legitimovaných osob docházet k problémům, neboť tuto oblast judikatura a doktrína již poměrně obsáhle rozebrala.

4.2 Dílčí shrnutí

Sporné řízení je postaveno na koncepci, že každý uplatňuje svá práva za sebe, svým jménem. V řízení nemůže nikdo uplatňovat jiná práva než svá vlastní. Navrhované hromadné řízení výše popsané prolamuje, neboť oprávněná osoba v něm nehájí své zájmy, ale zájmy zastupovaných zúčastněných členů skupiny pod svým vlastním jménem aniž by měl jakýkoliv hmotněprávní nárok vůči žalovanému, protiprávně jednajícímu podnikateli. Oprávněná osoba je osoba odlišná od procesního zástupce, ten totiž jedná jménem žalobce a na jeho účet, kdežto oprávněná osoba jedná pod svým jménem, přestože materiálně jedná pro zúčastněné členy skupiny, resp. dle slov důvodové zprávy skupiny jako celku, nikoliv jednotlivých členů skupiny. V hromadném řízení může jako žalobce být úspěšná pouze oprávněná osoba, přestože nemá hmotněprávní nárok vůči žalovanému. Pro úspěch samotné hromadné žaloby není tedy podstatná aktivní věcná legitimace. Naopak platí, že pro úspěšnou žalobu oprávněné osoby, je potřebné označit v žalobě za žalovaného takovou osobu, které je pasivně věcně legitimovaná.

Formální pojetí účastníků nadále rovněž zůstává zachováno, tedy za žalobce a žalovaného bude v první fázi považován kdokoliv, kdo tak bude označen v žalobě. Rozdíl oproti tradičnímu řízení nastává v předpokladu úspěchu ve věci.

Zúčastněným členům skupiny přiznává návrh zákona o hromadných řízeních širokou paletu práv přiznaných obvykle pouze účastníkům řízení, a to i přesto, že nejsou podle návrhu zákona považováni za účastníky hromadného řízení. Jelikož zúčastnění členové skupiny nejsou účastníky řízení, tak úprava občanského soudního řádu týkající se nedostatku věcné legitimace se v řízení neuplatní.

Alternativní řešení sporů bylo pro hromadná řízení vyloučeno, a tak všechny hromadné řízení zůstanou v rozhodovací pravomoci civilních soudů. Soudní smír má speciální úpravu pro schválení, kdy již nepostačuje pro schválení dohody soulad s právními předpisy, ale samotná dohoda vypořádávající závazky mezi zúčastněnými členy skupiny a žalovaným podnikatelem uzavřená prostřednictvím oprávněné osoby a žalovaným, musí být spravedlivá, a to zejména s ohledem na zájmy zúčastněných členů skupiny.

5 Srovnání se zahraniční právní úpravou hromadných řízení

Pro komparativní srovnání bylo zvoleno pět států s již zavedeným institutem hromadných řízení, jejichž právní řády budou brány v potaz a analyzovány v následujících odstavcích. Portugalsko jsem zvolil z důvodu dlouhodobé historie hromadných řízení a svébytných způsobů řešení těchto sporů. Slovenská právní úprava byla rozebírána s ohledem na blízkost a podobnost kulturně-právního prostředí hraničního státu. Z nizozemského právního systému, který jako první zavedl systém kolektivního narovnání v Evropě, se můžeme inspirovat mimo jiné jejich specifickým přístupem k řešení spotřebitelských sporů. Zakořeněný institut hromadných žalob ve Spojeném království vytvořil evropskou kolébku a jistý základ, o nějž se mohou opřít další státy. Německá právní úprava byla vybrána mimo jiné s ohledem na jejich odlišné pojetí hromadných řízení spočívající v aplikaci tzv. vzorových žalob při uplatňování nároků spotřebitelů, což považuji za důležité analyzovat pro komplexní pohled na problematiku, kterou se zabývám v dané diplomové práci.

5.1 Portugalská právní úprava

Portugalská právní úprava hromadných řízení byla silně inspirována systémem common law, a tedy se neomezuje pouze na spotřebitelské spory, jak činí například český návrh zákona nebo směrnice o zástupných žalobách. Primární pramen upravující portugalská hromadná řízení je zákon č. 83/95, který byl přijat dvacet pět let před přijetím směrnice o zástupných žalobách, a to roku 1995.

Portugalská právní úprava má silný právní základ v oblasti hromadných řízení, jelikož vychází ze samotné ústavy, konkrétně z článku 52, jenž přiznává každému, osobě fyzické i právnické, právo samostatně či ve spojení s jinou osobou podat žalobu, chránit svoje zájmy, vymáhat nároky pro ochranu svých práv.¹²⁷

V Portugalsku neexistuje formálně institut ve smyslu řízení o přípustnosti hromadné žaloby (certifikační řízení), které předvídá český návrh zákona o hromadných řízeních, ale soudce má právo žalobu odmítnout jako zjevně nedůvodnou.¹²⁸ Portugalsko zvolilo pro dokazování odlišný koncept oproti běžnému tamějšímu civilnímu řízení, kdy soudce není vázán navrhovanými důkazy a má možnost důkazy sám doplnit.¹²⁹

¹²⁷ SALAZAR CASANOVA, Nuno a Madalena AFRA ROSA. Portugal [online]. In: SANGER, Camilla ed. *The Class Actions Law Review*. London: Law Business Research, 2021, p. 164–172 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2998/documento/Portugal.pdf?id=12326_en&forceDownload=true

¹²⁸ srov. čl. 13 PAA

¹²⁹ Tamtéž

Podle zákona č. 83/95 je k podání žaloby oprávněn jakýkoliv občan s politickými a občanskými právy. Portugalský zákonodárce neomezuje pouze na fyzické osoby přímo poškozené, ale procesně legitimuje i nepřímo poškozené občany, pokud osvědčí nadindividuální zájem. Dále je legitimován spolek a nadace zabývající se ochranou zájmů vymezených v čl. 1 PAA. Dále jsou samosprávné celky oprávněny účastnit se hromadných řízení ve prospěch občanů žijících na jejich území.¹³⁰

Žalobce zastupuje svojí žalobou ostatní poškozené bez zvláštního individuálního zmocnění. V portugalské doktríně převažuje názor, že žalobní legitimace k podání hromadné žaloby by měla být omezena na pouze poškozené.¹³¹ Věcná příslušnost zahrnuje například i záležitosti zdraví, životního prostředí, kvality života, práv spotřebitelů, kulturního dědictví a dalších veřejných zájmů.¹³²

Portugalská hromadná řízení probíhají na mechanismu opt-out. Pokud soud žalobu neodmítne, tak oprávnění poškození jsou vyzváni, aby se buď připojili k řízení a aktivně se ho účastnili, případně soudu oznámili, že nesouhlasí s jejich účastí v hromadném řízení a chtějí nadále uplatňovat svá práva individuálně. Odmítnout účast mohou poškození až do konce dokazování. Pokud takto vyzvané osoby neučiní, jsou součástí žaloby vztahuje se na ně meritorní rozhodnutí.¹³³ Jako jednou ze záruk opt-out systému se portugalský zákonodárce uchýlil ke zvýšeným oprávněním státního zástupce, jehož úkolem je v řízení o hromadných žalobách dbát na zákonnost řízení.¹³⁴ Státní zastupitelství též zastupuje v případech stanovených zákonem v řízení nezletilé a další osoby s omezenou svéprávností, a to na obou stranách žaloby. Dále je oprávněn nahradit žalobce v případě, že jeho jednání bude poškozovat zájmy členů poškozené skupiny.¹³⁵

¹³⁰ ANTUNES, Henrique Sousa. *Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation (Portuguese Report)* [online]. Sanford: Stanford University, 2021 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://law.stanford.edu/wpcontent/uploads/sites/default/files/event/261321/media/slspublic/Portugal_National_Report.pdf

¹³¹ ANTUNES, Henrique Sousa. "Portugal." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* [online]. 2009, 622, 161–70 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40375861>

¹³² Tamtéž.

¹³³ GOMES, Samoreno Rita a Petra CARREIRA. *Collective Redress & Class Actions 2023*. In: *Practiceguides.chambers.com* [online]. 7. 11. 2023 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/comparison/950/12021/19158-19162-19164-19167-19181>

¹³⁴ ANTUNES, Henrique Sousa. *Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation (Portuguese Report)* [online]. Sanford: Stanford University, 2021, p. 16–17 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://law.stanford.edu/wpcontent/uploads/sites/default/files/event/261321/media/slspublic/Portugal_National_Report.pdf

¹³⁵ Tamtéž, s. 11

Portugalský právní řád vychází obecně také ze zásady, že k úspěchu ve věci je zapotřebí věcná legitimace, ale pro oblast hromadných žalob narušuje tuto zásadu a rozšiřuje osoby aktivně procesně oprávněných k úspěchu ve věci.

Nároky na osoby zákonně oprávněné k podání hromadné žaloby bez potřeby věcné legitimace nejsou napříč Evropou totožné. Portugalsko zvolilo značně liberální cestu, kdy právnická osoba může podat hromadnou žalobu zásadně ihned po svém vzniku (výjimkou jsou např. investorské spory). Není nezbytné ani splnění požadavku veřejné prospěšnosti.

V portugalském civilním procesu platí tzv. *american rule* ohledně břemene nákladů řízení. To znamená, že každá strana si nese náklady sama, přičemž v případě neúspěchu není nutné hradit náklady vzniklé protistraně. Podle Antunese vede takovéto nastavení nákladů řízení k vyššímu využívání hromadných žalob.¹³⁶

V Portugalsku obecně není povinnost být zastoupen advokátem. Tato povinnost je pouze v případech, kdy je umožněno podat odvolání jakožto opravný prostředek.¹³⁷ V případě, že strana nemá zvoleného advokáta s počátkem řízení, tak je soudem vyzvána, aby tak učinila, neboť v opačném případě se hledí na úkony jako na neučiněné. Portugalsko vykazuje zvláštnosti také v přípustnosti odvolání v civilních řízeních. Odvolací soudy jsou složeny podle krajů do 5 druhostupňových soudů. Přístupnost k nim závisí na výši hodnoty sporu, přičemž se liší podle regionů, a to od 5 000 až do 30 000 eur.¹³⁸

Využití hromadných žalob v Portugalsku není ani přes dlouhou tradici dle některých právníků příliš obvyklé, neboť podle statistiky uveřejněné Portugalským ředitelstvím pro justiční záležitosti bylo mezi lety 2007 a 2019 vedeno 220 hromadných řízení. Tedy ročně byly zahájeny řádově nižší desítky hromadných řízení.¹³⁹

Co se týče intervalu využití institutu hromadného řízení, tak zastávám opačný názor a domnívám se, že počet 220 řízení je poměrně obstojný počet, jelikož hromadné řízení by nemělo být institutem na každodenní využití. Nadto při komparaci s Německem či Francií,

¹³⁶ ANTUNES, Henrique Sousa. *Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation (Portuguese Report)* [online]. Sanford: Stanford University, 2021, s. 14–15 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://law.stanford.edu/wpcontent/uploads/sites/default/files/event/261321/media/slspublic/Portugal_National_Report.pdf

¹³⁷ srov. čl. 33 CPC

¹³⁸ PERRY, A. Mark a Perlette Michèle JURA eds. *Appeals* [online]. London: Law Business Research, 2021 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2992/documento/2021_appeals_Portugal.pdf?id=12317_en&forceDownload=true

¹³⁹ SAMPAIO, Sofia Vaz, Gonçalo Andrade e CASTRO a Filipa Castanheira de ALMEIDA. *Portugal: Class Actions* [online]. London: Legalease, 2024 [cit. 2024-02-01]. Dostupné z: https://www.legal500.com/guides/chapter/portugal-class-actions/?export-pdf&_gl=1*cuhvsv*_up*MQ.*_ga*MTM5NTIyMTE5NS4xNzEwODQ2MDQ4*_ga_JFNJC5V947*MTcxMDg0NjA0Ny4xLjAuMTcxMDg0NjA0Ny4wLjAuMA..

kde se tento počet pohybuje jen v jednotkách případů, přestože mají více obyvatel se ukazuje, že komparativně je institut hromadných řízení využíván v Portugalsku aktivně.

Na uzavírání dohod a soudního smíru se použije obecná úprava tamějšího civilního procesního kodexu. Výjimkou je změna osoby vyjednávající dohodu na straně žalobce za státního zástupce, který má zajistit spravedlivé vypořádání.¹⁴⁰ V souladu s odst. 3 článku 290 občanského soudního řádu Portugalska musí být dohoda o narovnání uzavřená mezi stranami schválena soudem. Přezkum soudu je v podstatě omezen na dva formální aspekty, tj. zda dohoda řeší pouze práva v dispoziční sféře účastníků, a zda účastníci mají k těmto úkonům způsobilost.¹⁴¹ Tedy obdobně jako úpravu sporného řízení v českém právním řádu, je i zde schválení soudního smíru soudem spíše záležitostí formální.¹⁴²

5.2 Slovenské právní úprava

Hromadná řízení jsou na Slovensku upravena ve zvláštním zákoně o kol. záujmov spotřebitelov, který je účinný od 25. července 2023. Slovenská právní úprava se vydala podobnou cestou jako připravovaný návrh zákona o hromadných řízeních v České republice. Pro hromadná řízení byl zvolen reprezentativní typ řízení, ve kterém budou žalobci pouze oprávněné neziskové organizace a mechanismem pro účast v hromadných řízeních je opt-in.

Věcná působnost zákona je zakotvena na vztahy mezi spotřebitelem a podnikatelem (spotřebitelské spory), přičemž se musí jednat o žalobu podanou z důvodu porušení slovenských právních předpisů nebo legislativy Evropské unie týkající se ochrany spotřebitele.¹⁴³ Úprava dopadá na všechny spotřebitelské spory, které vyvstávají například z prodeje zboží, ze smluv o zájezdu, smluv o dodávkách energetických zdrojů apod.¹⁴⁴ Do zákona byla zvolena generální klauzule o porušení předpisů vnitrostátní úrovně i předpisů Evropské unie na ochranu spotřebitelů s účelem předejít pro futuro potřebám novelizace. Pokud by byl přijat nový zákon nebo nařízení či jiný právní předpis Evropské unie, tak není nutné již zákon upravující hromadná řízení novelizovat.¹⁴⁵ Tento postup lze považovat za vhodné

¹⁴⁰ GOUVEIA, Rita. Class Actions in Portugal. In: *Cms.law* [online]. 3. 2. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/portugal>

¹⁴¹ GOUVEIA, Rita. Class Actions in Portugal. In: *Cms.law* [online]. 3. 2. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/portugal>

¹⁴² SALAZAR CASANOVA, Nuno a Madalena AFRA ROSA. Portugal [online]. In: SANGER, Camilla ed. *The Class Actions Law Review*. London: Law Business Research, 2021, p. 164–172 [cit. 2024-02-24]. ISBN 978-1-83862-764-5. Dostupné z: https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2998/documento/Portugal.pdf?id=12326_en&forceDownload=true

¹⁴³ srov. § 2 zákon o kol. záujmov spotřebitelov.

¹⁴⁴ CONSUMER PRO. *Kolektívna náprava pre spotrebiteľov: Teoretický podkladový dokument 2022-2023* [online]. Slovakia: CONSUMER PRO, 2022 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/consumerpro_redress_SK_2022.pdf

¹⁴⁵ srov. § 2 o kol. záujmov spotřebitelov a důvodová zpráva k zákonu o kol. záujmov spotřebitelov.

opatření proti nadbytečným novelizacím, avšak může vytvářet právní nejistotu, která může být v budoucnu předmětem sporu. Stanovit hranici všech předpisů bude na judikatuře nejvyšších slovenských soudů a právní doktríně.

Spotřebitelem mohou být pouze fyzické osoby vystupující mimo své podnikání anebo povolání. Slovensko přistoupilo na rozdíl od českého návrhu zákona o hromadných řízeních k podrobné úpravě oprávněných osob. Pro zápis do seznamu se vyžadují obdobné podmínky jako českém návrhu zákona (zřízení podle národní práva, spotřebitelská činnost, neziskovost, finanční stabilita). Navíc v § 6 odst. 1 písm. f) musí oprávněná osoba být nezávislá od osob, které mohou mít ekonomický zájem na podání hromadné žaloby. To se týká i v případě třetích osob pomáhající financování hromadné žaloby. Proto je jednou z obligatorních příloh uvedení učiněných opatření, které mají zmíněnému možnému ekonomickému zájmu zabránit.

Domnívám se, že slovenský zákon o hromadných řízení je v oblasti oprávněných osob včetně pojistek proti zneužití podávání šikanózních žalob lépe zpracován. V oblasti zápisu, změny i výmazu ji považuji za přesnější a systematicky zařazen do jednoho zákona. Oproti českému návrhu zákona, slovenský zákon upravuje přesněji postupy při vyškrtnutí oprávněné osoby ze seznamu v průběhu konání řízení.¹⁴⁶ Navíc upravuje již při začátku učinění pojistky proti možnému ekonomickému zneužití. Dále v případě vyškrtnutí ze seznamu má stejná organizace zákaz po dobu 12 měsíců podat žádost o zapsání do seznamu oprávněných osob.

Model zvolený pro hromadná řízení je opt-in. Seznamu přihlášených spotřebitelů vede podle slovenského zákona o hromadných řízeních notář. Ten zároveň provádí úschovu pro peněžní prostředky zaplacené žalovaným, které následně rozděljuje mezi jednotlivé spotřebitele.

Před podáním samotné žaloby má oprávněná osoba povinnost zveřejnit v obchodním věstníku záměr podat hromadnou žalobu, a to minimálně dva měsíce před samotným podáním. Tato povinnost je ve srovnávaných zemích jedinečná. Oddálení možného přiznání nároků dotčeným spotřebitelům vzhledem k průměrné délce civilního řízení o dva měsíce nevnímám jako zásadní. Naopak se může stát, že podnikatel přizná své pochybení a pokusí se věc vyřešit mimosoudně.

Oproti českému návrhu zákona, slovenská právní úprava nemá rozdělený režim hromadného řízení na certifikační fázi (řízení o přípustnosti žaloby) a řízení ve věci samé, ale jedná se pouze o jediné řízení. Obdobný režim má však i Portugalsko, které však zavádí další pojistku v možnosti odmítnout žalobu pro zjevnou nedůvodnost. Nerozdělení řízení na řízení o přípustnosti a řízení ve věci samé nepovažuji za vhodné řešení, neboť nedojde k vyfiltrování

¹⁴⁶ srov. § 8 odst. 5 a 6 zákon o kol. zájmov spotřebitelov.

neuvážených žalob. Pokud by takový režim chtěla slovenská právní úprava zachovat, tak bych doporučil inspiraci v portugalském právním řádu a zakotvit možnost soudu odmítnout žalobu pro zjevnou nedůvodnost.

Zákon na ochranu kol. zájmov spotřebitelův v § 17 umožňuje soudu rozhodnout o nejrůznějších nápravných opatřeních a nikoliv pouze o náhradě škody. Takovými nápravnými opatřeními jsou nepeněžité plnění, ukončení smluvního závazku, povinnost setrvat v závazku, plnit podmínky.

Ve slovenském právním řádu není zásadně nutné být zastoupen v řízení advokátem. Výjimku tvoří například řízení o mimořádných opravných prostředcích,¹⁴⁷ insolvenční řízení, řízení a související řízeních,¹⁴⁸ ve věcech hospodářské soutěže, obchodního tajemství či práv z duševního vlastnictví.¹⁴⁹ Výjimku z advokátního přímusu tvoří dosažení požadovaného vzdělání účastníka („*právnícké vzdělání druhého stupně*“). Pokud je jedna strana zastoupena advokátem, tak i druhá strana má povinnost být zastoupena advokátem a nemůže se nechat zastoupit jinou osobou.¹⁵⁰ Právnícká osoba se může obligatorní povinností být zastoupen advokátem vyhnout tak, že její zaměstnanec nebo člen má příslušné právnícké vzdělání. Pokud není nedostatek právního zastoupení odstraněn, hledí se na úkony účastníka jako by nebyly učiněny. Podle druhé hlavy ustanovení § 290 a následující CSP mám za to, že ve spojení s obecnými ustanoveními o povinnosti být zastoupen ve vyjmenovaných případech, že nemusí být obecně v hromadných žalobách organizace povinně zastoupena advokátem.

První z důvodů je absence takové povinnosti v obecné úpravě obligatorního zastoupení. Druhým důvodem je absence jakékoliv úpravy *lex specialis* k zákonu o kol. zájmov spotřebitelův. Nadto i ustanovení § 291 a následující CSP stanovuje fakultativně možnost stran zvolit nejen advokáta, ale i spotřebitelskou organizaci. Podstatné je, že se jedná pouze o oprávnění zvolit si spotřebitelskou organizaci jako zástupce, nikoliv povinnost být zastoupen. Z uvedených důvodů a systematiky zákona se domnívám, že na Slovensku není zvolena úprava advokátního přímusu v případě hromadného řízení.

Slovenská právní úprava hromadného řízení pro uzavření soudního smíru vyžaduje nižší nároky a poskytuje menší ochranu dotčeným spotřebitelům. Podle § 20 zákona o kol. zájmov spotřebitelův schvaluje soud dohodu dojednanou mezi oprávněnou osobou a žalovaným. Přihlášený spotřebitel nemá právo podat námitky jako v tuzemské navrhované právní úpravě.

¹⁴⁷ srov. § 420 CSP.

¹⁴⁸ Restrukturalizace, preventivní veřejná i neveřejná restrukturalizace.

¹⁴⁹ srov. § 90 CSP.

¹⁵⁰ srov. § 89 CSP.

Kritérium pro schválení je soulad s právními předpisy a dobrými mravy. Z komparace obou úprav lze dovodit, že slovenská právní úprava má kritéria pro schválení mírněji nastavené než česká právní úprava, neboť spravedlnost s ohledem na zájmy spotřebitelů zahrnuje mnohem širší pojem a více kritérií než pouze dobré mravy. Pokud zúčastněný člen skupiny nesouhlasí návrhem na uzavření smíru, může do 10 dní od oznámení záměru uzavřít smír odstoupit z účasti na řízení.

Slovenská úprava je vhodná ke komparaci z důvodu její blízké kulturní i právní podobnosti. Obdobně jako český návrh zákona o hromadném řízení byl zvolen opt-in model, který lépe odráží kontinentální právní prostředí. Mám za to, že některé instituty jsou legislativně zvládnuty lépe než v českém návrhu zákona o hromadných řízeních. Tím je zejména úprava oprávněných osob. Dále bych chtěl vyzdvihnout nutnost uveřejnění záměru podat hromadnou žalobu minimálně dva měsíce před skutečným podáním. Takovéto jednání může dle mého názoru zvýšit počet uzavíraných mimosmluvních vyrovnání bez nepřiměřeného prodloužení uplatnění práv. Naopak jako rizikové vidím neexistenci řízení o přípustnosti anebo jiného institutu, který by dokázal vyfiltrovat hromadné žaloby. Nedostatek nadto spatřuji v nezakotvení obligatorního zastoupení advokátem v řízení.

5.3 Nizozemská právní úprava

V Nizozemsku existují 3 typy kolektivních řízení. Tzanik nadto uvádí, že existuje další quasimechanismus kolektivního uplatňování práv, ve kterém skupiny individuálně poškozených postupují své pohledávky anebo udělují hromadné plné moci advokátům, kteří následně uplatňují pohledávky. Zmíněný proces ale není považován za kolektivní řízení v pravém slova smyslu.¹⁵¹ Kolektivní řízení mohou úspěšně vést pouze nadace (stichting) a spolky (vereniging) za splnění dalších zákonem stanovených podmínek.¹⁵² První model kolektivního řízení je již z roku 1994. Mechanismus je obdobný české dosavadní právní úpravě. Řízení je postaveno na oprávnění neziskových organizací podat žalobu vůči podnikateli na zdržení se dalšího protiprávního jednání anebo vydání deklaratorního rozhodnutí o porušení jednání činností podnikatele. V roce 2005 byl zaveden druhý model prostřednictvím přijetí zákona o kolektivních vyrovnáních WCAM.

¹⁵¹ TZANKOVA, I.N. and Kramer, Xandra E. From Injunction and Settlement to Action: Collective Redress and Funding in the Netherlands [online]. In: Alan Uzelac & Stefaan Voet, *Class Actions in Europe: Holy Grail or a Wrong Trail?* 2021, p. 97-130 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3755845> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3755845>

¹⁵² HENSLER, Deborah R. The Future of Mass Litigation: Global Class Actions and Third-Party Litigation Funding Aggregate Litigation: Critical Perspectives: Keynote. *George Washington Law Review*. 2010, 79 (2). [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://heinonlineorg.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/gwlr79&id=321&men_tab=srchresults

WCAM je považován za zákon první svého druhu v Evropské unii. Umožnil přelomově uzavření kolektivního vyrovnání mezi osobou odlišnou od poškozeného (oprávněnou organizací) a protiprávně jednajícím podnikatelem, bez formálně probíhajícího civilního sporného řízení. Jedná se o jistou formu narovnání se svolením k vykonatelnosti, přezkoumané a schválené soudem.¹⁵³ Pro schválení této dohody je dána výlučná příslušnost Amsterdamskému odvolacímu soudu (Gerechtshof Amsterdam). Až schválením soudu dojde k účinnosti dohody na všechny zastoupené poškozené.¹⁵⁴ V americké právní doktríně se tento model, ve kterém dojde k vykonatelnému titulu bez formálního řízení nazývá „back-end device without a front-end“.¹⁵⁵

V Nizozemsku mohly až do 1. ledna 2020 tamější spolky a organizace podávat hromadnou žalobu pouze pro deklaratorního rozhodnutí nebo zákazu určitého jednání. Právě nejdůležitějším přínosem zákona o hromadných řízeních WAMCA je možnost podat žalobu v zájmu poškozené skupiny, ve které soud přizná peněžitou náhradu pro poškozené spotřebitele.¹⁵⁶ Jedná se o první hromadné řízení v pravém slova smyslu. Na atraktivitě však zákonu ubírá jeho přísnější kritéria pro přípustnost oproti ostatním modelům kolektivních řízení dostupných v Nizozemsku.¹⁵⁷

Řízení je postaveno na modelu opt-out na osoby s obvyklým bydlištěm v Nizozemsku a opt-in pro osoby s obvyklým bydlištěm mimo území státu. Žalobcem smí být pouze oprávněná nezisková organizace. Soud pro řízení ustanovuje výhradního žalobce. V některých případech soud může určit, že i další žalobcům (nadacím a spolkům) zůstávají zachována plnohodnotná práva v řízení. Výhradní žalobce musí prokázat, že kolektivní řešení dané záležitosti je účinnější a efektivnější než individuální žaloba, dále musí osvědčit, že uplatňovaný nárok není bezdůvodný nebo šikanózní. V opačném případě se výhradní žalobce vystavuje riziku, že mu bude nařízeno zaplatit žalovanému pětinašobek nákladů řízení. Nadto

¹⁵³ STADLER, Astrid, Emmanuel JEULAND a Vince POWELL. *Collective and mass litigation in Europe: model rules for effective dispute resolution*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2020, p. 88–94. ISBN 9781789906059.

¹⁵⁴ TILLEMA, Ilja. Dutch collective actions and the rise of entrepreneurial actors: Navigating between access to justice and a claim culture [online]. In: KRAMER, Xandra et al. *Frontiers in Civil Justice*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2022, p. 238–258 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4337/9781802203820.00020>

¹⁵⁵ HENSLER, Deborah R. The Future of Mass Litigation: Global Class Actions and Third-Party Litigation Funding Aggregate Litigation: Critical Perspectives: Keynote. *George Washington Law Review*. 2010, 79 (2). [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://heinonline.org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?collection=journals&handle=heinjournals/gwlr79&id=321&men_tab=srchresults

¹⁵⁶ TZANKOVA, I.N. and Kramer, Xandra E. From Injunction and Settlement to Action: Collective Redress and Funding in the Netherlands [online]. In: Alan Uzelac & Stefaan Voet, *Class Actions in Europe: Holy Grail or a Wrong Trail?* 2021, p. 97-130 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3755845> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3755845>

¹⁵⁷ Tamtéž.

je v řízení i zkoumáno, zda existuje dostatečné spojení s územím Nizozemska. Hromadné řízení podle WAMCA je postaveno na třífázovém řízení. První je certifikační, ve kterém jsou přezkoumány podmínky pro přípustnost žaloby. Druhá fáze je mediační a vyjednávací velmi podobná režimu WCAM. Ve třetí fázi, pokud nedojde k závazné dohodě, soud rozhodne o vyhovění žalobě a případnému přerozdělení prostředků spotřebitelům.¹⁵⁸

Nizozemský civilní proces je postaven na obecném advokátním přímusu. Obligaturní zastoupení kvalifikovaným právním zástupcem je v některých případech prolomeno. Výjimku z povinného zastoupení tvoří případy, ve kterých nárok nepřesáhne částku 25 000 eur a věcně příslušný je obvodní soud (kantonrechter), tak strany mají pouze právo zvolit si advokáta, nikoliv povinnost. Obligaturní právní zastoupení není také nutné v případech pracovního práva nebo spotřebitelských úvěrů bez ohledu na výši nároku.¹⁵⁹ Právní zástupce není taktéž téměř potřeba v případech správních řízení, řízeních týkajících se sociálního zabezpečení, práva azylového nebo daňového.¹⁶⁰ Jelikož hromadná řízení nemají speciální úpravu o zastoupení advokátem, uplatní se výše popsaná obecná pravidla o zastoupení.

V Nizozemsku mají strany dokonce povinnost pokusit se dosáhnout dohody. Jedná se v tamějším civilním procesu o povinnou fázi řízení. V případě uzavření dohody je návrh předložen soudu, který musí být schválen, aby nabyl účinnosti pro zastoupenou skupinu.¹⁶¹

5.4 Právní úprava Spojeného království

Vzhledem k tomu, že Spojené království Velké Británie a Severního Irska není jednotný právní systém, ale skládá se ze tří samostatných systémů (Anglie a Wales, Skotsko, Severní Irsko), tak je potřeba v této práci rozumět pod pojmem Spojené království, právní systém Anglie a Walesu.¹⁶²

Spojené království se neomezuje na jediný režim kolektivního uplatňování práv a nabízí tři různé mechanismy. Dva z nich jsou upraveny zejména obecným předpisem *Civil Procedure Rules*. Obecným mechanismem jsou skupinové tzv. *group litigation order* (GLO) žaloby upravené zejména v části 19.10-15 CPR a reprezentativní (*representative action*) upravené

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ EU. How to bring a case to court Netherlands. In: *E-justice.europa.eu* [online]. 16. 11. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/34/EN/how_to_bring_a_case_to_court?NETHERLANDS&member=1

¹⁶⁰ DE RECHTSPRAAK. Advocaat wel of niet verplicht. *Rechtspraak.nl* [online]. © 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.rechtspraak.nl/Naar-de-rechter/Paginas/Advocaat-wel-of-niet-verplicht.aspx>

¹⁶¹ DE RUIJTER, Bart-Adriaan a Leonard BÖHMER. Class Actions in The Netherlands. In: *Cms.law* [online]. 25. 1. 2021 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/netherlands>

¹⁶² COURTS AND TRIBUNALS JUDICIARY. The justice system and the constitution. *Judiciary.uk* [online]. 28. 7. 2010 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/our-justice-system/jud-acc-ind/justice-sys-and-constitution/>

v části 19.6 CPR. Prostřednictvím obou zmíněných řízení je možné kolektivně uplatňovat individuální práva zásadně pro všechny soukromoprávní nároky spadající pod CPR. GLO usnadňuje přístup větší skupiny subjektů poškozených škůdcem k náhradě škody. Věcná působnost je v režimu GLO poměrně široká. Anglická literatura uvádí jako příklady od spotřebitelských sporů při koupi zboží, farmaceutické pochybení, průmyslové havárie nebo podvody s investičními fondy. Oprávnění není omezeno na organizace či jinak specializované subjekty, ale každý může podat žalobu v zájmu více osob. Reprezentativní řízení není ve Spojeném království téměř využíváno jako GLO. To je dáno zejména náročností vyžadovaných kritérií.¹⁶³

Spojené království nadto zavedlo v roce 2015 zvláštní hromadné žaloby pro spotřebitelské spory. Jádrem právní úpravy je obsažené v § 47B CA. Toto hromadné řízení je vedeno před zvláštním soutěžním soudem (angl. *Competition Appeal Tribunal*), který rozhoduje zda řízení bude probíhat v modelu opt-in nebo opt-out a vydává rozhodnutí o přípustnosti (ang. *collective proceedings order*).¹⁶⁴ Tyto žaloby jsou někdy označovány jako *s47B claim*. S 47B claim mohou podat pouze vybrané organizace, a to pouze v zájmu spotřebitelů. Spotřebitelská organizace musí splňovat kritéria jako nezávislost, nestrannost, transparentnost a schopnost hájit zájmy spotřebitelů. Tyto kritéria musí být splněny dopředu, jelikož organizace musí být pro podání žaloby již zapsány v seznamu oprávněných organizací. Zajímavostí je, že k přípustnosti této hromadné žaloby stačí pouhé dva nároky od poškozených spotřebitelů.¹⁶⁵

Ve Spojeném království jsou možné oba modely, jak opt-in tak opt-out. Většina podaných hromadných žalob však stojí na principu opt-in. Opt-out mechanismus převažuje pouze u řízení podle § 47B CA.¹⁶⁶ Původně model opt-out byl umožněn pouze pro soutěžní spory, ale v roce 2021 Nejvyšší soud Spojeného království (ang. *The Supreme Court of the United Kingdom*) připustil možnost opt-out i pro nesoutěžní spory.¹⁶⁷

¹⁶³ HENDERSON, Kenny a Neal GIBSON. Class Actions in England and Wales. In: *Cms.law* [online]. 19. 11. 2021 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/england-and-wales>

¹⁶⁴ CSONGOR, Istvan Nagy. The Reception of Collective Actions in Europe: Reconstructing the Mental Process of a Legal Transplantation. *Journal of Dispute Resolution* [online]. 2020, (2), 413 [cit. 2024-02-24]. ISSN 1052-2859. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jdisres2020&i=436>

¹⁶⁵ WELLS, Robert. "Collective Actions in the UK." *Competition Law Journal* [online]. 2008, 7(1), 57–74 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/comptnlj7&i=60>

¹⁶⁶ FINLEGAL. Opt In v Opt Out claims - what's the difference? In: *Finlegal.io* [online]. 3. 1. 2022 [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://finlegal.io/news-blog/opt-in-opt-out>

¹⁶⁷ BROWN, Michael a Tom STABLES. Class Actions in England and Wales: A Client Guide. In: *Penningtonslaw.com* [online]. 24. 11. 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.penningtonslaw.com/news-publications/latest-news/2023/class-actions-in-england-and-wales-a-client-guide>

Pro opt-in řízení nejsou stanovena žádná speciální pravidla. Nicméně, pokud jde o případy nároků podaných v rámci opt-out mechanismu prostřednictvím režimu tzv. CPO, je nutné, aby dohody o vyrovnání prošly schválením CAT. Tento soud schválí dohodu pouze v případě, pokud dojde k závěru, že její podmínky jsou spravedlivé. Pokud je dohoda schválena soudem, tak obsah uzavřené dohody je závazný pro všechny členy zastoupené skupiny, kteří se nerozhodli odhlásit z hromadné žaloby do stanoveného termínu určeného CAT. Schválení dohody je klíčovým krokem k řádnému vyrovnání v rámci hromadného sporu jako u všech výše zmíněných států.¹⁶⁸

Ve Spojeném království, obdobně jako v naší národní úpravě není upraven advokátní přímus v civilních řízeních. Mathias Kilianem uvádí, že vzhledem ke statistice a mnoholeté tradici je zřejmé že tamější právní kultura není otevřena advokátnímu přímusu. Povinné zastoupení není ani nutné u vrcholných článků soudní soustavy. Vystupování účastníka před soudem bez právního zástupce se v anglické doktríně nazývá *litigant in person* nebo *pro se litigant*.¹⁶⁹

5.5 Německá právní úprava

Německá právní úprava obsahuje od roku 2018 možnost tzv. vzorových žalob (Musterfeststellungsklage) ve spotřebitelských sporech. Ty jsou založeny na principu opt-in, avšak s jistými odlišnostmi od typických hromadných řízení. Toto hromadné řízení má dva kroky vyžadující dvě samostatné žaloby. Oprávněná organizace podává první „hlavní“ žalobu (tzv. vzorovou žalobu), na jejímž základě soud vydá „deklaratorní“ rozhodnutí, které je prerekvizitou pro následné uplatnění nároků poškozených spotřebitelů. Soud v hlavní vzorové žalobě nemůže přiznat přímo náhradu škody, ale pouze to, že došlo k újmě. Následně musí poškození spotřebitelé žádat peněžitou náhradu způsobené újmy individuální cestou prostřednictvím žaloby, která se však opírá o již vydané „hlavní“ rozhodnutí. Ve své podstatě systém funguje na základě principu prolínající celý civilní proces, právní jistoty. Pohledem teorie práva se jedná o specifické rozhodnutí, které se svou závazností chová jako svébytný *quasiprecedent*.¹⁷⁰ Z údajů o používání tohoto institutu vyplývá, že systém nefunguje tak, jak

¹⁶⁸ HENDERSON, Kenny a Neal GIBSON. Class Actions in England and Wales. In: *Cms.law* [online]. 19. 11. 2021 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/england-and-wales>

¹⁶⁹ KILIAN, Mathias. Representation in Court Proceedings - Comparative Aspects and Empirical Findings. *CCBE* [online]. 2015, [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.ccbe.eu/document/PECO_Portal/Ukraine-June2015/Slides_Matthias_Kilian.pdf

¹⁷⁰ CSONGOR, Istvan Nagy. The Reception of Collective Actions in Europe: Reconstructing the Mental Process of a Legal Transplantation. *Journal of Dispute Resolution* [online]. 2020, (2), 413 [cit. 2024-02-24]. ISSN 1052-2859. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jdisres2020&i=436>

bylo německým zákonodárcem plánováno, neboť namísto odhadovaných 450 žalob, bylo podáno pouhých 18 za dva roky účinnosti zákona z roku 2018.¹⁷¹

Úprava těchto vzorových řízení byla obsažena v knize 6 ustanoveních § 606 – 614 obecném kodexu ZPO, avšak tato ustanovení byla zrušena a úprava vzorových žalob byla přesunuta do nového zákona o prosazování práv spotřebitelů (VDuG)¹⁷² Důvodem bylo legislativně technické zvýšení přehlednosti a jednotnosti právní úpravy hromadných řízení. Hlavním účelem přijetí VDuG však byla implementace směrnice s novým typem řízení. Německo totiž od 13. března 2023 nabízí dva modely uplatňování práv spotřebitelů prostřednictvím kolektivní ochrany. Prvním zůstávají vzorové žaloby a druhým mechanismem jsou tzv. *nápravné žaloby (Abhilfeklage)* vycházející ze směrnice o zástupných žalobách. Obě tyto žaloby jsou založeny na reprezentativním modelu hromadných řízení.¹⁷³

V Německu jsou oprávněny podávat žalobu pouze oprávněné subjekty, které jsou zapsány do seznamu podle § 4 UKlaG. Druhá podmínka pro legitimaci je limit 5 % na příjmech od soukromých společností.

Působnost nového zákona přesahuje minimální požadavky směrnice o zástupných žalobách ve dvou důležitých ohledech. Za prvé, ochrana se v zákoně VDuG poskytuje nejen spotřebitelům, ale též malým (mikro) společnostem.¹⁷⁴ Takové společnosti jsou definovány jako společnosti s méně než 10 zaměstnanci a ročním obratem nebo celkovou bilanční sumou rozvahy nepřesahující 2 miliony EUR. VDuG používá legislativní zkratku spotřebitel pro obě skupiny osob. Za druhé se VDuG vztahuje, jak na porušení předpisů evropského spotřebitelského práva, včetně jejich transpozice do vnitrostátního práva, tak na všechny občanskoprávní spory mezi spotřebiteli a společnostmi (například spory v oblasti práva deliktů nebo smluvního práva).

Zákon VDuG zakotvuje pouze model opt-in. Minimální počet zastoupených spotřebitelů pro přípustnost hromadného řízení byl stanoven na 50 spotřebitelů. Pro zástupné žaloby je zavedena zvláštní litispendence. Jakmile je podána jedna zástupná žaloba, tak není možné podat další i přestože by byla podána v rámci ochrany jiné skupiny osob.¹⁷⁵

¹⁷¹ BOULARBAH, Hakim et al. Belgium, France, Germany, Ireland, the Netherlands, Norway, Scotland and Spain. *Mass Claims: An International Journal with a European Focus*. 2021, (2), 140–152.

¹⁷² WITTINGHOFER, Mathias a Christoph ZUSCHLAG. Bolstering class actions in Germany – The current state of play. In: *Herbertsmithfreehills.com* [online]. 20. 2. 2023 [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.herbertsmithfreehills.com/insights/2023-02/bolstering-class-actions-in-germany-%E2%80%93-the-current-state-of-play>

¹⁷³ LUTZ, Susanne Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. In: Bird & Bird [online]. 11. 10. 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>

¹⁷⁴ srov. § 1 odst. 2 VDuG

¹⁷⁵ srov. § 8 VDuG

Německý Spolkový soud (Bundesgerichtshof) dne 13. září 2018 vydal rozhodnutí Bundesgerichtshof I ZR 26/17, ve kterém, že zásadně omezil spotřebitelským organizacím přijímat peněžité půjčky či dary od investičních společností, pokud bude mít organizace následně z daru více než zanedbatelný podíl na zisku, neboť se jedná o rozpor s veřejným pořádkem podle § 242 BGB. Na tuto judikaturu bylo reagováno v novém zákoně a podíl na zisku byl omezen do výše 10 % . Pokud organizace jakožto aktivně legitimovaná osoba takovou dohodu přijme, pak ztrácí aktivní procesní legitimaci pro podání žaloby a žalobu činí nepřijatelnou. Při podání žaloby je oprávněná osoba povinna uvést původ finančních prostředků, případně při poskytnutí finančních prostředků třetí osobou též zveřejnit samotnou dohodu o poskytnutí. Tato povinnost není limitována pouze na začátek sporu, ale uplatňuje se i v případě, že je taková dohoda uzavřena v průběhu hromadného řízení. Důvodem pro takový krok byla obava z rizika zneužití takového financování v neprospěch spotřebitelů a možnému podávání žalob ve zlé víře, ze kterých by měli nepřímo prospěch ostatní soupeřící podnikatelé.¹⁷⁶

Řízení o nápravné žalobě se skládá ze dvou řízení. Prvním je řízení o samotné hromadné žalobě a druhé o rozdělení zisku. V první fázi řízení o nápravné žalobě rozhoduje vrchní zemský soud o přípustnosti žaloby. Proti tomuto rozhodnutí je možné podat odvolání ke Spolkovému nejvyššímu soudu. Druhou fází je tzv. smírčí fáze, která je určena pro dosažení dohody bez autoritativního rozhodnutí soudu. Třetí fáze nastává pokud není dosaženo dohody, ve které je vydáno konečné rozhodnutí ve věci určující i celkovou výši náhrady škody.¹⁷⁷

Rozdělení zisku probíhá pod zvláštním procesem. Soud ustanovuje pro něho správce (Sachwalter), který musí být splňovat několik předpokladů (včetně nezávislosti, dostatečného pojištění atd.) a vůči němuž je možné podat námitku podjatosti. Správce přezkoumává oprávněnost nároků. Tento správce následně rozděluje zisk mezi jednotlivé přihlášené spotřebitele (spotřebitele a malé podniky), kteří přihlásili své pohledávky ke správci do stanoveného limitu. Ve své podstatě se jedná o formu přihlašování pohledávek v českém insolvenčním právu, jelikož správce ustanovený v hromadných řízení, může nárok spotřebitelů odmítnout (popřít) vyžadovat podklady pro prokázání nároků.¹⁷⁸

¹⁷⁶ STADLER, Astrid. Are Class Actions Finally (Re)Conquering Europe? Some Remarks on Directive 2020/1828. *Juridica International*. 2021, (30), pp. 14–22. DOI: 10.12697/JI.2021.30.03. Dostupné také z: https://juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2021_30_14.pdf

¹⁷⁷ srov. § 19 VDuG

¹⁷⁸ NOWAK, Jamie. New type of action redress action for mass proceedings in Germany. In: *Nortonrosefulbright.com* [online]. © 2024 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/5c56dc49/new-form-of-action-redress-action-for-mass-proceedings-in-germany>

Soudní smír je možné uzavřít pouze pro osoby, které jsou přihlášení na seznamu v rejstříku hromadných řízení. Pro účinnost smíru je nezbytné schválení soudem, který dohodu přezkoumá z hlediska přiměřenosti vyrovnání a oprávněných zájmů spotřebitelů.

K povinnému zastoupení advokátem se staví německý právní řád přísně. U zemských soudů (Landgerichten) a vrchních zemských soudů (Oberlandesgerichten) musí být strany zastoupeny advokátem.¹⁷⁹ Využití advokáta je zásadně povinné taktéž u záležitostí spadajících do rodinného práva, zejména v otázkách rozvodu a sporů o výživné,¹⁸⁰ které jsou projednávány u okresního soudu (Amtsgericht).¹⁸¹ V případech do 5 000 eur je možné před okresními soudy vystupovat v řízení samostatně bez nutnosti zastoupení advokátem.¹⁸² Pokud není vyžadováno zastoupení advokátem, mohou se spotřebitelé nechat zastoupit spotřebitelskou organizací jakožto faktickým advokátem.¹⁸³ Nadto má německý právní řád zvláštní systém pro zastoupení u Spolkového nejvyššího soudu. Advokátní přímus je zpřísněn o povinnost advokáta být zapsán ve zvláštním seznamu. Pro žádost o zapsání je nutné naplnit několik kritérií, kam například patří: věk alespoň 35 let, pětiletý nepřerušovaný výkon advokátní praxe, nebo zvláštní požadavky na sídlo.¹⁸⁴ Přestože v kapitole o advokátním přímusu (srov. podkapitola 4.1.2), tak navrhuji jako jedno z alternativ pro zajištění kvality a řádnosti zastoupení žalobce, zvláštní seznam advokátů pro hromadná řízení, kterým se inspiroji v německé úpravě zastupování před Spolkovým nejvyšším soudem, tak Německo tuto bezpečnostní pojistku zaručující řádné zastupování nezavedlo. Pro hromadné řízení, která jak z výše uvedené výjimky a nastavení příslušnosti pro nápravné žaloby, je zakotveno povinné zastoupení advokátem.

5.6 Dílčí shrnutí

Z provedené komparace je zřejmé, že hromadná řízení nejsou upravena ve všech právních řádech jednotně. Odlišují se zejména v rozsahu oprávněných subjektů k podání žaloby, věcné působnosti, přijatých bezpečnostních opatřeních, advokátním přímusem apod.

¹⁷⁹ srov. § 78 ZPO

¹⁸⁰ Například v otázce rozvodů postačuje, má-li právního zástupce pouze strana podávající návrh na rozvod.

¹⁸¹ GERMAN FAMILY LAW. Divorce Proceedings and Legal Costs. *German-family-law.de* [online]. © 2019 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <http://www.german-family-law.de/divorce-proceedings.html>

¹⁸² LEHMANN, Jochen. Regulation of the Legal Profession in Germany: Overview. In: *Practicallaw.thomsonreuters.com* [online]. 1. 10. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-638-8145?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-638-8145?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

¹⁸³ srov. § 79 ZPO

¹⁸⁴ ÚLEHLOVÁ, Simona. *Advokátské spory v českém civilním procesu - Možnosti a meze jejich zavedení*. Praha, 2022. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Smolík, Petr.

Portugalsko, s téměř třiceti letou historií hromadných řízení, se v okruhu aktivně legitimovaných osob neomezuje pouze na oprávněné osoby, jako tomu činí slovenská, německá či česká navrhovaná právní úprava, ale ponechává právo k podání hromadné žaloby i běžným občanům. Přestože by do teoretického českého právního prostředí více zapadal skupinový typ hromadných řízení, kde by jako žalobce vystupoval přímo poškozený, tak vzhledem k možnosti zneužití tohoto institutu je reprezentativní model hromadných řízení vhodným krokem. Obdobnou úpravu hromadných řízení zvolila většina komparovaných států, výjimku tvoří Spojené království a Portugalsko. To je však dáno historickými důvody.

Zajímavým bezpečnostním institutem, který upravuje slovenská právní úprava je zvláštní předžalobní výzva, která spočívá v tom, že před podáním hromadné žaloby je nezbytné uveřejnit tento záměr v rejstříku hromadných řízení. Lze usuzovat, že se jedná o efektivní institut, který může zvýšit počet uzavřených mimosoudních dohod, aniž by byl zahájen soudní proces. Nerozdělení hromadného řízení na certifikační řízení a řízení ve věci samé, lze považovat za pomyslný trn v oku slovenské právní úpravy. Takové rozdělení sice nemá ani portugalská právní úprava, avšak v té je soudce oprávněn odmítnout žalobu pro nedůvodnost.

Volba modelu mezi opt-in a opt-out je zejména dána s ohledem na historický vývoj. Státy, které pouze transponují směrnici o zástupných žalobách a dosud neměly právní úpravu hromadných řízení, se vydaly cestou opt-in. Naopak státy jako Spojené království, Portugalsko či Nizozemsko zavedly do svých právních řádů model opt-out. Obdobná korelace platí i pro okruh oprávněných osob podat hromadnou žalobu, kde se právní řády Portugalska a Spojeného království neomezuji pouze na organizace a nadace zabývající se spotřebitelskou činností, na rozdíl od zbylých srovnávaných právních řádů.

K advokátnímu přímusu se komparované státy nestaví jednotně. Spojené království tento institut nevyužívá, naproti tomu Německo a Nizozemsko mají zavedené obligatorní zastoupení advokátem před civilními soudy jako obecné pravidlo.

Věcná příslušnost soudu není rovněž jednotná. Zvláštní působnost má pro spotřebitelské kolektivní spory Spojené království, Slovensko, Německo i Nizozemsko. Domnívám se, že pro hromadná řízení je zvláštní působnost soudů vhodným řešením, jelikož počet podaných hromadných řízení není vysoký a ke zvládnutí takto komplexních případů je vhodné mít specializovaný soud, popř. soudy vybavené materiálně i personálně přímo pro tuto agendu.

Závěr

V hromadných řízeních lze aplikovat solidární jistotu spočívající v zakotvení vědomosti toho, že i jednotlivec má šanci uspět se svými nároky. Jedná se o posílení pozic spotřebitelů, kteří nemusí vždy disponovat dostatečnými znalostmi a zdroji pro boj proti nadnárodním korporacím.

Kolektivní řízení nejsou pro české právní prostředí úplnou novinkou. Jedno řízení tohoto typu je již zakotvené v tuzemském právním řádě, a to v možnosti spotřebitelských organizací podat negatorní žaloby v případech nekalé hospodářské soutěže. Další oblastí, ze které bude možné v praxi čerpat, je insolvenční řízení, které jak svým case managementem, pluralitou věřitelů, zvláštní osobou v podobě insolvenčního správce, vykazuje prvky kolektivního řízení. Návrh zákona o hromadných řízeních transponuje směrnici o zástupných žalobách, na rozdíl od právních řádů Portugalska nebo Nizozemska minimalisticky. Prvotní minimalistická transpozice nelze považovat za chybný krok, neboť je možné snadněji, s nižšími náklady, připravit právní systém a najít problematické oblasti v aplikaci příslušné právní úpravy.

Hromadná řízení jsou specifickým sporným řízením zásadně prolamující koncept věcné legitimace, která ve sporném řízení předurčuje, zda žalobce bude v podané žalobě úspěšný či nikoliv. Nový koncept aktivní legitimace v hromadném řízení spočívá na skutečnosti, že osoba, která nemá hmotněprávní nárok je jedinou oprávněnou osobou k úspěchu ve věci. Toto prolomení však považuji za odůvodněné a racionální, neboť hromadné žaloby zajistí snadnější a efektivnější přístup spotřebitelům k ochraně jejich subjektivních práv.

K úspěšnému podání žaloby je legitimovaná pouze oprávněná osoba (nezisková organizace zapsaná na seznam), přičemž poškození spotřebitelé nejsou ani účastníci řízení podle navrhovaného zákona, kdy mají postavení *sui generis*, které návrh označuje jako zúčastněné členy skupiny. Těmto zúčastněným členům skupiny jsou přiznána v omezeném režimu procesní práva, jež jsou typická pouze pro účastníka řízení, přičemž tak rozsáhlá paleta práv není v zahraničních státech obvyklým jevem. V zahraničí lze nalézt právní úpravy, ve kterých nejsou poškozeným spotřebitelům přiznána dokonce práva žádná. Postavení zúčastněných členů skupiny by mělo být reflektováno i při dokazování, kdy jejich případný výsledek je nezbytné provádět v režimu výslechu účastníka řízení podle § 131 OSŘ, nikoliv jako výsledek svědka.

Navrhuji se inspirovat portugalskou právní úpravou a zavést povinnost státního zástupce, či jiné osoby, dohlížet nad průběhem hromadného řízení, zejména pak postupem oprávněné osoby (žalobce), neboť pouze oprávněná osoba je způsobilá podat úspěšně

hromadnou žalobu, na které nemá svůj individuální zájem jako zúčastnění členové skupiny (vyjma odměny). Takováto osoba zajistí bezpečností pojistku vůči libovůli a liknavosti oprávněné osoby v řízení.

Český návrh zákona není z mého pohledu v oblasti oprávněných osob dostatečně podrobně zpracován a ponechává některá prázdná místa, kdy inspirací by měl být v tomto ohledu slovenský zákon upravující hromadná řízení zabývající se podrobně úpravou zápisu i výmazu oprávněných osob. Nadto se podrobněji zaměřuje na vyřešení situace, která nastane v případě, kdy oprávněná osoba je vymazána ze seznamu oprávněných osob v průběhu podané žaloby z důvodu nesplnění zákonných podmínek.

Některé státy v Evropě při řešení sporů vyplývajících z hromadných řízení omezují věcnou i místní příslušnost na vybrané soudy, jiné ji naopak ponechávají příslušnost na obecných pravidlech tamějšího civilního procesu. V českém návrhu zákona o hromadných řízeních je výlučná příslušnost dána Městskému soudu v Praze, kdy vzhledem k velikosti České republiky, nízkému očekávanému počtu podaných žalob a zejména náročnosti komplexního vedení řízení, se jedná o vhodné nastavení soudní příslušnosti, neboť tímto dojde k zajištění kvalitního projednání sporu specializovaným justičním aparátem.

V práci jsem dospěl k závěru, že model opt-in, spočívající v nutnosti přihlášení poškozeného spotřebitele k uplatnění nároku v hromadném řízení, je vhodnější pro české právní prostředí, neboť více respektuje základní zásady a principy občanského hmotného i procesního práva. Naopak u hromadných řízení týkajících se nepatrných nároků by měl být uplatněný pozměňovací návrh zavádějící model opt-out přijat, jelikož efekt racionální apatie zde bude pravděpodobně příliš vysoký na to, aby se do řízení přihlásila většina poškozených spotřebitelů. Považuji takové prolomení procesních zásad za ospravedlnitelné. V opačném případě by mohlo dojít k nevyužívání tohoto institutu u nepatrných nároků, a tím potlačení jednoho z účelů hromadných řízení.

Jako další vhodnou pojistku před zneužitím hromadného řízení podporuji zavedení certifikačního řízení, které však rovněž narušuje strukturu českého sporné řízení, neboť české sporné řízení tento institut obecně nezná. Je však nutné podotknout, že v jiném tuzemském typu civilního procesu se již objevuje vícekrokové řízení obdobné certifikačnímu v hromadných řízeních, a to podobě insolvenčního řízení, ve kterém je taktéž nejprve rozhodováno o úpadku (přípustnosti insolvenčního řízení).

K řádnému zastupování práv zúčastněných členů skupiny doporučuji minimálně ponechat obligatorní zastoupení advokátem. V rámci procesní spravedlnosti by bylo vhodné zavést advokátní přímus, čímž by došlo k zajištění plynulosti a kvality sporu. Podle mého

názoru je však nejlepší úpravou, zavedení zvláštního seznamu advokátů, který by se podobal zvláštnímu povolení insolvenčních správců anebo zvláštnímu seznamu advokátů v Německu pro zastupování před Nejvyšším spolkovým soudem. Přes zvýšené náklady na organizaci zkoušek, dohled a administraci, mám za to, že by bylo vhodným řešením zavedení zvláštního seznamu advokátů, a to s ohledem na komplexnost a obtížnost sporů s vysokým počtem poškozených.

Návrh zákona o hromadných řízeních přejímá anglosaský institut hromadných řízení do českého kontinentálního právního řádu v modifikované podobě. Přes podstatné změny, které tento institut pro základní principy sporného řízení přinese, mám za to, že se jedná o krok správným směrem, na který český právní řád bude schopen reagovat.

Seznam použitých zkratk

Návrh zákona o hromadných řízeních	Návrh zákona o hromadném občanském řízení soudním předložený 25. srpna 2023 poslanecké sněmovně Dostupné z: https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/
LZPS	Listina základních práv a svobod (vyhl. pod č. 2/1993 Sb.), ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
ZOS	zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
Směrnice o zástupných žalobách	Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES.
CSP	zákon č. 160/2015 Z.z., civilný sporový poriadok (Slovensko)
Zákon o kol. záujmov spotřebitelov	zákon č. 261/2023 Z. z., o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelův a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Slovensko)
CA	Competition Act 1998 (Velká Británie)
CPR	Civil Procedure Rules, zákon č. 3132 z roku 1998 (Velká Británie)
PAA	Lei da Ação Popular, zákon č. 83/95 (Portugalsko)
CPC	Código de Processo Civil (Portugalsko)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Německo)
ZPO	Zivilprozessordnung (Německo)
UKlaG	Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts-und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz) (Německo)
VDuG	Verbraucherrechtedurchsetzungsgesetz (Německo)
WCAM	Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade (Nizozemsko)
WAMCA	Wet afwikkeling massaschade in collectieve acties (Nizozemsko)
GLO	Group litigation order (ve smyslu CPR, Velká Británie)
ADR	Alternativní řešení sporů
CAT	Competition Appeal Tribunal

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- ANDREWS, Neil. *English Civil Procedure: Fundamentals of the New Civil Justice System*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 1184 p. ISBN 0-19-924425-1.
- BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 240s.
- BOULARBAH, Hakim et al. Belgium, France, Germany, Ireland, the Netherlands, Norway, Scotland and Spain. *Mass Claims: An International Journal with a European Focus*. 2021, (2), 140–152.
- COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Praha: C. H. Beck, 2020, 224 s. ISBN 978-80-7400-786-6.
- COUFALÍK, Petr. *Procesní legitimace v civilním sporném řízení*. Praha: C. H. Beck, 2019, 144 s. ISBN 978-80-7400-763-7.
- ČERNÁ, Stanislava a kol. *Obchodní právo: podnikatel, podnikání, závazky s účastí podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 736 s. ISBN 978-80-7552-333-4.
- DVOŘÁK, Jan a kol., eds. *Pocta Aleně Winterové k 80. narozeninám*. Praha: Věšhrd, 2018, 591 s. ISBN 978-80-85305-53-1.
- HALFMEIER, Axel. *Popularklagen im Privatrecht: zugleich ein Beitrag zur Theorie der Verbandsklage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, 422 s. ISBN 3-16-149048-7.
- HENSLER, Deborah. The global landscape of collective litigation'. In: TZANKOVA, Ianika, Deborah R. HENSLER a Christopher HODGES (Eds.). *Class actions in context: how culture, economics, and politics shape collective litigation*. Northampton: Edward Elgar Publishing, p. 29. ISBN 9781783470433.
- HODGES, Christopher. *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems: A New Framework for Collective Redress in Europe*. London: Hart Publishing, 2008, 324 p. ISBN 978-1847314659.
- HROMADA, Miroslav. § 126 [Výpověď svědka] a § 131 [Výslech účastníků]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. ISBN 978-80-7400-828-3.
- LAVICKÝ, Petr. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 268 s. ISBN 978-80-210-7601-3.
- LEVÝ, Jiří. § 292 [Poddlužnická žaloba]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. ISBN 978-80-7400-828-3.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek III. Praha: Leges, 2018, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.
- OAKLEY, John B. a Vikram D. AMAR. *American civil procedure: a guide to civil adjudication in US courts*. Alphen Aan Den Rijn: Kluwer Law International, 2009, 288 p. ISBN 978-90-411-2872-0.
- PLECITÝ, Vladimír a Josef VRABEC. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, 118 s. ISBN 80-859-6346-9.

PŘIDAL, Ondřej. § 107a [Procesní nástupnictví při přechodu práva nebo povinnosti po zahájení řízení]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. ISBN 978-80-7400-828-3.

PŘIDAL, Ondřej. § 92 [Přistoupení a záměna účastníků]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. ISBN 978-80-7400-828-3.

SEDLÁČEK, Miroslav a Simona ÚLEHLOVÁ. The Right of Action in Collective Proceedings Within The Czech Concept. *The Lawyer Quarterly*. 2023, 13(4), 367–380.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 1202 s. ISBN 80-868-6109-0.

STADLER, Astrid, Emmanuel JEULAND a Vince POWELL. *Collective and mass litigation in Europe: model rules for effective dispute resolution*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2020, 400 p. ISBN 9781789906059.

STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr LAVICKÝ. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 124 s. ISBN 978-80-210-5062-4.

SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 218 s. ISBN 978-80-7598-473-9.

ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, 256 s. ISBN 978-80-87576-78-6.

ŠLEJHAROVÁ FLANDERKOVÁ, Markéta. *Záležitosti nesporného řízení v komparativním pohledu*. Praha: C. H. Beck, 2023, 196 s. ISBN 978-80-7400-916-7.

ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Základy občanského práva hmotného*. Praha: Leges, 2023, 542 s. ISBN 978-80-7502-631-6.

ŠVEŘEPOVÁ, Kateřina. Hromadné žaloby v České republice optikou právní úpravy v EU. *Jurisprudence: vynutitelnost práva a právní praxe*. roč. 2023, č. 4, s. 2-8.

TICHÝ, Luboš. *Žaloby ve veřejném zájmu v českém, německém, rakouském a portugalském právu = Popular action in Czech, German, Austrian and Portuguese law*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2022, 256 s. ISBN 978-80-7630-018-7.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9., aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2018, 648 s. ISBN 978-80-7502-298-1.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 3., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 622 s. ISBN 978-80-7380-714-6.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, 280 s. ISBN 978-80-7380-538-8.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

ANTUNES, Henrique Sousa. "Portugal." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* [online]. 2009, 622, 161–70 [cit. 2024-01-20]. ISSN 1552-3349. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40375861>

ANTUNES, Henrique Sousa. *Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation (Portuguese Report)* [online]. Sanford: Stanford University, 2021 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/sites/default/files/event/261321/media/slspublic/Portugal_National_Report.pdf

BROWN, Michael a Tom STABLES. Class Actions in England and Wales: A Client Guide. In: *Penningtonslaw.com* [online]. 24. 11. 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.penningtonslaw.com/news-publications/latest-news/2023/class-actions-in-england-and-wales-a-client-guide>

CONSUMER PRO. *Kolektívna náprava pre spotrebiteľov: Teoretický podkladový dokument 2022-2023* [online]. Slovakia: CONSUMER PRO, 2022 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/consumerpro_redress_SK_2022.pdf

COURTS AND TRIBUNALS JUDICIARY. The justice system and the constitution. *Judiciary.uk* [online]. 28. 7. 2010 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/our-justice-system/jud-acc-ind/justice-system-and-constitution/>

CSONGOR, Istvan Nagy. The Reception of Collective Actions in Europe: Reconstructing the Mental Process of a Legal Transplantation. *Journal of Dispute Resolution* [online]. 2020, (2), 413 [cit. 2024-02-24]. ISSN 1052-2859. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jdisres2020&i=436>

DE JONGE, Alain a Leo PEETERS. Class action suits now also available to SMEs. In: *Seeds.law* [online]. 30. 7. 2018 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://seeds.law/en/news-insights/class-action-suits-now-also-available-to-smes>

DE RECHTSPRAAK. Advocaat wel of niet verplicht. *Rechtspraak.nl* [online]. © 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.rechtspraak.nl/Naar-de-rechter/Paginas/Advocaat-wel-of-niet-verplicht.aspx>

DE RUIJTER, Bart-Adriaan a Leonard BÖHMER. Class Actions in The Netherlands. In: *Cms.law* [online]. 25. 1. 2021 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/netherlands>

DODSON, Scott. An Opt-In Option for Class Actions. *Michigan Law Review* [online]. 2016, 115(2), 171–214 [cit. 2023-08-01]. ISSN 0026-2234. Dostupné z: <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol115/iss2/1>

DUFFEK, Lukáš, Petr ZÁBRANSKÝ a Marek ČMIEL. Směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů aneb „evropské hromadné žaloby“. In: *Epravo.cz* [online]. 24. 5. 2022 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/smernice-o-zastupnych-zalobach-na-ochranu-kolektivnich-zajmu-spotrebitelu-aneb-evropske-hromadne-zaloby-114747.html>

EU. How to bring a case to court Netherlands. In: *E-justice.europa.eu* [online]. 16. 11. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/34/EN/how_to_bring_a_case_to_court?NETHERLANDS&member=1

FINLEGAL. Opt In v Opt Out claims - what's the difference? In: *Finlegal.io* [online]. 3. 1. 2022 [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://finlegal.io/news-blog/opt-in-opt-out>

GERMAN FAMILY LAW. Divorce Proceedings and Legal Costs. *German-family-law.de* [online]. © 2019 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <http://www.german-family-law.de/divorce-proceedings.html>

GOMES, Samoreno Rita a Petra CARREIRA. Collective Redress & Class Actions 2023. In: *Practiceguides.chambers.com* [online]. 7. 11. 2023 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/comparison/950/12021/19158-19162-19164-19167-19181>

GOMEZ, A. Manuel. "Will the Birds Stay South - The Rise of Class Actions and Other Forms of Group Litigation across Latin America." *University of Miami Inter-American Law Review* [online]. 2012, 43(3), 481–522 [cit. 2024-02-24]. ISSN 2328-4242. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/unmialr43&i=504>

GOUVEIA, Rita. Class Actions in Portugal. In: *Cms.law* [online]. 3. 2. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/portugal>

HAMULÁKOVÁ, Klára. Opt-out systems in collective redress EU perspectives and present situation in the Czech Republic. *Hungarian Journal of Legal Studies* [online]. 2018, 59(1), 95–117 [cit. 2024-02-26]. ISSN 2498-5473. Dostupné z: <https://doi.org/10.1556/2052.2018.59.1.6>

HENDERSON, Kenny a Neal GIBSON. Class Actions in England and Wales. In: *Cms.law* [online]. 19. 11. 2021 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/england-and-wales>

HENSLER, Deborah R. The Future of Mass Litigation: Global Class Actions and Third-Party Litigation Funding Aggregate Litigation: Critical Perspectives: Keynote. *George Washington Law Review*. 2010, 79 (2). [online]. [cit. 2024-02-26]. Dostupné z: https://heinonlineorg.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/gwlr79&id=321&men_tab=srchresults

HENSLER, R. Deborah. The Globalization of Class Actions: An Overview. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* [online]. 2009, 622, 7–29 [cit. 2024-02-24]. ISSN 1552-3349. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40375847>

CHARLESTON SCHOOL OF LAW. Class Actions. In: *Charlestonlaw.libguides.com* [online]. 5. 6. 2023 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://charlestonlaw.libguides.com/c.php?g=1255231&p=9277567>

LAVICKÝ, Petr a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář. [online]. Wolters Kluwer, 2015 [cit. 2024-01-12].

LEHMANN, Jochen. Regulation of the Legal Profession in Germany: Overview. In: *Practicallaw.thomsonreuters.com* [online]. 1. 10. 2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-638-8145?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-638-8145?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

LUTZ, Susanne Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. In: *Bird & Bird* [online]. 11. 10. 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>

NOWAK, Jamie. New type of action redress action for mass proceedings in Germany. In: *Nortonrosefulbright.com* [online]. © 2024 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/5c56dc49/new-form-of-action-redress-action-for-mass-proceedings-in-germany>

PASEKOVÁ, Eva. Hromadná řízení soudy extrémně administrativně zatíží, varují zástupci justice. Ministerstvo navýšení prostředků neplánuje. In: *Ceska-justice.cz* [online]. 16. 3. 2023 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/03/hromadna-rizeni-soudy-extremne-administrativne-zatizi-varuji-zastupci-justice-ministerstvo-navyseni-prostredku-neplnuje/>

PERRY, A. Mark a Perlette Michèle JURA, (eds.). *Appeals* [online]. London: Law Business Research, 2021 [cit. 2024-02-24]. ISBN 978-1-83862-623-5. Dostupné z: https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2992/documento/2021_appeals_Portugal.pdf?id=12317_en&forceDownload=true

POCHE, Kristýna. Zákon o hromadném řízení: hromadné žaloby nově a lépe? In: *Epravo.cz* [online]. 27. 7. 2021 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-hromadnem-rizeni-hromadne-zaloby-nove-a-lepe-113320.html>

SALAZAR CASANOVA, Nuno a Madalena AFRA ROSA. Portugal [online]. In: SANGER, Camilla, (ed.). *The Class Actions Law Review*. London: Law Business Research, 2021, p. 164–172 [cit. 2024-02-24]. ISBN 978-1-83862-764-5. Dostupné z: https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2998/documento/Portugal.pdf?id=12326_en&forceDownload=true

SAMPAIO, Sofia Vaz, Gonçalo Andrade e CASTRO a Filipa Castanheira de ALMEIDA. *Portugal: Class Actions* [online]. London: Legalease, 2024 [cit. 2024-02-01]. Dostupné z: https://www.legal500.com/guides/chapter/portugal-class-actions/?export-pdf&_gl=1*_cu_hvsv*_up*_MQ..*_ga*MTM5NTIyMTE5NS4xNzEwODQ2MDQ4*_ga_JFNJC5V947*M TcxMDg0NjA0Ny4xLjAuMTcxMDg0NjA0Ny4wLjAuMA.

SHAO, Jing-Huey. "Class Action Mechanisms in the Comparative Contexts: A Law and Economics Perspective." *Fordham International Law Journal* [online]. 2020, 43(4), 1161–1186 [cit. 2024-02-24]. ISSN 0747-9395. Dostupné z: <https://heinonline.org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/frdint43&i=1177>

SOCHŮREK, Adam. Pasivní věcná legitimace hlavního města Prahy a jeho městských částí dle povahy uplatněného nároku. In: *Epravo.cz* [online]. 2. 11. 2023 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pasivni-vecna-legitimace-hlavniho-mesta-prahy-a-jeho-mestskych-casti-dle-povahy-uplatneneho-naroku-117133.html>

STADLER, Astrid. Are Class Actions Finally (Re)Conquering Europe? Some Remarks on Directive 2020/1828. *Juridica International*. 2021, (30), 14–22. DOI: 10.12697/JI.2021.30.03. Dostupné také z: https://juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2021_30_14.pdf

TILLEMA, Ilja. Dutch collective actions and the rise of entrepreneurial actors: Navigating between access to justice and a claim culture [online]. In: KRAMER, Xandra et al. *Frontiers in Civil Justice*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2022, p. 238–258 [cit. 2024-02-24]. ISBN 9781802203813. Dostupné z: <https://doi.org/10.4337/9781802203820.00020>

ÚLEHLOVÁ, Simona. Hromadné řízení: Opt in, nebo opt out? In: *Centrum lidské práva.cz* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/hromadne-rizeni-opt-nebo-opt-out>

WELLS, Robert. "Collective Actions in the UK." *Competition Law Journal* [online]. 2008, 7(1), 57–74 [cit. 2024-02-24]. ISSN 1476-9085. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/comptnlj7&i=60>

WITTINGHOFER, Mathias a Christoph ZUSCHLAG. Bolstering class actions in Germany – The current state of play. In: *Herbertsmithfreehills.com* [online]. 20. 2. 2023 [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.herbertsmithfreehills.com/insights/2023-02/bolstering-class-actions-in-germany-%E2%80%93-the-current-state-of-play>

3. Seznam použitých právních předpisů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 160/2015 Z.z., civilný sporový poriadok

Zákon č. 261/2023 Z. z., o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o změně a doplnění některých zákonů.

Competition Act 1998

Civil Procedure Rules č. 3132 z roku 1998

Lei da Ação Popular, zákon č. 83/95

Código de Processo Civil

Bürgerliches Gesetzbuch

Zivilprozessordnung

Verbraucherrecht durchsetzungsgesetz

Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade

Wet afwikkeling massaschade in collectieve acties

Návrh zákona o hromadném občanském řízení soudním předložený 25. srpna 2023 poslanecké sněmovně. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/>

Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadném občanském řízení soudním předložený 25. srpna 2023 poslanecké sněmovně Dostupné z: <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/>

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2002, sp. zn. 28 Cdo 1587/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2007, sp. zn. 32 Odo 1373/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2011, sp. zn. 22 Cdo 1085/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2022, sp. zn. 23 Cdo 1995/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2003, sp. zn. 21 Cdo 270/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2007, sp. zn. 28 Cdo 337/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 1438/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2010, sp. zn. KSPH 37 INS 4935/2008, 29 NSČR 30/2009-A-64.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. srpna 2010, sp. zn. VSPH 642/2010-B-34 ve věci KSPL 27 INS 1919/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2011, sp. zn. 22 Cdo 3085/2009.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. US ČR II. US 383/14.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2017, sp. zn. 20 Cdo 4698/2016.

Nález ústavního soudu ze dne 6. března 2018, sp. zn. IV.ÚS 3359/17.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 2018, sp. zn. 28 Cdo 4112/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2021, sp. zn. 29 ICdo 23/2020.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2021, sp. zn. 22 Cdo 3265/2020.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2022, sp. zn. 25 Cdo 726/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. 20 Cdo 3529/2021.

5. Seznam ostatních zdrojů

POCHE, Kristýna. *Hromadné žaloby*. Praha, 2020. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí Frintová, Dita.

ÚLEHLOVÁ, Simona. *Advokátské spory v českém civilním procesu - Možnosti a meze jejich zavedení*. Praha, 2022. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Smolík, Petr.

Věcná legitimace v hromadných řízeních

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na analýzu věcně legitimovaných osob a zúčastněných členů skupiny v hromadných řízení a návrhu zákona o hromadných řízeních procházející národním legislativním procesem, který je transpozicí směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES. Cílem práce je zhodnotit připravenost českého právního prostředí na přijetí nového institutu přicházejícího ze systému common law. K vypracování práce je využita analýza, abstrakce, klasifikace, dedukce i komparativní analýza vybraných států Evropské unie a Spojeného království. Následně jsou normativní metodou navržena vhodnější řešení *de lege ferenda*.

V první kapitole práce jsou definovány pojmy sporného řízení souvisejících s věcnou legitimací pro české právní prostředí. Druhá kapitola je zaměřena na vymezení hromadných řízení, rozdílného dělení napříč právní teorie. Součástí kapitoly je též hodnocení vhodného modelu opt-in a opt-out pro národní právní úpravu, přičemž jsem dospěl na závěr, že vhodnějším modelem pro české prostředí je opt-in. Třetí kapitola práce představuje věcnou legitimaci a řešení jejího nedostatku v civilním sporném řízení obecně. Čtvrtá kapitola je věnována prolomení věcné legitimace hromadných řízení, včetně analýzy návrhu zákona o hromadných řízení, ve kterém jsou popsány práva a povinnost oprávněných osob i zúčastněných členů skupiny. Část kapitoly je věnována také problematice aplikace ustanovení obecného sporného řízení na zúčastněné členy skupiny. Bylo popsáno postavení oprávněných osob a jejich kompetencí. Analyzovány byly též procesní práva zúčastněných členů skupiny, jakož to účastníků sui generis. Docházím k závěru, že na přijetí hromadných řízení za podmínek v návrhu zákona je Česká republika připravena. K zajištění kvality zastoupení navrhuji minimálně zakotvení advokátního přímusu, ideálně se inspirovat německou právní úpravou v oblasti zastupování před Spolkovým soudem nebo insolvenčním právem v České republice a zavést zvláštní seznam advokátů. Kapitola pátá se věnuje komparativní analýze vybraných států Evropy, konkrétně Portugalska, Spolkové republiky Německo, Nizozemsko, Slovensko a Spojeného království.

Klíčová slova: hromadná řízení, věcná legitimace, účastenství

Right of action in class actions

Abstract

This thesis is focused on the analysis of the persons with right of action and interested class members in collective proceedings and the draft law on collective proceedings going through the national legislative process, which is the transposition of Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2020 on representative actions for the protection of the collective interests of consumers and repealing Directive 2009/22/EC. The aim of the thesis is to assess the current readiness of the Czech legal environment to adopt the new institute coming from common law. The thesis is based on analysis, abstraction, classification, deduction and comparative analysis of several European countries. Appropriate *de lege ferenda* solutions are proposed.

The first chapter of the thesis defines the institutes and notions of adversarial proceedings related to right of action and standing in the Czech legal environment. The second chapter is focused on the definition of collective proceedings. The chapter also includes an evaluation of the appropriate opt-in and opt-out model for national legal systems, concluding that the opt-in model is more appropriate for the Czech environment. The third chapter of the thesis presents concept of the right of action and the solution to its lack in civil litigation in general. The fourth chapter is devoted to breaking the substantive standing of class proceedings, including an analysis of the draft law on class proceedings, which describes the rights and obligations of the authorised persons and the interested class members.

The status of authorised persons and their competences were described. The procedural rights of the interested members of the group as *sui generis* parties were also analysed. I conclude that the Czech Republic is ready to accept class proceedings under the conditions in the draft law. In order to ensure the quality of representation, I propose at least to establish attorney-client privilege, ideally taking inspiration from the German legislation on representation before the Federal Court or insolvency law in the Czech Republic, and to introduce a special list of attorneys. Chapter five is devoted to a comparative analysis of selected European countries, namely Portugal, the Federal Republic of Germany, the Netherlands, Slovakia and the United Kingdom.

Key words: collective proceedings, right of action, standing